

QUO VADIS?

Diskursen omkring Den norske kirkes
tilknytning til staten i det moderne Norge

Av

Hans Morten Løvrød og Sigrun Hofstad

Avhandling avlagt ved
Handelshøjskolen i København for graden
Master of Public Administration 2011

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV MASTER-/BACHELOR-/KANDIDAT- OG PROSJEKTOPPGAVER

Forfatter(e): Hans Morten Løvrød _____

Sigrun Hofstad _____

Tittel: "Quo vadis? – Diskursen omkring Den norske kirkes tilknytning til staten i det moderne Norge" _____

Studieprogram: Master of Public Administration (MPA) _____

Kryss av:

Vi/jeg samtykker i at oppgaven gjøres tilgjengelig på høgskolens bibliotek og at den kan publiseres på internett i fulltekst via BIBSYS Brage, HiNTs åpne arkiv

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: ___ d.d. _____

Dato: 24/3-11

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

underskrift

MPA800 MASTEROPPGAVE MED METODE

Quo vadis?

Diskursen omkring Den Norske Kirkes tilknytning til staten i det moderne Norge

HANS MORTEN LØVRØD, STUD.NR. 041032

SIGRUN HOFSTAD, STUD.NR. 051281

Innhold

1. Innledning	4
2. Problemstilling	
2.1 Bakgrunn og avgrensning	4
2.2 Problemstilling	6
2.3 Oppgavens struktur	6
3. Metode	
3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted	7
3.2 Metode	8
3.3 Narrativ analyse - metodisk fremgangsmåte	9
3.4 Diskursanalyse - metodisk fremgangsmåte	11
3.5 Validitet og reliabilitet	13
4. Teori	
4.1 Innledning	16
4.2 Om diskursanalyse	16
4.3 Faircloughs kritiske diskursanalyse	19
4.4 B. Lund og Horst: ”Den offentlige debat”	25
5. Narrativ fremstilling	
5.1 Innledning	29
5.2 Det kristne Norge – historisk perspektiv	29
5.3 Statskirken i dag	32
5.4 Veien mot St.meld. 17 (2007-2008)	38
5.5 St.meld. 17 og Kirkevalget 2009	45
6. Diskursanalysen	
6.1 Innledning	48
6.2 Begrunnelse for valg av analysemateriale	51
6.3 Tekstanalyse av artiklene	52
7. Drøfting	
7.1 Innledning	60
7.2 Folket som kollektiv	61
7.3 Folket som individer	75
7.4 Svar på forskningsspørsmålene	82
8. Avslutning	83

9. Litteraturliste 86

Vedlegg

1. INNLEDNING

Forsidens tittel 'Quo vadis?' er et uttrykk som i dag brukes synonymt med 'hvor går du/vi?'. Dette spiller på Johannesevangeliet kap. 13 vers 36, hvor apostelen Simon Peter spør Jesus "Herre, hvor går du hen?" etter at Jesus har forutsett sin død. Undertittelen er 'Diskursen omkring Den norske kirkens tilknytning til staten i det moderne Norge'.

Statskirkeordningen er utfordret fra flere hold: Innenfra - fra de deler av kirken som ønsker større autonomi, fra ikke-religiøst hold og fra det faktum at samfunnet har blitt flerreligiøst. På den ene siden i debatten står de som er for en fortsatt grunnlovsforankret kirke, og som argumenterer med tradisjon, kulturhistorie og statskirkens samlende funksjon for landets innbyggere. På den andre siden står de som er for en uavhengig kirke likestilt med andre trossamfunn. Sistnevnte begrunner sitt syn med at en statskirke er uforenlig med det moderne, flerkulturelle samfunns religiøse mangfold og individets menneskerettigheter. De henviser til prinsippet om trosfrihet nedfelt i internasjonale menneskerettigheter og -konvensjoner.

Noen mener også at kirken som trossamfunn ikke er tjent med en tilknytning til staten; de ønsker ikke en kirke 'tilpasset folket', men ei Guds kirke som bygger på Bibelens lære. Dagens statskirkeordningen gir seg utslag i at Kongen (i realiteten Regjeringen, ved kirkeministeren) har et overordnet ansvar for den sentrale kirkelige forvaltningen. I tillegg finansieres kirkelig virksomhet over offentlige budsjetter og at biskoper og prester er statlige embets- og tjenestemenn.

Storparten av landets befolkning hører inn under Den norske kirke. Kirken beskrives blant annet derfor gjerne som en *folkekirke*. Forholdet mellom stat og kirke har dype røtter i vår historie og er forankret i flere bestemmelser i Grunnloven. I paragraf 2 heter det at "Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion (...)". Men også retten til fri religionsutøvelse for alle som bor i riket er grunnlovsfestet.

Ved et kompromiss på Stortinget er dagens grunnlovsparagraf 2 imidlertid foreslått endret til: «Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokrati, Retsstat og Menneskerettighederne.» Det er dette som er utgangspunktet for vår avhandling.

2. PROBLEMSTILLING

2.1 Bakgrunn og avgrensning

Som vi skal se nærmere på i vår narrative fremstilling (kap. 5) har det siden 1030 utspilt seg både en maktkamp og et samarbeid mellom kirken og staten i Norge, og graden av kirkas selvstendighet har variert i hele denne perioden. Dette har i de siste tiår blitt problematisert i en rekke regjerings- og kirkeutnevnte utvalg, hvis mandat har vært å utrede Den norske kirkes tilknytning til Staten og å komme med forslag om nye måter å organisere forholdet på.

Det såkalte Gjønnnesutvalget presenterte i 2006 tre mulige alternativer for fremtiden til Den norske kirke: • En videreføring av dagens ordning • En endring fra en grunnlovsfestet statskirke til en grunnlovsforankret *folkekirke* • En autonom kirke – sidestilt med andre trossamfunn. Ifølge utvalget ligger den fundamentale forskjellen mellom modellene i det rettslige rammeverket og i utformingen av det øverste kirkestyret. Med utgangspunkt i denne høringsuttalelsen vedtok Stortinget i 2008, ved et kompromiss mellom de ulike partiene (heretter: Kirkeforliket), å gå for alternativ to. Alternativ to innebærer, som vi skal se, flere endringer i Grunnloven. Forliket avstedkom både anerkjennelse og kritikk og det er dette som er utgangspunktet for vår analyse.

Vi skiller i denne oppgaven ikke mellom de to første alternativene, i og med at begge tar utgangspunkt i en kirke knyttet til staten. Hovedspørsmålet i diskursen om Den norske kirkes framtidige tilknytning til staten dreier seg etter vår oppfatning om hvorvidt kirken skal fortsette eller avvikles som statskirke. Da vil spørsmålet om eventuell tilknytningsform være underordnet. Dette finner vi belegg for gjennom blant annet utformingen av høringsspørsmålene som ble sendt ut i forbindelse med Gjønnnesutvalgets innstilling (se kap. 5.4). Videre viser en del av de avgitte svarene på disse spørsmålene at respondentene har tolket hovedspørsmålet til et spørsmål om å være for eller mot statskirke.

Ordet 'statskirkeordning' benyttes i avhandlingen også om kirken som en 'statsforankret folkekirke' jfr. Gjønnnesutvalgets alt. 2 og Kirkeforlikets konklusjon. Med 'dagens statskirkeordning' mener vi imidlertid forholdet mellom stat og kirke slik det fremstår pr. i dag.

Spørsmålet om statskirkeordningen er i høyeste grad aktuelt. Avtalen om Kirkeforliket gjelder for inneværende Stortingsperiode, 2009-2013, og som vi skal se av denne avhandlingen er fortsettelsen uklar. Temaet stat/kirke debatteres fortsatt, og det har vært en kontinuerlig utvikling i debatten også i den perioden vi har arbeidet med avhandlingen. Dette har gitt oss utfordringer i forhold til å avgrense omfanget på avhandlingen, men det har også gitt oss mulighet til å bringe inn ferske momenter og innspill fra aktørene i diskursen. Dette vil vi komme tilbake til i siste del av drøftingskapitlet (kap. 7), samt i avslutningskapitlet (kap. 8).

2.2 Problemstilling

PROBLEMSTILLING:

”Er forliket et skritt i retning Den norske kirkes fullstendige løsriving fra Staten?”

FORSKNINGSSPØRSMÅL:

A. Hvilke argumenter benytter aktørene som er for eller imot en fullstendig autonom kirke?

B. Hvordan tolkes Kirkeforliket?

For å finne det vi ønsker å få svar på benytter vi oss av tre innfallsvinkler:

- En narrativ fremstilling av historien om statskirken samt forarbeidet til, beskrivelsen av og følgene av Kirkeforliket.
- Faircloughs tredimensjonale kritiske diskursanalyse; analyse av avisartikler som representerer ulike aktøres syn på forliket.
- B. Lund og Holsts teorier omkring den offentlige debatt.

At vi benytter ulike tilnærmingene/teorier tror vi vil gjøre drøftingen mer interessant og relevant jfr. problemstilling og forskningsspørsmål. Vi vil forholde oss til diskursanalysens premisser om å ikke tolke andre bakenforliggende motiver enn de som kommer frem i (den skrevne) diskursen – men også sette tekstene inn i en større sosial kontekst.

2.3 Oppgavens struktur

Kapittel 3 er metodekapitlet, hvor vårt vitenskapsteoretiske ståsted og metodiske fremgangsmåte presenteres. Fordi diskursanalyse både er en metode og en teori er det viktig å merke seg at det i dette kapitlet er snakk om diskursanalyse som metode, mens diskursanalyse som teori fremkommer i teorikapitlet. I kapittel 3 drøftes også avhandlingens validitet og

reliabilitet. I kapittel 4 presenteres teorien for avhandlingen. Kapittel 5 er den narrative fremstillingen eller – analysen. Vår diskursanalyse, inkludert tekstanalyse av artiklene som representerer de ulike sidene i diskursen, legges frem i kapittel 6. I kapittel 7 drøfter vi empiri i lys av teori, for så å i kapittel 8 oppsummere i hvilken grad vi har svart på problemstillingen. Grunnen til at metode og teori kommer før narrativ analyse og diskursanalyse er at vi tidlig vil tilkjennegi vårt ståsted samt presentere leseren for metode- og teoribegrepene som følger senere i avhandlingen. Forskningsspørsmålene søker vi å få svar på underveis i oppgaven gjennom den narrative analysen, diskursanalysen og drøftingen - mens hovedproblemstillingen altså vil tas opp igjen i avslutningskapitlet.

3. METODE

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Ontologisk ståsted har konsekvenser for vitenskapssynet og metodevalget. Diskursanalyse omfatter både *epistemologiske* og *ontologiske* premisser omkring språkets rolle i den sosiale konstruksjonen av samfunnet.

Ontologi er læren om 'det som er', hva verden består av. Diskursanalytiker er ikke først og fremst opptatt av *det værende*, men *om det vordende* – av hvordan og hvorfor ting fremstår som de gjør. Derfor blir epistemologi – hvordan vi kan få/etablere kunnskap om verden – mer fremtredende enn ontologi. I diskursanalyse kan man ikke analysere noe uten selv å være implisert; ontologi-begrepet utfordres fordi man ikke kan representere noe gitt fra et eksternt ståsted. (Neumann, 2001:14, 15.)

Vi har altså et skille mellom virkelighet forstått som fysisk gitt virkelighet og virkelighet forstått som *sosial representasjon* (op.cit. 2001:37). Det siste innebærer at det epistemologisk og metodisk er umulig å gripe ikke-sosiale verdener direkte, uavhengig av representasjoner (op.cit. 2001:37). Med representasjoner menes ting og fenomener slik de fremstår for oss; altså ikke tingene i seg selv, men tingene silt gjennom bl.a. språket (op.cit. 2001:33). Ulike representasjoner kan ses som konkurrerende virkeligheter. I en diskurs finner man ofte en dominerende virkelighet og en eller flere mindre konkurrerende virkeligheter. Å se på representasjoner kan avdekke maktstrukturer og lag med mening. Skillet som beskrevet over representerer skillet mellom et positivistisk og et hermeneutisk vitenskapsteoretisk ståsted (se også nedenfor).

Handlingsbetingelser innebærer iflg. Neumann at et gitt utsagn aktiverer en serie sosiale praksiser og hvordan utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene. Handlingsbetingelsene er i stadig fluks (forandring, bevegelse) fordi de er avhengig av stadig nye representasjoner. ”Man kan (...) hevde at det er en handlingsbetingelse for diskursanalytikeren at hans eller hennes ontologiske grunnsyn er at verden fremstår for oss som å være mer eller mindre i fluks” (op.cit. 2001:179).

HERMENEUTIKK – POSITIVISME

Ontologi, epistemologi og metode er tett forbundet. Vi kan velge mellom to vitenteoretiske utgangspunkt: Hermeneutisk eller positivistisk. Oppsummert kan vi si at *positivisme* generaliserer mens *hermeneutikk* lar oss gå spesifikt på det enkelte fenomen. Diskursanalysen er mer anti-positivistisk enn andre kvalitative analyseverktøy, dvs. skeptisk til at det finnes en virkelighet utenfor språket. (Jacobsen, 2005:211.)

Den kvalitative analysen er hele tiden en veksling mellom de enkelte deler/detaljer og helheten – og begge deler brukes til å belyse hverandre. Denne vekslingen kalles hermeneutisk metode. (Op.cit. 2005:185.) I vår avhandling vil vi først og fremst følge et hermeneutisk spor, altså et fortolkningsspor. Dette innebærer at vi søker å forstå heller enn å forklare, fordi sosiale forhold vanskelig kan forklares kausalt, men ved å søke å forstå meningen gjennom tolkning av ulike uttrykk.

3.2 Metode

Metode handler om å skaffe kunnskap om fenomenet. Både problemstilling og vitenskapsteoretisk ståsted styrer valget av metode. Nyeng (2004) mener at også faglige tradisjoner, ulike erkjennelsesteoretiske syn, teorier og metodeidealer spiller inn.

PROBLEMSTILLING

Vår problemstilling - ”**Er forliket et skritt i retning Den norske kirkes fullstendige løsriving fra Staten?**” – er en *beskrivende* problemstilling, fordi den innebærer et ønske om å beskrive en situasjon, gjerne for å forstå de problemer vi strir med til daglig (jfr. Faircloughs krav om et ’sosialt problem’ som utgangspunkt, vår anm). (Jacobsen, 2005:61)

I og med at vår problemstilling har til hensikt å utdype det vi vet lite om, defineres den som *eksplorerende* (op.cit. 2005). Dette innebærer at den er *mindre klar* enn en *kausal* problemstilling, som ofte er *testende*.

VALG AV UNDERSØKELSESOPPLEGG

Når vi har konkretisert problemstillingen må vi finne det undersøkelsesopplegget som er best egnet til denne. Jacobsen påpeker at valg av undersøkelsesopplegg har store konsekvenser både for undersøkelsens gyldighet/validitet og pålitelighet/reliabilitet. *Ekstensivt design* innebærer at studien går i bredden, mens *intensivt design* innebærer at studien går i dybden. (Jacobsen, 2005:87.) For vår del er det følger det av problemstillingen et intensivt design. Dette fordi selve fenomenet, en best mulig beskrivelse eller forståelse, settes i fokus. ”Å gå i dybden er et forsøk på å få en så helhetlig forståelse som mulig av forholdet mellom undersøkelsesenheten og den konteksten undersøkelsesenheten inngår i” (op.cit. 2005:90). Jfr. vår begrunnelse for valg av teori synes dette den rette veien å gå for vår del.

En annen forskjell på de to veiene å gå er spørsmålet om frambragte data kan generaliseres eller ikke. Vi kan ikke påstå at våre funn kan generaliseres, og dermed har vi enda et argument for valget av intensivt design.

INDUKSJON – DEDUKSJON

Vi samler inn empiri og lanserer deretter teoriperspektiv som hjelper oss å analysere den. Denne fra empiri til teori-metoden er en *induktiv strategi*. Deretter går vi over i en *deduktiv* del, der vi tester ut noen teorier empirisk.

Ideelt går vi til datainnsamlingen med et åpent sinn, samler inn relevant informasjon og går i ’tenkeboksen’ og systematiserer data vi har funnet. Vi kommer tilbake til utfordringer ved dette i kapittel 3.5 Validitet og reliabilitet.

Kvantitative metoder må i stor grad være deduktive. Strategiene skiller seg mest fra hverandre ift. hvor åpne de er for ny informasjon. Som vi har sett i avsnittet over er åpenhet et stikkord for kvalitativ metode, og for vår del ledes vi dermed til en induktiv strategi som utgangspunkt. (Jacobsen, 2005:37.)

3.3 Narrativ analyse – metodisk fremgangsmåte

Narrativ analyse betrakter data som en fortelling bestående av ulike fortellingselementer. Helheten forsøkes forstått ved at vi vurderer dataene som en sammenhengende historie

(Jacobsen, 2005:187). Denne formen for kvalitativ analyse kan betegnes som en nedenfra og opp-prosess, hvor vi starter med relativt uoversiktlige opplysninger – eks. dokumenter – som vi gjennom en prosess omformer til en mer stilisert oversikt. (Op.cit. 2005:209.)

Narrativ analyse er ”*dynamisk i sin grunnleggende form*” (op.cit. 2005:204) og fokuserer derfor på *prosesser*. Denne formen for analyse antar at virkeligheten bedre kan deles inn i sekvenser enn i kategorier. Med sekvenser menes her hendelser, dvs. mennesker som handler i en bestemt sammenheng, som finner sted etter hverandre. Dermed blir *tid* essensielt i denne formen for analyse.

Narrativ analyse følger ofte disse faste stegene:

1. De sentrale historieelementene identifiseres
2. Alt som ikke danner et historieelement elimineres
3. Historien leses deretter som en helhet, for at vi skal finne budskapet
– eller på engelsk: The plot

Identifisere hendelser. En historie består av hendelser som skjer etter hverandre og som henger sammen. I tekstene skal vi finne sentrale hendelser og spørre oss hva som skjedde og hva konsekvensene var. Under ligger en antakelse om at hendelser fører til forandring; narrativ analyse søker å ”*klarlegge en kjede av hendelser som følger hverandre i tid, og der man går fra én tilstand til en annen*” (op.cit. 2005:204).

Identifisere aktørene og deres roller. Når de sentrale hendelsene er plassert langs en tidsakse er det tid for å kartlegge de sentrale aktørene – mennesker, grupper eller organisasjoner - i fortellingen(e).

Definere kontekst. På dette stadiet i fremstillingen bør vi klarlegge mot hva slags bakgrunn hendelsene utspiller seg (konteksten). Da må vi gå utenfor teksten vi analyserer, eks. ved at vi sier noe om samfunnssituasjonen på tidspunktet for hendelsen. Atferden som skjer må hele tiden tolkes innenfor den konteksten den skjer i.

Etablere sammenhenger mellom hendelser. Vi må skille mellom hendelser som henger sammen (kausalt) og hendelser som skjer etter hverandre uten en årsak-virkningssammenheng. Narrativ analyse kan forklare hvordan ulike forløp har en tendens til å utvikle seg på spesielle måter; eksempelvis kan en hendelse på et gitt tidspunkt begrense senere mulige hendelser – men også åpne for nye muligheter. Narrativ analyse er også åpen for at tilfeldige hendelser kan få betydning for utfallet av en prosess. Prosesser består av

hendelser utspilt på ulike arenaer, som henger sammen og som er ”følsomme for hvilke aktører som til enhver tid kommer inn på arenaen” (op.cit. 2005:208).

En historie vil bestå av flere del-fortellinger. Disse må sammenstilles for å se i hvilken grad det er samsvar eller avvik mellom dem. Resultatet kan enten bli at vi finner at fortellingene er sammenfallende, at de er kompletterende eller at de er konkurrerende. Det er ulike perspektiver innenfor narrativ analyse. I ett perspektiv kan spørsmålet være: Er historien sann? Men det er også fullt mulig å oppfatte ulike fortellinger som ulike konstruksjoner av virkeligheten, noe som kan forklares ut fra den unike konteksten en aktøren befinner seg i. (Op.cit. 2005:205-209.)

Oppsummert kan vi si at en narrativ fremstilling er en vinklet fremstilling av et handlings- eller hendelsesforløp – eller en årsakssammenheng fremstilt som en fortelling. En narrativ fremstilling kan utgjøre rammen for erfaring.

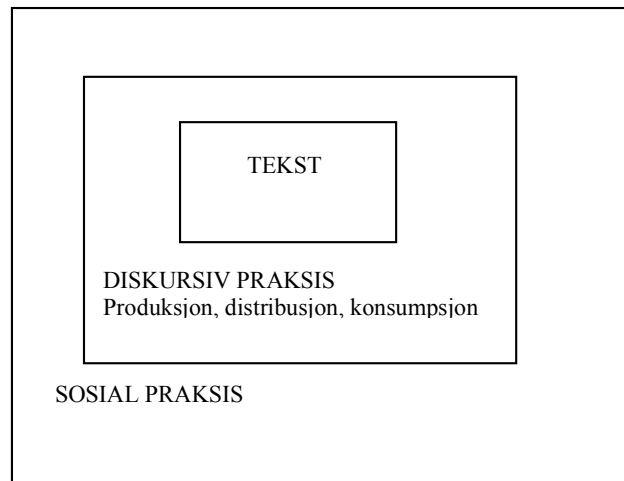
3.4 Diskursanalyse – metodisk fremgangsmåte

Kritisk diskursanalyse innbefatter *teorier* og *metoder* som brukes til å problematisere og empirisk undersøke relasjonene mellom diskursiv praksis og sosiale/kulturelle utviklinger i sosiale sammenhenger. Disse metodene er mer anti-positivistiske enn innholdsanalyse og narrativ analyse (Jacobsen, 2005:211).

For Fairclough (2008) er det ikke tilstrekkelig å gjøre kun en *tekstanalyse*, fordi denne ikke vil kunne belyse forbindelsene mellom tekstene og de samfunnsmessige/ kulturelle prosessene og strukturene. En tekstanalyse må derfor kombineres med en *sosial analyse*.

Vi har presentert grundig Faircloughs teori om kritisk diskursanalyse i teorikapitlet (kap. 4.3), og konsentrerer oss her derfor om den *metodiske fremgangsmåten*. Vi tar utgangspunkt i Faircloughs tredimensjonale analysemodell:

Faircloughs tredimensjonale diskursmodell:

Kritisk diskursanalyse analyserer relasjoner mellom tre dimensjoner/fasetter av den kommunikative begivenheten: *Tekst, diskursiv praksis* og *sosial praksis*. (Fairclough 2008:124.) Fairclough skriver at vi kan velge ut hvilken dimensjon vi vil fokusere på. Eksempelvis kan vi analysere tekster (lingvistisk og intertekstuelt) samt sosiokulturelt. På samme måte kan man hvis innfallsvinkelen er analyse av diskursiv praksis eks. analysere tekstproduksjon *eller* tekstkonsumpsjon.

Mht. kommunikasjon i massemediene skriver Fairclough: ”*Medieteksters produktions- og konsumtionspraksisser har at gøre med nogle aspekter af diskursiv praksis.*

Massekommunikasjon som en særlig type situasjon, mediernes økonomi, mediernes politiske aspekter og den mere overordnede kulturelle kommunikationskontekst i massemediene har at gøre med aspekter af den sosiokulturelle praksis” (våre uthevinger) (op.cit. 2008:124).

Iflg Fairclough kan analysen av den sosiale praksisdimensjon av en kommunikativ begivenhet foregå på forskjellige abstraksjonsnivåer: Den umiddelbare situasjonelle kontekst, den bredere kontekst av institusjonelle praksiser som begivenheten befinner seg i, eller en enda bredere samfunnmessig og kulturell ramme. (Op.cit. 2008:130.)

Teorien er at språk- og tekstbruken vår reflekterer ideologier og innarbeidede sosiale forestillinger i kulturen, og diskursanalysen kan derfor fortelle oss noe om ikke-språklige sosiale mønstre. Tekstene vil enten bidra til å reproducere bestemte sosiale strukturer eller forsøke å bryte med dem og dermed forandre dem.

Kritisk diskursanalyse analyserer først det sosiale problemet (sosial praksis), deretter forholdet mellom diskursen og den sosiale praksis og endelig diskursen i seg selv. Som vi skal se i kap. 6 Diskursanalysen kan det være formålstjenlig å endre rekkefølgen på disse analyseobjektene.

3.5 Validitet og reliabilitet

Begrepene validitet og reliabilitet assosieres ofte med kvantitative metoder. Men vi må også diskutere problematikk omkring gyldighet og pålitelighet innenfor kvalitative metoder. Dette kan ses på som en form for kvalitetssikring av forskningsprosessen. Forskeren må sikre at informasjon er samlet inn på en pålitelig måte – samt sikre at opplysningene har gyldighet.

VALIDITET

Iflg. Jacobsen (2005) omhandler validitet, dvs. gyldighet og relevans, følgende: At vi faktisk måler det vi ønsker å måle. At det vi har målt oppfattes som relevant. At det vi måler hos noen få også gjelder for flere. (Op.cit. 2005:19)

Valg av *undersøkelsesopplegg* har konsekvenser for undersøkelsens gyldighet. Vi må stille oss spørsmålet: Er det undersøkelsesopplegget vi velger egnet til å belyse vår problemstilling? (Op.cit. 2005:87.) Vi har en *intensiv* og *beskrivende* studie.

Når det gjelder intensive design, eller å gå i dybden av et fenomen, er det sentrale i en slik problemstilling å få fram en så helhetlig beskrivelse som mulig av et fenomen.

Utgangspunktet er at vi har lyst til å få fram alle de individuelle variasjoner og forskjeller som finnes i forståelsen av et fenomen, samtidig som vi ønsker å få fram likheter. Det legges vekt på å få tak i den enkeltes forståelse og fortolkning av et fenomen. (Jacobsen, 2005:89.)

I vår avhandling har vi først forsøkt å gi en god og relevant oversikt over statskirkens historie. Dernest har vi presentert Gjønnesusvalgets innstilling, høring, Kirkeforliket og den påfølgende stortingsmeldingen på grundig vis. Når det gjelder holdninger, synspunkter og reaksjoner på Kirkeforliket har vi forsøkt å finne artikler som tydelig får frem mange ulike aktørers syn i den aktuelle diskursen. Utvelgelsen av artikler har vi problematisert i avsnittet om reliabilitet. Vi vil hevde at vår dokumentanalyse gir oss empiri som er relevant for problemstillingen.

Mht. vårt beskrivende (deskriptive) design kan vi si at vår beskrivelse er en form for tverrsnittstudie. Dette innebærer at vi kan beskrive en tilstand på et gitt tidspunkt og/eller finne ut hvilke fenomener som varierer sammen på et gitt tidspunkt. Nå er vårt 'gitte

tidspunkt' til en viss grad strukket ut i tid, men kretser allikevel om begivenheten Kirkeforliket av 10.04.08.

Med *intern validitet* menes om vi har dekning i vår empiri for de konklusjonene vi trekker. Vår hovedproblemstilling er egentlig et spørsmål som hverken historien, relevante dokumenter rundt Kirkeforliket eller ulike aktører i diskursen kan svare på med sikkerhet. Dette har også med å gjøre at våre data er hentet fra et gitt tidsrom; ingen kunne på dette tidspunktet være sikre på om Kirkeforliket vil føre til at Den norske kirke på sikt vil bli fullstendig autonom. I vårt avslutningskapittel (kap. 8) betrakter vi imidlertid også dette som et funn og trekker følgelig ingen endelig konklusjon i spørsmålet. Imidlertid kan vi si at vi underveis har fått svar på våre forskningsspørsmål.

Ekstern validitet går på i hvilken grad resultatene kan overføres til andre utvalg og situasjoner. Det kan være vanskelig for oss å overføre våre funn fra en sammenheng til en annen; i så fall måtte det vi har studert være representativt for den sammenhengen vi ønsker å overføre det til. Vi kan ikke slå fast omfanget eller hyppigheten av fenomener vi studerer, men søker å forstå og utdype dem. Vi undersøker bare noen få enheter og disse enhetene er valgt fordi de er interessante for oss og kan gi god informasjon. Jacobsen skriver da også at kvalitativ metode har sin styrke i intern gyldighet og sin svakhet i ekstern gyldighet. Dette fordi kvalitativ metode har sin styrke i forståelse og nærhet, mens kvantitativ metode har sin styrke knyttet til oversikt og avstand. (Jacobsen, 2005:135.)

RELIABILITET

Med reliabilitet, som betyr pålitelighet og troverdighet, menes at målingene utføres korrekt og at eventuelle feilmarginer angis. Vi må altså skape tillit til undersøkelsens troverdighet. (Jacobsen, 2005:20.) I kvantitativ forskning er reliabiliteten høy hvis uavhengige målinger gir samme resultat. Dette er ofte ikke mulig i kvalitativ forskning. Derfor blir gjennomsiktighet og redegjøring for vurderinger viktig.

I spørsmålet om hvilke informanter som inngår har vi for vår del historiske kjennsgjerner fra flere autoriserte aktører og institusjoner; informasjon via offentlige dokumenter; uttalelser fra ulike instanser og organisasjoner i forhold til statskirkens fremtid; meningsytringer fra våre utvalgte aviser i form av lederkommentarer og artikler av journalister som representerer

avisas syn; meningsyttringer fra ulike fag- eller holdningsrepresenterende aktører samt journalister som viderefører aktørers syn i form av intervju.

Den sosiale setting som foreligger er et moderne Norge som må forholde seg til både historie og nåtid i spørsmålet om statskirkeordningen. Vi har brukt analytiske begreper som diskursanalyse, kritisk diskursanalyse samt den offentlige debatt som mål og middel. Vi har benyttet søkemotoren *atekst* på internett for å finne relevante artikler som i tid og rom forholder seg til Kirkeforliket av 10.04.08 og analysert disse ved hjelp av kritisk diskursanalyse. I tillegg har vi sett på aktørenes uttalelser og beveggrunner satt opp mot teorier omkring den offentlige debatt. Vi har forsøkt å vise skillet mellom konkrete beskrivelser og tolkninger ved en strikt avgrensning av og imellom kapitlene. Det går f.eks. klart fram hva som er narrativ fremstilling og tekstanalyse, og hva som er fortolkninger i form av drøfting og en oppsummerende avslutning med våre egne kommentarer.

De offentlige dokumentene må sies å være autoritative, objektive fremstillinger. Likeså artiklene, med unntak av de som har form som intervjuer, hvor journalisten kan ha misforstått, redigert ut relevant opplysning eller være forutinntatt. Disse risikoene tror vi imidlertid er redusert ved at avisene vi henter artiklene fra anerkjente riksaviser, hvis eventuelle trosanskuelser og politiske ståsted er allment kjent. (Mer om avisene i kap. 6.2.)

Om artiklene vi har valgt ut er representative for de ulike syn i debatten kan problematiseres. I vårt søk i *atekst* fant vi flere relevante artikler omkring søkeordene enn de vi valgte ut. Vi har imidlertid forsøkt å finne aktører fra ulike instanser, som i tillegg til å representere den ene siden av diskursen også *innenfor* denne viser ulike nyanser i synet på statskirken eller tolkninger av Kirkeforliket. Vi må også ta høyde for at avsenderne ikke fullt ut står for det samme som den organisasjonen de representerer.

Vi har ingen uttalelser fra den vanlige borger. Dette kan være fordi eks. leserinnlegg ikke er søkbare i større grad, men vi har også et generelt inntrykk av at menigmann i liten grad har engasjert seg offentlig i debatten.

Nærhet og distanse. Idealet for en vitenskapelig undersøkelse er en nøytral og objektiv fremstilling. *"Det er en objektiv virkelighet som skal undersøkes, og denne virkeligheten må ikke forstyrres av forskeren"* (Jacobsen, 2005:309). Det sentrale blir altså en distanse mellom

forskeren og undersøkelsesobjektet. Grønmo (2004) sier at forskerens bakgrunn og perspektiv kan påvirke utvelgelsen og tolkningen av tekstene.

For vår del har vi ulik erfaring med, og tilknytning til, Den norske kirke. Vi er begge medlemmer av Den norske kirke, men benytter oss av og praktiserer dette medlemskapet i ulik grad. Sigrun er et passivt medlem, uten særlig engasjement eller interesse for menighetsliv generelt. Men hun har følelser og meninger knyttet til kirkens posisjon i samfunnet og støtter en fortsatt statskirke pga. dens historisk-kulturelle rolle og sammenbindende funksjon. Hans Morten tilhører det som ofte defineres som kjernemenigheten, går regelmessig til gudstjeneste, og er engasjert i frivillig arbeid innenfor kirken. I tillegg er han ansatt som rådgiver ved Nidaros bispedømme, med demokratireformen som arbeidsfelt.

4. TEORI

4.1 Innledning

I 3.2 beskrives diskursanalyse generelt. Teori er hentet fra Dag Ingvar Jacobsens 'Hvordan gjennomføre undersøkelser?' (2005), Iver B. Neumanns 'Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse' (2001) samt Leif Christian Jensens artikkel 'Norsk oljeboring for å hjelpe miljøet: Diskurskooptering som nytt analytisk begrep' (2010). Vi går ikke inn på sistnevntes begrep diskurskooptering, men refererer til hans tolkninger av og fremgangsmåter i en diskursanalyse. I 3.3 presenteres Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse, hentet fra hans artikkelsamling 'Kritisk diskursanalyse' (2008), oversatt og innledet av Elisabeth Halskov Jensen. I 3.4 hentes stoff fra professor Anker Brink Lund og Maja Horsts bok 'Den offentlige debat - mål, middel eller mantra?' (1999).

4.2 Om diskursanalyse

Diskursteori er nært knyttet til en konstruktivistisk vitenskapsteoretisk forståelse, som innebærer et kritisk blikk på det som blir "tatt for gitt" i en kultur. Språkets rolle er her sentralt. "*Selve hovedpoenget med diskursanalyse er å analysere mening som en del av det generelt sosiale der mening dannes. Man ser først og fremst på sproget, for mens andre sosiale praksiser (...) produserer mening som et biprodukt, er sprogets oppgave primært å skape mening*" (Neumann, 2001:38).

Neumann skriver også at diskursanalyse blant annet er studiet av forutsetningene (her: mening) for at handlinger kan finne sted. Og at ”*mening må etterspores i språket der den blir til – ikke inne i hvert enkelt individs hode*” (op.cit. 2001:38). Dag Ingvar Jacobsen definerer diskursanalyse som å se på tekster som meningsbærende utsagn og hvor det essensielle blir å forstå hva slags mening tekster og utsagn uttrykker og hvordan de former vår forståelse av virkeligheten. (2005:211.)

I Leif Christian Jensens artikkel om diskurskooptering leser vi: ”*Våre måter å ytre oss på ikke bare avspeiler vår omverden, våre identiteter og sosiale relasjoner nøytralt, men spiller også en aktiv rolle i å skape og forandre dem*” (Jørgensen og Phillips, 1999 iflg. Jensen, 2010:187). Han siterer også Ball, 1988: ”*Språket danner på denne måten grensene for hva vi kan tenke og uttrykke, og utgjør derfor også et verktøy som gir oss de nødvendige ressursene som beskrivelser av virkeligheten konstrueres ut fra*” (Jensen, 2010:187).

En diskursanalyse må, som alle andre analyser, avgrense det som skal studeres i tid og rom. Siden diskurser ikke er klart avgrensede empiriske fenomener må de konstrueres ut fra datamateriale. *Tidsmessig* kan man ta utgangspunkt i en skjellsettende/grensesettende begivenhet. Eksempelvis vil et artikkelsøk kunne vise om og når denne begivenheten ansporet til debatt. Når det gjelder *avgrensninger i rom* kan man eks. benytte seg av avisartikler som datagrunnlag. I så fall kan de nyhetspregede og refererende artiklene suppleres med debattstoff. Offentlige dokumenter, utredninger mv. vil kunne danne et bakteppe og fungere som korreksjonskilder. (Jensen, 2010:189,190.)

Uavhengig av omfanget av en gitt diskurs vil et begrenset antall tekster kunne utgjøre hovedreferansepunktene. Det viktige er at man får med seg det sentrale i diskursen. Man bør identifisere forhold som har hatt en dominerende posisjon i debatten og man kan se på om ett syn på saken har fått mer spalteplass på bekostning av det andre.

Fordi det ontologiske utgangspunktet for diskursanalytisk tilnærming er at vi aldri kan nå virkeligheten utenom diskursene, søker vi ikke å komme bak diskursen, finne ut hva folk virkelig mener eller hvordan virkeligheten egentlig er. Vi må ta utgangspunkt i det som faktisk er skrevet og se etter et mønster i utsagnene. Spørsmålet blir hvilke sosiale konsekvenser de ulike diskursive framstillinger av virkeligheten gir. (Op.cit. 2010:190.)

Jensen gjør oppmerksom på at medias tildels ladede språkbruk, metaforer o.l. kan legge grunnlaget for et mer generelt bilde i offentligheten av aktører og/eller sider i saken. Hans eksempel fra en analyse av debatten omkring oljeutvinning i Barentshavet, er at oppfatningen av Russland som miljøsinke kan ha grunnlag i medias språkbruk ("*dødsskyer*", "*et radioaktivt helvete*", "*svarte ørkener*" m.a.) like mye som i 'kalde fakta' i saken. Dette legger premisser for debatten og gir seg utslag både i opinionen og mht spalteplass i avisene. Diskursen kan inneholde (retoriske) grep som styrker, svekker eller marginaliserer motdiskursen. Det kan også være interessant å se på hvordan begreper defineres i denne sammenhengen. For eksempel i innvandringsdebatten kan det være at både for innvandring- og imot innvandring-sidene i debatten ønsker å definere begrep som 'inkludering', 'asylsøker' og 'sosial dumping' fordi meningsinnholdet i slike begreper påvirker leserens holdning.

Jensen skriver i sin artikkel at diskursanalyse i prinsippet er en maktanalyse. I en tradisjonell statsvitenskapelig maktforståelse ser man på hvordan A handler for å få B til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort. Denne maktforståelsen forutsetter en oversikt og en intensjon som iflg. diskursanalysen vil være kaotisk eller mest sannsynlig fraværende. I et ikke-diskursivt perspektiv yter B motstand mot A, men har ikke oversikt over "*den strukturelle slagside som handlingskonteksten innebærer*" (op.cit. 2010:200). I et diskursivt perspektiv har heller ikke A nødvendigvis denne oversikten.

Når det gjelder Jensens tema har Boring for miljø-diskursen blitt til – og vokst seg sterk og selvfølgelig over tid – uten at noen har kunnet sitte med en oversikt på forhånd over dens tilblivelse, utbredelse og ikke minst innflytelse.

Slik vi forstår det er hensikten med en diskursanalyse å skape bevissthet om at det vi ser og oppfatter er avhengig av hvilke diskurser som utspilles; vi skal peke ut en diskursiv kraft som virker på aktørene uten at de selv det. Hadde diskursene vært annerledes ville vi sett noe annet. Mellom diskurser foregår det et spill om å få strukturere meningsdannelsen i samfunnet. En diskursanalyse vil også kunne belyse hvordan én dominerende diskurs konstruerer et fenomen.

4.3 Faircloughs kritiske diskursanalyse

Faircloughs utgangspunkt er at vi gjennom språk og fremstillinger av verden får mulighet til å beskrive våre opplevelser og fortolkninger av virkeligheten. Hans teori tar utgangspunkt i språket for å forstå sosiale og kulturelle forandringsprosesser. Hans teori skiller seg fra en tradisjonelt lingvistisk forståelse ved at søkelyset rettes mot interaksjon mellom forfatter og leser, prosesser jfr. utarbeidelse og fortolkning samt konteksten for språkbruken.

Sentralt i Faircloughs kritiske diskursanalyse er at diskurs er en viktig form for sosial praksis. Den både reproducerer og forandrer viten, identiteter og sosiale relasjoner – samtidig som den formes av andre sosiale praksiser. Forholdet mellom diskurs og sosial praksis påvirker hverandre gjensidig. Kritisk diskursanalyse utforsker disse to sidene av språkbruken. Hos Fairclough må en tekstanalyse kombineres med en sosial analyse.

Når vi skal analysere en kommunikativ/diskursiv begivenhet, eks. en avisartikkel, må vi iflg. Fairclough ta i bruk tre dimensjoner av begivenheten: Tekst, diskursiv praksis og sosial praks. Hans modell vil bli beskrevet senere i kapitlet.

Det kan være greit å få klarhet i begrepene som benyttes i dette underkapitlet. Definisjonene er hentet fra Fairclough (2008:154).

Diskurs = Språkbruk som sosial praksis

En diskurs = En måte å gi betydning til erfaring fra et bestemt perspektiv

Diskursiv begivenhet = Tilfelle av språkbruk analysert som tekst, diskursiv praksis og sosial praksis (jfr. tretrinnsmodellen, vår anm.)

Tekst = Skriftlig eller talt språk produsert i en diskursiv begivenhet

Diskursiv praksis = Tekstproduksjons- og tekstkonsumpsjonsprosessene.

Produksjon, distribusjon og konsumpsjon av en tekst

Interdiskursivitet = Tekstens konstitusjon av forskjellige diskurser (og sjangre)

Sjanger = Språkbruk forbundet med en bestemt sosial aktivitet

Diskursorden = Summen av diskursive praksiser i en institusjon og relasjonene mellom dem

Kritisk diskursanalyse oppfatter fellesskapets *diskursive praksiser* – deres måter å bruke språket på – som et nettverk. Dette nettverket kaller Fairclough *diskursordener*. Poenget med begrepet diskursorden er å sette fokus på relasjonene mellom de ulike diskurstypene i diskursordenen. Eksempelvis ville det på en skole handle om diskurstypene i klasserommet

og om de i skolegården. Kan det settes en rigid grense mellom dem – eller kan de blandes i en tekst? Det samme spørsmålet gjelder forøvrig også forholdet mellom ulike diskursordener. (Op.cit. 2008:122.)

Analyse av en tekst etter tretrinnsmodellen innebærer en veksling mellom fokus på den diskursive begivenhet og strukturen/diskursordenen.

Fairclough er opptatt av å dokumentere diskursive tendenser ut fra konkrete eksempler, men sier at man ikke kan lese ideologien eller diskursen direkte ut fra teksten (*"Ideologier er ikke i tekster"*) (op.cit. 2008:12)). Dette fordi hver enkelt tekstfortolker (leser) alltid bringer sin egen bakgrunn og sin egen forforståelse med i møtet med teksten. (Jensen i innledningen, 2008:12.) Vi kommer tilbake til ideologi i underkapitlet 'Analyse av sosial praksis'.

Faircloughs versjon av kritisk diskursanalyse gir oss muligheten til å benytte språklige analyser for å kunne si noe om samfunnets utvikling. *"Diskurs forstået som en politisk praksis, der etablerer, fastholder og forandrer magtrelasjoner og de kollektive størrelser (klasser, alliancer, samfund, grupper), som magtrelasjonen udspiller sig imellem. Diskurs forstået som en ideologisk praksis konstituerer, naturaliserer, fastholder og forandrer betydningsfastlæggelser af verden ud fra forskellige positioner inden for magtrelationer."* (Op.cit. 2008:21) (Våre uthevninger.)

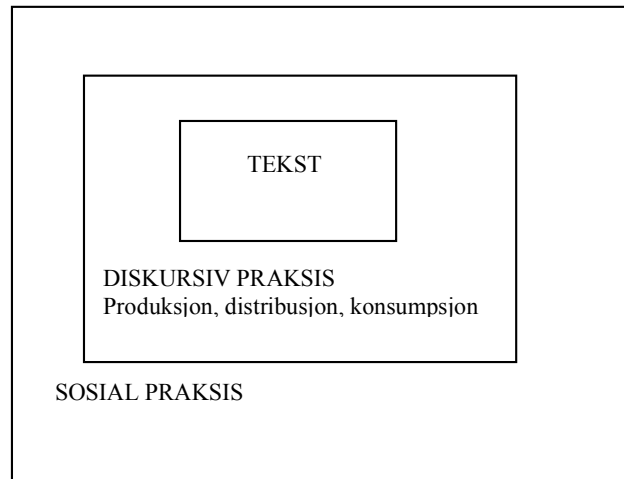
Analysene gir oss anledning til å diskutere måten vi snakker sammen på, er sammen på og lever på. Med lingvistiske midler avsløres, avdekkes og diagnostiseres problemet – med det mål for øyet å kunne gi bidrag til mer demokrati, likhet og frigjøring. Faircloughs prosjekt er iflg. Jensen en kritikk av den kapitalistiske økonomi – og en kritikk av måten globaliseringen utfolder seg på og snakkes om. (Forordet, Fairclough, 2008:14.) Vi skal ha i mente hans venstreorienterte og humanistiske standpunkt.

ANALYSE AV KOMMUNIKATIVE BEGIVENHETER

Kritisk diskursanalyse av kommunikative begivenheter analyserer relasjoner mellom tre dimensjoner ved begivenheten. Disse benevner Fairclough som *tekst*, *diskursiv praksis* og *sosial/sosiokulturell praksis* (heretter: sosial praksis). Med diskursiv praksis menes tekstproduksjons- og tekstkonsumpsjonsprosessen. Sosial praksis er det som det er sosial og kulturelt 'gang i', og som den kommunikative begivenhet er en del av.

Tekst og diskursiv praksis skal analyseres atskilt, da de utgjør to forskjellige dimensjoner (i modellen under). Relasjonen mellom tekst og sosial praksis kan beskrives slik: Tekster former og formes av sosial praksis – via diskursiv praksis.

Faircloughs tredimensjonale diskursmodell:

Den delen av den diskursanalytiske prosedyre som innbefatter *tekstanalyse* kaller Fairclough beskrivelse, og den delen som innbefatter analyse av hhv. *den diskursive praksis* og *den sosiale praksis* (som diskursen er en del av) kaller han fortolkning. (Op.cit. 2008:29.)

ANALYSE AV TEKST

Man analyserer tegnene, dvs. ord eller lengre tekstsekvenser som består av *mening* kombinert med *form*. Eks.: I spørsmålet om ordvalg er kontrasten mellom bruken av 'terrorist' og 'frihetsforkjemper' sosialt motivert. Men det kan også være et spørsmål om eks. grammatikk. (Op.cit. 2008:31.)

Tekstanalyse innbefatter analyse av: 1) *Ordvalg/vokabular*. Ordvalg handler mest om individuelle ord. 2) *Grammatikk*. Grammatikk behandler ordenes sammensetninger til leddsetninger og hele setninger. 3) *Kohesjon* (oversette). Kohesjon behandler spørsmål om hvordan leddsetninger og hele setninger forbindes. 4) *Tekststruktur*. Tekststruktur handler om mer overordnede organiserende egenskaper ved teksten. (Op.cit. 2008:31.)

Vi vil i det følgende se nærmere på analyse av ordvalg/vokabular og grammatikk, da dette er mest relevant for *vår* diskursanalyse.

1) I analysen ser vi på alternative *ordvalg* og deres politiske og ideologiske betydning. Fairclough bruker eksemplet med reformulering fra 'terrorister' til 'frihetsforkjempere' eller vice versa (op.cit. 2008:32). Et annet fokus er *ordbetydning*; hvordan ordbetydning blir et stridspunkt som en del av større 'kamper'. Forskjellige former for hegemoni strukturerer forholdet mellom ord, og relasjoner mellom et ords forskjellige meninger, på bestemte måter. Et tredje fokuspunkt er metaforer – særlig den ideologiske og politiske betydning av visse metaforer og konflikter mellom alternative metaforer.

2) Den vesentligste *grammatiske* størrelse er "*den simple setning*" (op.cit. 2008:32). Fairclough eksemplifiserer dette slik: En avisoverskrift lyder "*Gorbatsjov ruller Den Røde Hær tilbake*". Samme informasjon kunne fremkommet også med ordene "*Sovjetunionen reduserer sin hær*" eller "*Den sovjetiske hær oppgir 5 divisjoner*". Det er avsenderen som forteller mottaker hva 'sannheten' er – uten noen form for forbehold. (Op.cit. 2008:32,33.)

ANALYSE AV DISKURSIV PRAKSIS

Som vi ser av tretrinnsmodellen dekker *diskursiv praksis* produksjons-, distribusjons- og konsumpsjonsprosesser. Vi velger her å beskrive kun den sistnevnte, som vi leser slik at den også innebærer fortolkning av tekster. Tekster konsumeres forskjellig i forskjellige sosiale kontekster. Dette innebærer hva slags lesning som forutsettes, eks. grundig analyse eller semi-fokusert oppmerksomhet mens man gjør andre ting. I tillegg hvilke fortolkningsmåter som er tilgjengelige; eks. leses oppskrifter ikke som estetiske tekster og akademiske tekster ikke som retoriske tekster. (Fairclough, 2008:36.)

Tekster kan føre til ulike resultater. Noen kan endre folks holdninger, oppfatninger eller praksiser. Fairclough sier at 'spillet' mellom medlemmenes ressurser (som diskursdeltakerne bringer med til tekstprosesseringen) og selve teksten, skjer på en ikke-bevisst måte. Dette er en viktig faktor mht. hvor ideologisk effektive prosessene er. (Op.cit. 2008:37.)

Fortolkningen av en situasjon vil sette deltakernes sosiale identitet i forgrunnen eller i bakgrunnen. Faircloughs eksempel: Det mer usannsynlig at tekstforfatterens kjønn, etnisitet eller alder vil påvirke fortolkningen av en lærebok, enn fortolkningen av en uformell samtale eller jobbintervju (op.cit. 2008:41). Hvilken effekt den situasjonelle kontekst har på tekstproduksjonen og –fortolkningen avhenger altså av lesningen (av situasjonen).

Intertekstualitet. Dette er et sentralt begrep hos Fairclough og betegner at tekster er fulle av fragmenter fra andre tekster. Dette kan være eksplisitt markert eller fusjonert inn i teksten.

Teksten kan forholde seg assimilerende, motsigende, ironisk mv. til den tekst som refereres til. Mht. *konsumpsjon* er det intertekstuelle perspektiv nyttig fordi det da ikke bare er teksten, og evt. fragmentene av andre tekster i teksten, som former fortolkningen. Også alle andre tekster leseren 'har med seg' til fortolkningen påvirker denne. (Op.cit. 2008:43.)

ANALYSE AV SOSIAL PRAKSIS

Fairclough skiller mellom diskursiv og sosial praksis fordi at selv om diskursen er en del av det sosiale, har det sosiale "*mere at byde på*" (Jensen i forordet, op.cit. 2008:10). Det finnes en materiell virkelighet av sosiale praksiser som går ut over produksjonsapparatet, kulturelle omgangsformer osv. (Forordet, op.cit. 2008:10.) Diskurs er både formende og formet av det sosiale. Kritisk diskursanalyse utforsker spenningen mellom disse to sider av språkbruk – det sosialt formede og det konstituerende – og avviser å velge bare en av dem.

Fairclough ser i dette perspektivet på diskurs i relasjon til ideologi og makt.

Ideologi forstås hos Fairclough som betydninger/konstruksjoner av virkeligheten (den fysiske verden, sosiale relasjoner og identiteter). Ideologien er bygget inn i "*forskjellige dimensjoner af diskursive praksissers form/mening, som bidrager til produktion, reproduktion og transformation af dominansrelationer*" (op.cit. 2008:46). Hos Fairclough er diskurser ideologiske hvis de birar til å opprettolde dominansrelasjoner (eks. mellom kvinner og menn, leger og pasienter) og må bekjempes med motmakt – motdiskurser. Han mener, inspirert av Habermas, at staten og markedet er undertrykkende for den mellommenneskelige kommunikasjon, og at her er makten ikke velkommen. Hos Fairclough er makt positiv kun "*hvis den gavner de svake.*" (Forordet, op.cit. 2008:13 og 14)

Ideologiske prosesser forholder seg til diskurser som "*hele sociale begivenheder*" (op.cit. 2008:48) - de er prosesser mellom mennesker - og ikke bare til tekster. Tekster er bare momenter i sosiale begivenheter. Ordbetydninger er viktige, men innhold/mening og form er ikke nødvendigvis motsetninger; tekstens mening er tett forbundet med dens form. Også formelle trekk ved tekster kan være ideologisk investerende. (Op.cit. 2008:49)

Makt. Fairclough mener altså at diskursive praksiser er 'ideologisk investerende' hvis de inkorporerer meninger som bidrar til å opprettholde eller omstrukturere maktrelasjoner. Maktrelasjoner kan påvirkes av all slags diskursive praksiser. (Op.cit. 2008:51) Han sier at begrepet *hegemoni* gir oss en måte å "*teoretisere over forandring i utviklingen af*

magtrelasjoner på, som tillader et særlig fokus på diskursiv forandring” (op.cit. 2008:52). Hegemoni defineres som makten en fundamental, økonomisk definert klasse har over samfunnet – i en allianse med andre sosiale krefter. Denne makten er ikke fullstendig og evig; den er gjenstand for en konstant økonomisk, politisk eller ideologisk kamp om å konstruere, opprettholde eller destabilisere allianser og dominansrelasjoner. (Op.cit. 2008:52.) Selv om Fairclough har fokus på de hegemoniske kampene og på denne måte setter konflikt i høysetet, ser han også på staten og markedet som undertrykkende for den mellommenneskelige kommunikasjon i samfunnet – ”og her er magten ikke velkommen” (op.cit. 2008:14). Makt er altså for Fairclough kun positiv hvis den gavner de svake.

Iflg. Fairclough kan en diskursorden ses på som ”*det diskursive aspekt af det motsætningsfyldte og ustabile ekvilibrium, som udgør et hegemoni, og artikulasjonen og reartikulasjonen af diskursordener er tilsvarende en del af den hegemoniske kamp*” (op.cit. 2008:53). Videre at en *diskursiv begivenhet* enten kan bidra til å bevare eller reprodusere hegemonier – eller den kan bidra til å transformere disse relasjonene gjennom hegemonisk kamp, ved å forsøke å løse dilemmaer gjennom *innovasjon*. (Op.cit. 2008:58.)

Oppsummert. I analyse av alle typer diskurs må vår oppmerksomhet skifte mellom kommunikative begivenheter og diskursordenen. *På den ene siden* er analytikeren opptatt av spesifikke kommunikative begivenheter, eks.en avisleder. Det interessante her er kontinuitet og forandring: På hvilke måter er denne kommunikative begivenheten normativ og trekker på kjente typer og formater? Og på hvilke måter er den kreativ og bruker gamle ressurser på nye måter? (Se også ’Makt’ s. 24.)

På den andre siden er analytikeren opptatt av diskursordenens generelle, overordnede struktur – og den måten den utvikler seg i takt med sosiale og kulturelle forandringer på. Her undersøker man organiseringen av diskursene som utgjør diskursordenen og de skiftende relasjoner mellom dem – samt de skiftende relasjonene mellom diskursordenen og andre ordener den er sosialt forbundet med. (Op.cit. 2008:123)

Fairclough avslutter den siste artikkelen i boka med en refleksjon over den sosiale bruk av kritisk diskursanalyse: Kritisk diskursanalyse kan bidra til en bredere fundert forskning i sosiale og kulturelle forandringsprosesser som påvirker organisasjonene i vårt (post-) moderne samfunn. Diskursanalyse er orientert mot tekstuelle detaljer, produksjon, distribusjon og fortolkning/konsumpsjon av tekster og bredere sosiale og kulturelle

kontekster. Derfor kan den binde andre typer sosial analyse sammen med mindre detaljer i konkrete eksempler på institusjonell praksis. (Op.cit. 2008:188.)

4.4 Brink Lund og Horst: ”Den offentlige debat”

Anker Brink Lund og Maja Horsts bok om debatt har undertittelen ’mål, middel eller mantra’. Dette representerer tre ulike anvendelser av begrepet debatt. Denne ”*debat-bog om fænomenet debat*” (B. Lund og Holst, 1999:7) er iflg. forfatterne et bidrag til en prinsipiell debatt om samfunnsutviklingen, hvor argumenter ikke nødvendigvis skal føre frem til endelige problemløsninger, men bidra med synspunkter på en bevissthetsutviklende samtale. De ønsker å plassere debattbegrepet i spenningsfeltet mellom enighet og konflikt, flertall og mindretall – i ”*hjertet*” av det moderne samfunn. Boken tar utgangspunkt i det danske samfunn, men vi finner dette overførbart til det norske.

Bokens tema er ikke basert på diskursteori, men vi finner B. Lund og Holsts ulike debattbegreper relevante for vår senere drøfting – sammen med teori om kritisk diskursanalyse. Vi vil dessuten knytte enkelte elementer fra boken til begreper vi finner hos Fairclough, og slik sett allerede i teorikapitlet vise at de to teoritilfangene kan fungere i et samspill. Vårt forskningsspørsmål ”Hva ligger til grunn for aktørenes ulike ønsker for fremtidig tilknytning mellom stat og kirke?” impliserer en undersøkelse også om beveggrunner for aktørenes uttalelser. Her vil B. Lund og Holst i større grad enn Fairclough være en referanse/støtte i vår senere drøfting.

Idealet *debatt som mål* har utgangspunktet ’det samtalende folkestyre’: Uavhengige borgere diskuterer prinsipielle saker som har betydning for allmenheten. B. Lund og Holst ønsker å vise at offentlig samtale virker meningsdannende – noe som viser at ”(...) *offentlig debat antager karakter af et mål i seg selv* (...)” (op.cit. 1999:8). En slik form for debatt er i tråd med prinsippene for diskursanalyse, jfr. Neumann, 2001: ”(...) *hovedpoenget med diskursanalyse er å analysere mening som en del av det generelt sosiale der mening dannes*” (2001:38).

Innsikt oppnås gjennom konfrontasjon mellom ulike oppfatninger av saken: ”*Demokrati er en livsform , hvor samtalen udgør den konstituerende kerne. Den folkelige debat og opplysning er demokratiets livsnerve*” (Hal Koch, iflg. B. Lund og Holst, 1999:11).

De to andre 'samtaleformer' som utspilles er *debatt som middel* og *debatt som mantra*. Med *debatt som middel* menes at debatt er et redskap for å oppnå noe, jfr. retorikkens ideal. Eks. er politisk debatt en kamp om hvilke særinteresser som fortjener allmenhetens oppmerksomhet (op.cit. 1999:44). B. Lund og Holst bruker begrepet *debatt som mantra* når enkeltsaker, opinionsundersøkelser og offentliggjørelse av det private formidles gjennom media – der det i debatt som mål diskuteres prinsipper, ikke enkelttilfeller. I slike saker, mener forfatterne, opptrer journalister som mikrofonstativer for ”*et circus af kendte meningsdannere og ukendte kværunter*” (op.cit. 1999:83). De to sistnevnte debattformer ”*lægger (...) sig som arkæologiske lag oven på idealet om det samtalende folkestyre*” (op.cit. 1999:8). Vi vil presentere nærmere kun debatt som mål og som middel, da debatt som mantra etter vår mening ikke er så interessant for vår avhandling.

DEBATT SOM MÅL

Ideelt sett er den offentlige debatt som mål i seg selv, båret av 'problematikker'. Forfatterne bruker eksempler som nasjonal identitetspolitikk, kvinnesaken og velferdsstatens grenser (op.cit. 1999:27). De mener at den offentlige samtale kan betraktes som en handling i seg selv: Argumenter, demonstrasjoner og aksjoner søker ikke primært å løse et konkret problem, men å skape oppmerksomhet om prinsipielle problematikker og med dette samle publikum om en merkesak. (Op.cit. 1999:37.)

Pressens fremstilling av sosiale drama som spiller på håp og frykt og åpner for reaksjon kan gjøre oss bevisste egne meninger. Meningene kan ”*konstruere forestillede rum*” (op.cit. 1999:37), eks. 'den globale utfordring', 'det indre marked', 'den sosiale ansvarlighet'. Disse forestilte rom ”*åbner vejen både for reaktion og modoffentlighed*” (op.cit. 1999:37) og kan involvere nye aktører hvis disse tar ytrings- og forsamlingsfriheten aktivt i bruk.

Men offentlig debatt er ikke bare en måte å diskutere felles problemløsninger på; den er også en måte å bekrefte eller fornye det demokratiske beslutningsgrunnlag på. Konsensuspregede forhandlingsløsninger kan problematiseres på ny, jfr. Fairclough (2008) om diskursive praksiser som 'ideologisk investerende' hvis de inkorporerer meninger som bidrar til å opprettholde eller omstrukturere maktreasjoner.

Den offentlige debatt må strebe etter opplysning, slik at 'myndige' borgere våkner – og de 'umyndige' borgere bevisstgjøres. Dette er viktig fordi offentlig konsensus i en sak kan oppfattes som et ”*vidensregime*” (B. Lund og Holst, 1999:38) som setter grenser for hvilke

muligheter borgerne har for å yte motmakt. B. Lund og Holst mener at den prinsipielle og allmene debatt har veket for 'den lille politikk', og at innbyggerne overlater til andre å ta seg av 'den store politikk'. Faren blir da at "*det let bliver forbrugsdemokrati frem for et forhandlet fællesstyre, hvor publikum ikke samles om sager med stor S, men reduceres til applauderende og protesterende tilskuere, der har svært ved at se bort fra deres egne snævre særinteresser*" (op.cit. 1999:39).

Som borgere i et demokratisk samfunn må vi, etter forfatterens syn, engasjere oss både i den lille og den store politikk. De fleste foretrekker dog å kreve sin rett, men unnvike sin forpliktelse til å ta prinsipiell stilling. Hvis et emne i et bestemt tidsrom ikke er akutt, overlates det gjerne til eks. parlamentariske institusjoner eller autoriserte eksperter. Da er den offentlige debatt ikke lenger grunnlaget for demokratiet, men har blitt et middel eller et mantra. (Op.cit. 1999:48.)

DEBATT SOM MIDDEL

Debatt som mål er samtidig også et *middel* for å oppnå "*at sikre oplyste og myndige borgere, der gennem samtale bliver seg selv og almenvellet bevidst*" (op.cit. 1999:43). Idealet for debatt som mål er at debattantene gjennom fornuftig samtale skal søke forståelse, sannhet og oppriktighet (Jürgen Habermas, iflg. B. Lund og Holst, 1999). Men i de fleste tilfeller har aktører i den offentlige debatt instrumentelle eller strategiske mål, jfr. Robert Dahls definisjon på makt hvor A forsøker å få B til å gjøre noe B ellers ikke ville ha gjort. (Op.cit. 1999:43.) Strategisk handling og interessekamper kan redusere en komplisert problemstilling til et spørsmål om å være for eller imot; maktutøvelse, penger og politisk korrekthet vanskeliggjør en åpen og fordomsfri samtale. Når man får en slik polarisering har ikke den ene parten noe å snakke med den andre parten/motstanderen om, og "*nuancerne forsvinder i larmen*" (op.cit. 1999:45).

Den offentlige debatt er altså også et *middel* for å oppnå noe. B. Lund og Holst trekker inn retorikken som en iboende del av den offentlige samtale: Å debattere er i seg selv ikke et mål, ei heller å overtale sine motstandere. Målet er å overbevise publikum. (Op.cit. 1999:45.) Men - publikums fordommer og selektive persepsjon gjør at en ny påstand i debatten ikke automatisk fører til et meningsskifte. Effektiv argumentasjon og forsvar av standpunkt når ikke nødvendigvis leseren slik avsender ønsker: Leseren foretar en aktiv handling i

tekstprosesseringen og fortolkningen, og konstruerer mening ut fra det leste (jfr. Faircloughs 'diskursive praksis', konsumpsjonsprosessen, i tretrinnsmodellen).

I dette perspektivet er det ikke nok å argumentere ved hjelp av patos – få sympatien på sin side. Avsenderen må også fremstå som en (fornuftig) autoritet. (Op.cit. 1999:48.) B. Lund og Holst skriver at det må være et krav til demokratiske samfunnsborgere at de er bevisste de retoriske virkemidlene som anvendes og slik kunne forholde seg kritisk til dem. ”*I sidste ende er det derfor de mere eller mindre kritiske tilhørere, der afgør, hvilke talere der er tro og verdige*” (op.cit. 1999:46). Debattantene i en diskurs bruker *ord* med en bestemt hensikt, altså (retorikk) som middel i forsøket på å påvirke publikum i en bestemt retning. Merk at med publikum menes også de ansvarlige beslutningstakere. (Op.cit. 1999:56.)

Danmark (og Norge, vår anm.) benytter i stor grad offentlige kommisjoner, råd og utvalg for å finne frem til prinsipielle offentlige meninger og holdninger i bestemte saker. Disse kaller B. Lund og Holst 'institusjonaliserende debattfora'. Bak lukkede dører produserer medlemmer med særlig kompetanse om emnet meninger som offentliggjøres i uttalelser og rapporter. Politisk sett er det en fordel å ikke måtte redusere komplekse spørsmål til ja-/nei-spørsmål, slik man må i en meningsmåling eller en folkeavstemning. (Op.cit. 1999:78.) I mange saker – også de som har vært gjenstand for diskusjon blant borgerne i det offentlige rom – klarer ikke politikerne å diskutere seg frem til enighet. Men råd og utvalg kommer heller ikke alltid til enighet om en klar anbefaling eller et entydig forslag.

At hverken en bred offentlig-, politisk- eller profesjonell debatt fører til en konklusjon, kan betraktes som en fallitterklæring for den offentlige debatt – alt etter hvilke forventninger som finnes til meningsutveksling som *mål* i seg selv, som *middel* til å oppnå løsning på et problem eller som *mantra*, ”*dvs. som en høyere magt, vi kan påkalde, når de to andre debat-funktioner svigter*” (op.cit. 1999:81).

Debatt som middel setter altså i større grad søkelyset på resultatet enn på prosessen; debatt er et redskap. Partene aksepterer aktørenes ulike interesser. Iflg. B. Lund og Holst er hovedpoenget ved det representative demokratiet at det er legitimt å tale med bundet mandat, å ta parti og å sette merkesaker over enkeltsaker. Implisitt i dette ligger at noen argumenter er bedre enn andre. Dermed har ikke alle lik mulighet til å få rett. Igjen - det handler om retorikk. (Op.cit. 1999:121,122.)

Debatt som *mål* kan gi en bevissthet omkring de samfunnsmessige valg vi står ovenfor. Debatt som *middel* handler om å finne et kompromiss mellom ulike særinteresser. (Op.cit. 1999:123.)

5. NARRATIV FREMSTILLING

5.1 Innledning

I kapittel 5.2 viser vi den tusenårige tilknytningen mellom staten Norge og den kristne religion. I kap. 5.3 skriver vi om bl.a. begrepene statskirke og folkekirke, oppslutning og medlemskap samt menneskerettigheter som både stat og kirke må forholde seg til. I 5.4 beskriver vi veien mot Kirkeforliket og Stortingsmelding nr. 17 (2007-2008); utredningen, høringen og partienes holdninger i forkant av den nye statskirkestrukturen. I tillegg omhandles den forutsatte demokratireformen samt den nye kirkevalgordningen i 5.5.

5.2 Det kristne Norge - historisk perspektiv

BEGYNNELSEN

Olav Haraldsson (995-1030) ønsket Norge samlet under et kongedømme. Han fikk kristendommen tingtatt som riksreligion og etablerte en kirkeorganisasjon med kongen som reell leder. Hans martyrdød på Stiklestad i 1030 styrket rikskongedømmet fordi hans etterfølgere fikk del i Olavs hellighet og vern.

I 1060-årene ble de siste stormenn-områdene integrert i riksområdet. Kristendommen og etableringen av en hierarkisk kulturorganisasjon – kirken – var det sterkeste bidraget til rikssamlingen: Kirkens samvirke med kongedømmet etablerte et permanent statsgrunnlag i Norge. Kirken fikk et fast grunnlag ved m.a. opprettelsen av faste bispeseter. Lokalt ble kirkeorganisasjonen befestet med kirker og prester. Kongedømmet fikk gjennom kirkens administrative apparat et ”*velorganisert personell som støttespillere*” og ”*ved sin lederrolle i den norske kirken fikk kongen dessuten et ideologisk grunnlag for styring av riket*” (Per S. Andersen og Per G. Norseng, ÅRST, Kongssamling og kristning).

Etterhvert som kirken fikk et stabilt økonomisk grunnlag gjennom jordegodsgaver og tiende ble dens økonomiske avhengighet av det verdslige samfunnet mindre og muligheten til å spille en sterkere politisk rolle større. (Andersen og Norseng, op.cit.)

MIDDELALDEREN

Det var nær forbindelse mellom stat og kirke gjennom hele middelalderen, uten at maktfordelingen alltid var den samme. Til tider sto kirken over staten, til tider var det kongen som hadde siste ordet. (Om den norske kirke, www.kirken.no)

Grunnlaget for statsmakt i middelalderen er like mye å finne i kirken som i staten.

Lovgivning, religiøs forkynnelse m.m. gjorde kirken sentraliserende og dens ideologi ble samfunnets offisielle verdigrunnlag. Det ble i denne perioden bestemt at nyfødte barn ble innlemmet i samfunnet gjennom dåp og at det skulle en prest være tilstede på dødsleiet.

Egen lovgivning og egne domstoler håndhevet kirkens bestemmelser. Dette var et avgjørende skritt i retning av offentlig rettshåndhevelse. På 1200-tallet bygget kongedømmet på kirkens lære om at kongen hadde sin makt fra Gud og styrte på hans vegne (derav kroning av kongen eks.).

”Kongen har av Gud verdslig velde til verdslige formål, men biskopen åndelig velde til åndelige formål” står det i Landsloven, en administrativ samling av Norge. Dette var ett av mange forsøk i middelalderen på å foreta en grenseoppgang mellom de to offentlige organisasjonene – også pga utbyggingen av den offentlige lovgivning og rettshåndhevelse (1200-tallet). Men det var strid mellom kirken, som krevde uavhengighet rett til å utnevne sine egne tjenestemenn, og Kongen, som ikke ville gi avkall på innflytelse i valget av de mektige biskopene. Man bør allikevel fremheve deres felles interesser, for kirkens menn trengte beskyttelse av kongens fysiske maktapparat, mens kongen trengte kirkens ideologiske støtte. Begge bidro til å bygge opp en sterkere samfunnsmakt. (Sverre Bagge, Universitetet i Bergen.)

FRA REFORMASJONEN

Over halvparten av all jord i Norge var kirkegods da reformasjonen kom til landet i 1537. Nå ble dette lagt under staten. Gjennom reformasjonen fikk kongen igjen all makt over kirken. Den første kirkeloven i Norge (1537) slår fast et skille mellom kirkens og kongens mandat. Kirken har ansvaret for å forkynne Ordet – kongen har ansvar for å lage rammeverket for dette (som i Landsloven). Kongen lager lover for kirkelig aktivitet, noe som fortsatt er gjeldende i norsk lovgivning. (Fornyings-, adm.- og kirke departementet, ”Historikk om forholdet stat-kirke”.)

Fra innføringen av eneveldet i 1660 og to hundre år framover ble kirken styrt av statlige organer som samtidig var kirkelige organer. Prester, proster og biskoper var kongelig utnevnte embetsmenn. Da grunnloven kom i 1814 ble den evangelisk-lutherske tro *statsreligion*. Under unionen med Sverige vokste en reformbevegelse fram. I følge konventikkelplakaten av 1741 var forkynnelse av Guds ord forbeholdt embetsmenn. Reformbevegelsen og tanker om større religionsfrihet førte til at denne bestemmelsen ble opphevet i 1842, og gjennom en lovendring i 1845 ble det mulig å kunne melde seg ut av statskirken. I denne perioden pågikk demokratiseringsprosesser i samfunnet, med bl.a. bortfall av den personlige kongemakten og innføring av parlamentarismen. Demokratiseringen hadde også klare paralleller til kirken. Embetsmennenes rolle, og muligheter for at kirken kunne få folkevalgte organer, skapte stor debatt. Som en følge av denne debatten, og de lovendringer som er nevnt foran, vokste det fram flere kristne lekmannsorganisasjoner. Mange av disse organisasjonene preger fortsatt det kristne livet i Norge og er aktive aktører innenfor Den norske kirke. Debatten rundt kirkens organisering, og tilknytning til staten, førte etter hvert til en lovfesting av menighetsråd og menighetsmøter i 1920.

1900-TALLET

I 1904 opphørte dåpsplikten og medlemsskap i kirken oppnås gjennom frivillig dåp. I 1920 får Norge Lov om menighetsråd, som gir rådene mandat til bl.a. å uttale seg i ansettelsessaker. Nominasjoner av bispekandidater gjøres av et bispedømmeråd opprettet i 1933. Disse folkevalgte styringsorganer er det første skrittet i retning av kirkelig selvstyre og en demokratiseringsprosess i kirken. Under Andre verdenskrig fikk vi et midlertidig brudd mellom stat og kirke: Biskoper og prester fratradte som statlige embetsmenn men fortsatte som ånderlige ledere. Kirken ble en del av motstandsbevegelsen i landet, noe som førte til at flere prester ble internert.

Norge har hatt mange offentlige utredninger om forholdet mellom kirke og stat. Et stort flertall i et utvalg på 1970-tallet anbefalte å kutte de konstitusjonelle bånd mellom stat og kirke og la Den norske kirke organisere seg som en fri folkekirke. Høringsrunden den gang viste at et overveldende flertall av landets kommunestyre og menighetsråd *ikke* ønsket endringer i Grunnloven omkring statskirkeordningen - og i 1980 endte den politiske prosessen med at et samstemmig storting sluttet seg til Arbeiderpartiregjeringens forslag om å la Grunnloven bli stående uendret. Det var dog enighet om at det innenfor de bestående konstitusjonelle rammer skulle delegeres mest mulig av myndighetsutøvelsen i kirkesaker fra

Kongen til valgte kirkelige organer. For å synliggjøre dette etablerte man Kirkemøtet, som er det øverste representative organ for Den norske kirke og består av bispedømmerådernes medlemmer. I løpet av de siste 30 år har overføringen av Kongens myndighetsutøvelse i kirkesaker ført til at det i praksis bare er utnevning av proster og biskoper som foregår i kirkelig statsråd.

Den siste utredningen ble levert regjeringen i 2006 og kuliminerte i et politisk forlik i 2008 som sier at Grunnlovsparagrafen om statens religion erstattes av en verdiparagraf som sier at Den norske kirke skal forbli en *folkekirke*.

(Kilder: regjeringen.no, kirken.no)

5.3 Statskirken i dag

STATSKIRKEORDNINGEN

At den norske kirke er en statskirke er en historisk arv fra reformasjonstiden og ingen selvsagt organisasjonsform for et kirkesamfunn. Statskirkebegrepet er ikke entydig eller autoritativt definert, og fantes opprinnelig verken i Grunnloven eller i annen lovgivning. Formuleringen kom inn i Grunnloven § 27 da ordningen med kirkelig statsråd ble etablert i 1919.

Norges statskirkeordning er forankret i Grunnlovens § 2 (av 1964), der det heter at Statens offentlige religion skal være den evangelisk-lutherske. Kongen overhode for Den norske kirke og skal etter § 4 "(...) *stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, haandhæve og beskytte denne*". Stortinget er øverste lovgivende organ og vedtar kirkelige lover og – budsjetter. I praksis er det kirkelig statsråd som utøver den statlige styringen av kirken, og det er regjeringen som utnevner biskoper og proster og tar stilling til lærespørsmål i tjenestesaker og tilsettingssaker. (Professor ved Det teologiske fakultet Tarald Rasmussen, www.snl.no)

I dagligtalen omtales altså Den norske kirke som 'statskirken' - en referanse til de formelle relasjonene mellom staten og kirken. Ulike kriterier spiller en rolle for hvorvidt statskirkebetegnelsen passer. Disse må relatere seg til hvilke og hvor sterke formelle bindinger det er mellom statlige myndigheter og kirken; eks. hvilken lovmessig forankring en kirkeordning har og hvilken juridisk status kirken har og i hvilken grad den har formell særstilling. Vi kan snakke om mer eller mindre statskirke, alt etter hvor sterke disse bindingene er. (Stortingsmelding nr 17 (2007-2008) – heretter St.meld. 17.)

Spørsmålet om statskirkeordningen har lenge vært omstridt i Norge. Kirken mener at utbyggingen av den kirkelige rådsstrukturen, især innarbeidingen av Kirkemøtet som et viktig sentralt, demokratisk kirkelig styringsorgan, har gjort kirken moden for å stå på egne ben. Mange utenfor Den norske kirke mener også at statskirkeordningen bør opphøre og at Den norske kirke blir likestilt med andre tros- og livssynssamfunn.

Forsvaret for statskirken har imidlertid fortsatt betydelig støtte. Det legges gjerne vekt på at siden det demokratiske velgergrunnet for den kirkelige rådsstrukturen er svakt og rekrutteringen til bispestillingene er så smal, har regjering og storting en viktig funksjon i å støtte Den norske kirke som en ekte folkekirke - ikke bare en kirke for en aktiv kristelig minoritet.

I en spørreundersøkelse fra 2008 er tilsammen 45,1 % sterkt enig eller enig i at Grunnloven fortsatt bør inneholde en formulering som knytter Den norske kirke til staten. Tilsammen 30,3 % er uenig eller sterkt uenig i dette. (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, 2008)

INTERNASJONALE MENNESKERETTIGHETSTRAKTATER

Sentrale menneskerettighetstraktater regulerer tros- og livssynsfrihet. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen fra 1950 (EMK) og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter fra 1966 (SP) er av flere grunner de to viktigste konvensjonene, og disse har bestemmelser om tros- og livssynsfrihet i henholdsvis artikkel 9 og 18.

EMK art. 9 om tanke-, samvittighets- og religionsfrihet:

”1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.

2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.”

SP art. 18:

”1. Enhver skal ha rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å bekjenne seg til eller anta en religion eller tro etter eget valg, og frihet til alene eller sammen med andre, offentlige eller private, å utøve sin religion eller tro gjennom gudstjeneste, iakttagelse av religiøse skikker, andaktsøvelser og undervisning.

2. Ingen må utsettes for tvang som vil kunne innskrenke hans frihet til å bekjenne seg til eller å anta en religion eller tro etter eget valg.
3. Friheten til å utøve en religion eller tro skal ikke være gjenstand for andre begrensninger enn slike som er foreskrevet i lov og som er nødvendig for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.
4. Konvensjonspartene forplikter seg til å respektere foreldres, og i tilfelle vergers, frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med deres egen overbevisning.”

FN-erklæringen om menneskerettigheter fra 1948 har dessuten hatt stor betydning som prinsipperklæring, og flere andre konvensjoner kan trekkes inn i en diskusjon av forholdet mellom staten og Den norske kirke. I tilknytning til de ulike konvensjonsbestemmelsene finnes det dommer, andre typer avgjørelser eller ulike former for uttalelser og kommentarer. (Avsnittet tilsvarer boks 2.1 i St.meld. 17.)

FOLKEKIRKEN

I 1980 ble det holdt Olsokseminar på Stiklestad, og i forordet til en skriftlig samling av foredragene fra seminaret siterer Per Inge Lønning T. S. Eliot: ”*Et kristent folk er et folk der kristendommen er integrert i det sosiale system og samfunnsinstitusjonene før den blir tilegnet som personlig tro.*” I få andre land er en så stor andel av befolkningen medlem i ett og samme kirkesamfunn som i Norge - til tross for sekularisering og økende religiøs og kulturelt mangfold. Kirken har blitt påvirket av endringsprosesser i samfunnet, og maktforholdet mellom stat og kirke har variert. Men som vi har sett i den historiske oversikten: Den grunnleggende enheten mellom kirke og folk har bestått gjennom snart tusen år.

Folkets oppslutning om kirken byr på mange paradoksale trekk. Oppslutningen om kirkens gudstjenester er i visse deler av landet svært lav, i andre deler av landet er den fortsatt høy. Og – som vi skal se nedenfor – selv om flertallet ikke har et nært eller aktivt forhold til sin kirke er deltakelsen i kirkelige handlinger knyttet til livets store hendelser fortsatt meget høy.

Det foreligger ingen klar definisjon av begrepet folkekirke, men ofte brukes et sitat fra kirke- og undervisningskomiteens innstilling om stat og kirke fra 1980-81 for å utdype hva som ligger i begrepet. Her heter det bl.a.:

”*Folkekirke er en betegnelse som blir nyttet både om den kirke vi har og om en kirke som er løsrevet fra staten. Med folkekirke menes en kirke hvor dåpen er grunnlag for medlemskap og*

stemmerett, og vel også en kirke som omfatter det store flertall av folket. (...) Det kan heller ikke være tvil om at for store deler av folket står også uttrykket 'folkekirken' for en kirke hvor mennesker får ta del i kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon og vigsel uten at det stilles krav til deres personlige trosforhold.” (St.meld. 17:31).

Ut fra dette kan en lese at sentrale elementer i forståelsen av begrepet folkekirke er at kirken er, og oppleves som, åpen, tilgjengelig og betingelsesløs. Videre tyder dette på at styringsform eller organisasjonsstruktur ikke påvirker oppfatningen av kirka som folkekirke.

I forbindelse med høringen etter Gjønnnesutvalget i 2006 – om kirkens fremtidige tilknytning til staten - uttalte daværende biskop i Nidaros at Den norske kirke var en folkekirke lenge før det formelle rammeverket for dagens statskirkeordning ble etablert i 1814, og før eneveldets kongekirke: *“Folkekirkens historie i Norge er omtrent dobbelt så lang som statskirkens. Denne historie er billedlig uttrykt gjennom utredningens forside, med motivet fra Nidaros domkirke. Vår nasjonalhelligdom kan sies å være det fremste uttrykk i vårt land for kirkens tusenårige historie som folkekirke. Det var altså ikke statskirkeordningen som skapte folkekirken. Det var det Olavsarven som gjorde. For å si det med Sigrid Undset: Lenge hadde folket kjent kristendommen fra utsiden. Med Hellig Olav ble hele folket trukket innenfor. Med reformasjonen på 1530-tallet «overtok» kongen i København folkekirken. Fra da av er den videre utviklet innenfor statskirkeordningen.”* (Biskop Finn Wagle iflg. St.meld. 17.)

I samme høring uttaler flertallet i Nord-Hålogaland bispedømmeråd, som går inn for en lovforankret folkekirke, følgende: *“Samtidig er det viktig for bispedømmerådets flertall å presisere at det vil være kontinuitet i forholdet mellom kirken og dens medlemmer, lokalsamfunn og storsamfunn. Kirken skal ikke tas fra folk. Det er den samme kirke som videreføres og som vil finnes i alle lokalsamfunn. Det er relasjonene til staten som endres, ikke tilhørigheten til folket.”* (St.meld. 17.)

Flere andre høringsinstanser mener imidlertid at statskirkeordningen er en vesentlig forutsetning for å opprettholde og styrke Den norske kirke som folkekirke og ”*ser ikke at (...) en selvstendig eller lovforankret folkekirke kan ivareta slike hensyn på en like god måte”*. (Uttalelse fra et mindretall i representantskapet i DNKs presteforening, iflg. St. meld. nr. 17.)

I et kirke-religiøst perspektiv vil opprettholdelse og styrking av folkekirken kunne ses på som et bevaringstiltak for kristendommens posisjon i det norske samfunnet. Ved å balansere mellom tradisjonsbevissthet og åpenhet vil en holde store deler av den norske befolkningen

samlet innen for en felles religiøs ramme. På den måten hindrer man polarisering eller en todeling av det religiøse livet i Norge. Todeling av det religiøse livet vil kunne føre til at det er få som blir igjen i midtsjiktet, det allmenreligiøse. De fleste vil da søke ut til enten kristen fundamentalisme på den ene siden eller nyreligiøsitet og sekularisme på den andre siden (Pål Repstad, 2000:110).

FOLKEAVSTEMNING

Det er ulike synspunkter på om kirkens tilknytning til staten bør avgjøres ved folkeavstemning. NRK refererte i 2006 til en meningsmåling utført av Norstat hvor ca 70 % av et utvalg av befolkningen ønsket folkeavstemning om et eventuelt skille mellom stat og kirke. (www.nrk.no 28.11.2006.) Samme år uttalte imidlertid Sosialistisk Venstrepartis Rolf Reikvam at dette ville vekke følelser sterkere enn de som preget avstemningen om medlemskap i EU og at *”det vil skape en unødvendig polarisering i samfunnet”* (www.vg.no, 26.11.2006). Daværende kirkeminister Trond Giske sa i 2006 at han er skeptisk til en folkeavstemning fordi den kan føre til at mindretallet ikke blir hørt, og at saken er sammensatt og egner seg dårlig til folkeavstemning. (Stortingets administrasjon, www.tinget.no.) Human-Etisk Forbund mener det samme og uttaler at *”noen spørsmål bør ikke være gjenstand for en kjøttvektvurdering. I noen saker skal man rett og slett sørge for beskyttelse av minoriteter”* (www.human.no, 05.01.2006). Det liberalistiske Fremskrittspartiet ville ha folkeavstemning i forbindelse med kommunevalget i 2007. Senterungdommen flagget også dette synet i forbindelse med Kirkeforliket i 2008. Per Kristian Aschim er seniorrådgiver i Kirkerådet og var sekretær i Bakkevig II-utvalget, hvis mandat var å foreslå tiltak for å fremme demokratiet i Den norske kirke. Han har uttalt følgende:

”Jeg mener spørsmålet under Stat/kirke om folkeavstemning er uheldig, og et eksempel som bør unngås. Spørsmålet om statskirke har med menneskerettigheten religionsfrihet å gjøre. En folkeavstemning om stat og kirke vil legge et spørsmål som berører livssynsminoritetenes menneskerettigheter i hendene på livssynsmajoriteten. For det andre: Folkeavstemning er lagt dødt som politisk tema i og med stat-kirke-forliket. For det tredje: Avgjørelser om folkeavstemninger må treffes politisk i Stortinget, og avgjøres langt fra av bispedømmerådene.” (www.kirken.no.)

OPPSLUTNING OG MEDLEMSSKAP

Folk klager på støyen fra kirkeklokkene (Aftenposten, 11.04.08), 42,5 % av befolkningen oppsøker aldri 'ordinære' gudstjenester mens 22,7 % deltar sjeldnere enn én gang i året

(Spørreundersøkelse om religion, 2008, norsk del av ISSP). Allikevel var 80,7 % av befolkningen medlemmer av Den norske kirke pr 2009 (KIFO, Tilstandsrapport for DNK, 2009). Den samme rapporten sier at en minoritet av kirkens medlemmer går hyppig på gudstjeneste, mens majoriteten bruker kirken som 'høytidskirke'.

Medlemsprosenten i 2009 er lavest i Oslo bispedømme med 64,7 % (hvor andelen fremmedkulturelle er ca 25 % pr 2008 iflg. SSB). Oppslutningen om kirkelige aktiviteter har vært synkende de siste tiårene. Døpte i prosent av alle nyfødte falt fra 96,8 % i 1960 til 73,9 % i 2006. Andelen konfirmerte av alle 14-åringer falt fra 93 % i 1960 til 66,7 % i 2006. Andelen av alle ekteskapsinngåelser som ble gjennomført av Den norske kirke falt fra 85,2 % i 1960 til 44,2 % i 2006. Bare andelen begravelser holdt seg på et høyt nivå, 91,9 % av alle døde i 2006 ble gravlagt i regi av Den norske kirke. (www.kirken.no)

Antallet utmeldinger er hvert år høyere enn antallet innmeldinger. Antallet utmeldinger viste stor økning på 1970- og 1980-tallet, nedgang på 1990-tallet, men stabilt rundt dagens nivå de ti siste år. Fra slutten av 1960-tallet fram til midten av 1990-tallet var *utmeldingene* fra Den norske kirke hovedårsaken til at andelen kirkemedlemmer sank. De siste femten årene har nedgangen i større grad vært en følge av befolkningsendringer (Winsnes, 2006, iflg. Høeg, 2009) og svekkede dåpstall. (Ida Marie Høeg, KIFO, Tilstandsrapport for Den norske kirke, 2009.) Barn av medlemmer må døpes for å bli medlemmer i kirken. Barn som ikke døpes, regnes som tilhørende, men ikke fullverdige medlemmer, til de fyller 18 år. Det er nok at en av foreldrene er medlem. Etter fylte 15 år, som er religiøs myndighetsalder, kan barnet selv melde seg ut av kirken.

I 2005 var det mer enn 6,7 millioner deltagelser på gudstjeneste, og nærmere 5,4 millioner besøk på gudstjenester på søndag og helligdag. Det ble holdt 69 974 gudstjenester i Den norske kirke. Gjennomsnittlig deltakelse på ordinære gudstjenester på søn- og helligdager (altså ikke skolegudstjenester, vielser etc.) var 103,4 personer i 2004. Det totale antall gudstjenestebesøk viser en moderat nedgang over de siste år. Samtidig er antallet nattverdsgjester svakt økende. I tillegg til nevnte gudstjenester avholdes det årlig ca 52 000 vigself- og gravferdsgudstjenester i Den norske kirke. (www.kirken.no)

5.4 Veien mot Stortingsmelding nr. 17 (2007-2008)

GJØNNESUTVALGET 2006

Gjønnesutvalget talte 20 medlemmer og ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 14. mars 2003. Representert var alle politiske partier, Human-Etisk Forbund, frikirkene, ulike kirkelige organer, samene samt ulike religioner og representanter med spesiell fagkompetanse. Utvalget fikk følgende mandat: ”*Formålet med utredningen er å gi grunnlag for å treffe beslutning om statskirkeordningen skal videreføres, reformeres eller avvikles. Det legges til grunn at Den norske kirke fremdeles skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke*”. (www.regjeringen.no.)

Utvalget skulle i tilknytning til sine tilrådinger legge fram konkrete forslag til nødvendige endringer i Grunnloven og/eller annen lovgivning – omkring forholdet mellom Staten og Den norske kirke. Et mål for utvalget var å foreslå løsninger som kan få bredest mulig oppslutning og som sikrer at kirkens medlemmer opplever å ha sin kirke i behold og at samfunnets verdigrunnlag ikke svekkes. Nødvendige hensyn til ivaretagelse av religionsfriheten måtte tas, uten at det dermed ble forutsatt at utvalget utredet religionspolitiske spørsmål generelt. (www.regjeringen.no.)

Utredning, NOU 2006: 2 Staten og Den norske kirke, ble avgitt 31. januar 2006.

Gjønnesutvalget presenterte tre alternative hovedmodeller som «*stiller de viktigste prinsipielle spørsmålene når det gjelder forholdet mellom staten og Den norske kirke*» (utredningen s. 18). Ifølge utvalget ligger den fundamentale forskjellen mellom modellene i det rettslige rammeverket og utformingen av det øverste kirkestyret. Gjønnesutvalgets alternative kirkeordninger var:

1. Grunnlovsforankret folkekirke

Dagens statskirkeordning videreføres, og gjeldende grunnlovsbestemmelser om statskirkeordningen forblir uendret. Staten sikres fortsatt politisk kontroll og innflytelse ved at Kongen (regjeringen) er øverste kirkestyre og Stortinget lovgivende myndighet. Modellen tar for seg mulige reformer innenfor Grunnlovens rammer.

2. Lovforankret folkekirke

Grunnlovens nåværende regler om statskirkeordningen oppheves, og Den norske kirke blir et selvstendig rettssubjekt med egne styringsorganer og med selvstendig ansvar for alle saker som har med kirkens tro og virksomhet å gjøre. Modellen innebærer følgende:

- Kongens kirkestyre oppheves og kravet om kirkemedlemskap for halvparten av regjeringsmedlemmene fjernes.
- Den norske kirke gis også for fremtiden en særlig tilknytning til staten i forhold til andre tros- og livssynssamfunn, gjennom en kortfattet kirkelov, gitt av Stortinget.
- Denne kirkeloven kan forankres i en grunnlovsbestemmelse.
- Kirkens særskilt valgte organer overtar ansvaret som i dag ligger til det statlige kirkestyret. Kirken fastsetter selv sitt læregrunnlag, utnevner og ansetter sine biskoper og prester og forvalter sin økonomi.

3. Selvstendig folkekirke

Den norske kirke likestilles med andre tros- og livssynssamfunn i Norge og får fullt selvstyre. Alle grunnlovsbestemmelser om Den norske kirke oppheves, og alle former for statlig styring i forhold til kirken avvikles. Modellen innebærer bl.a.: Kongens kirkestyre oppheves og kravet om kirkemedlemskap for halvparten av regjeringsmedlemmene fjernes. Kirkens særskilt valgte organer overtar ansvaret som i dag ligger til det statlige kirkestyret som øverste myndighet. (Kilde: NOU 2006: 2 s. 19 flg.)

18 av medlemmene foreslo at dagens statskirkeordning oppheves, og et flertall på 14 gikk for modell 2 – Lovforankret folkekirke.

I hovedbegrunnelsen for valg av modell heter det bl.a. at det ikke lenger synes å være rom for ytterligere reformer innenfor rammene av dagens Grunnlov, og at en lovforankret kirke vil ivareta kirkas stilling samt ”*understreke kontinuiteten mellom nåværende og ny kirkeordning*”. Videre at kirkens egenart som trossamfunn må ivaretas og slik kunne oppfylle og styrke sin rolle som folkekirke. Utvalget mener at forholdet mellom kirke og folk er langt viktigere enn forholdet mellom kirke og stat.

Innstillingen innebærer at følgende paragrafer i Grunnloven oppheves eller endres: §§ 2, 4, 12, 16, 21, 22 og 27. (St.meld. 17.) Vi skal vise i avsnittet om St.meld. 17 de endelige endringene og ordlyden i paragrafene før og nå.

HØRING GJØNNESINSTILLINGEN 2006

Høringsinstanser var alle kommuner, menighetsråd, kirkelige fellesråd, bispedømmeråd, biskoper, frivillige kristelige organisasjoner, berørte arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner, kirkelige utdanningsinstitusjoner, andre tros- og livssynssamfunn, ulike offentlige organer og andre berørt av statskirkeproblematikken – tilsammen 2500 ulike

instanser. I tillegg ble det tilrettelagt for en åpen individuell besvarelse gjennom en egen internett-side. Høringsinstansene fikk et spørreskjema med til sammen åtte spørsmål og/eller påstander. Ett av spørsmålene gikk på om Den norske kirke som statskirke burde fortsette eller avvikles. To av spørsmålene inneholdt følgende ordlyd: *”Dersom statskirkeordningen avvikles...”*. Et annet spørsmål dreide seg om Den norske kirkes tilknytning til lovverket, hvor svaralternativene var a) Grunnloven, b) Egen kirkelov vedtatt av Stortinget, c) Lov om trossamfunn, d) Vet ikke. (St.meld. 17.)

Høringsfristen var forholdsvis kort; utsendt 24. april med frist 1. desember. Fristen ble imidlertid forskjøvet med en måned. Det kom inn 1750 høringsuttalelser, hvorav menighetsrådene, kirkelige fellestråd og kommunene sto for 90 prosent av dem. Av disse var et flertall på 57 % *for* å bevare dagens Grunnlovsforankrede statskirkeordning. Det er imidlertid verd å merke seg at et ikke ubetydelig mindretall innenfor kirken gikk inn for å avvikle statskirkeordningen: 36,8 % av menighetsrådene, og 28,4 % av de kirkelige fellestrådene, gikk inn for avvikling.

Flertallet av bispedømmerådene og biskopene støttet Gjønnnesutvalgets forslag om ’lovforankret folkekirke’. Et stort flertall av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke mener at dagens statskirkeordning bør avskaffes og at Den norske kirke likestilles med andre tros- og livssynssamfunn – jfr. Gjønnnesutvalgets modell 3. Det samme mener bl.a. Likestillings- og diskrimineringsombudet og Norsk senter for menneskerettigheter. Verdt å merke seg er at bare ett av de politiske partiene, Kystpartiet, avga høringsuttalelse.

Høringsinstanser med tilknytning til Den norske kirke mener at dagens statskirkeordning ikke er i strid med prinsippet om tros- og livssynsfrihet, mens en rekke andre instanser mener dagens ordning er uforenlig med dette prinsippet. Eksempler på sistnevnte er tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke og faginstanser på menneskerettighets- og diskrimineringsfeltet. Disse siste er skeptiske til at historisk og tallmessig forankrede hensyn skal begrunne en fortsatt statskirkeordning, mens instanser tilknyttet Den norske kirke fremhever at kirken forvalter felles kultur og tradisjoner og spiller en særlig rolle for dannelsen av fellesverdier – også utover medlemsmassen.

Høre sokneråd fremhever Den norske kirkes samfunnsmessige funksjoner: *“Kristendommen har vært av de viktigste grunnleggende elementer som den norske statsdannelsen har vært bygd på siden 1100-tallet. Det er kristendommen som er bakgrunnen for den verdiforankringen som det norske samfunnet har hatt i århundrer. Den norske kirke, slik den*

fremstår i dag, er den naturlige videreutviklingen av dette. Soknerådet finner det uaktuelt å kaste vrak på denne tradisjonen ved at den norske stat heretter skal stille seg nøytral i religiøse spørsmål.” (Sitat fra St.meld. 17, kap. 4.2.4.)

Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet medgir at det kan være vanskelig i dagens samfunn å forsvare dagens statskirkeordning på et ideologisk grunnlag, men mener samtidig at vi må ta hensyn til vår egen tradisjon og kultur. ”*Det kan ikke være slik at det er de 700.000 menneskene som står utenfor DNK som i hovedsak skal avgjøre kirkeordningen for de 3,9 millioner som er medlemmer i kirken.*”

Flertallet i Kirkemøtet går inn for at Den norske kirke blir organisert som en lovforankret folkekirke, jf. flertallsforslaget i Gjønnnesutvalgets utredning. Kirkemøtet peker på Den norske kirkes oppslutning i befolkningen og dens historiske og aktuelle betydning for kultur og samfunnsnivå, og mener derfor at den bør stå i særstilling i forhold til andre tros- og livssynssamfunn mht. forholdet til staten.

Flere instanser har en prinsipiell vurdering som støtter Gjønnnesutvalgets syn mht tros- og livssynsfrihet. Nidaros bispedømmeråd deler utvalgets konklusjoner om at fortsatt statskirke ikke nødvendigvis er i strid med denne friheten, men at det må være legitimt og saklig begrunnet at staten definerer sitt forhold til majoritetskirken Den norske kirke annerledes enn til andre trossamfunn. Denne begrunnelsen finnes, etter bispedømmerådets syn, i den historie kristen tro og kirken har som trossamfunn i vårt land og de kan ikke se at dette vil være i strid med menneskerettighetene.

Som vi ser er det stor forskjell på flertallets syn i hhv. Gjønnnesutvalget og høringen. Utvalgets store flertall, som går inn for å avvikle den nå gjeldende kirkeordning til fordel for en lovfestet folkekirke, får støtte fra bare 34 % av høringsinstansene. Et flertall på 57 % av menighetsråd, fellesråd og kommunestyre ønsker å videreføre Den norske kirke innenfor rammen av gjeldende kirkeordning, dvs som en grunnlovsfestet folkekirke med nødvendige reformer. Dette er oppsiktsvekkende gitt at dette alternativet fikk bare to stemmer i Gjønnnesutvalget. Alternativ 3 som krever et absolutt skille mellom stat og kirke får veldig liten oppslutning i høringen. (St.meld. nr. 17.)

KIRKEFORLIKET 2008

Selv om et stort flertall i Bakkevigutvalget vil løse båndene mellom stat og kirke, er det uenighet mellom de politiske partiene på Stortinget. De tre partiene i den rød-grønne

regjeringen har forskjellige syn på statskirkesaken - også innad i de politiske partiene, og da særlig Arbeiderpartiet.

I partiprogrammet til *Det norske arbeiderparti* skriver de at de ønsker en åpen folkekirke som bidrar til å styrke fellesskapsverdier som nestekjærlighet, menneskeverd og internasjonal solidaritet. Videre at de vil gjennomgå forholdet mellom stat og kirke i lys av Bakkevigutvalget.

Senterpartiets prinsippprogram sier at de ønsker å beholde statskirkeordningen slik den er i dag fordi ordningen styrker Den norske kirke som en bærende institusjon i samfunnet. De mener at en folkekirke skal være en åpen, romslig og inkluderende kirke som møter ulike religiøse behov.

Sosialistisk Venstrepartis syn er at ordningen med statskirke er foreldet fordi Norge er et flerkulturelt samfunn med et religiøst mangfold og staten skal være nøytral i trosspørsmål. De vil ha et fullt skille mellom kirken og staten og mener at stat-kirkeutvalget kommer med en uholdbar mellomløsning.

Fremskrittspartiet vil at alle kirkesamfunn skal være uavhengige og selv bestemme over sin arbeidsform, organisasjon og forkynnelse og mener at både samfunnet, kirken og staten er best tjent med et skille mellom kirke og stat. Partiet *Høyre* står for det samme og mener at reformarbeidet med overføring av større ansvar til kirkelige organer bør fortsette og til sist føre til et skille mellom kirke og stat.

Kristelig Folkeparti går inn for en nyordning mellom kirke og stat. Ifølge deres politiske program ønsker de at både Den norske kirke og andre trossamfunn skal sikres selvstendighet og gode arbeidsvilkår. KrF vil legge vekt på at kirken skal kunne være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

Venstre ønsker et fullt skille mellom stat og kirke og begrunner dette med at Norge er en sosialliberal stat og at det offentlige må legge til rette for at man kan velge det trossamfunnet man vil være medlem av. (Stortingets administrasjon, www.tinget.no)

Til tross for at 18 av 20 medlemmer i Gjønnnesutvalget gikk inn for at den nåværende statskirkeordningen bør opphøre, var to av de tre regjeringspartiene i utgangspunktet *for* å beholde den. Sosialistisk Venstreparti var imot, Arbeiderpartiet riktignok nølende, mens Senterpartiet var klart for. Å oppnå 2/3 flertall for å få til grunnlovsendringer var umulig uten Aps stemmer, og partiets kirkeminister Trond Giske la - iflg flere kommentatorer i pressen – sterke føringer internt i partiet for å kunne samles om at kirken fortsatt skal ha en statlig forankring jfr. Gjønnnesutvalgets alt. 2.

Forhandlingene i forkant av Kirkeforliket var ikke uproblematisk. Eks. var uenigheten omkring den nye verdiparagrafen stor. Denne skal erstatte § 2 i Grunnloven om den evangelisk-lutherske religion som statens offentlige religion og statens plikt til å oppdra sine borgere i denne lære. Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Fremskrittspartiet, som alle ønsker et fullstendig skille, syntes en verdiparagraf samt kirkens forankring i Grunnloven (den nye kirkeloven) var utilfredsstillende – men dog et skritt i riktig retning. For Høyres del var det viktigste å sikre økt selvstyre for kirken. Kristelig Folkeparti kunne gå med på en oppløsning av § 2 bare hvis man fikk en grunnlovsforankret folkekirke som kan utnevne egne ledere, samt en verdiparagraf med klart kristent og humanistisk innhold.

Den største utfordringen i å få avtalen på plass var Senterpartiets i utgangspunktet steile krav om en kirkelov som i realiteten er en garanti for at Norge også i fremtiden har en statskirke. Denne loven sikrer statlig ansatte prester og at Offentlighets- og Forvaltningsloven også skal gjelde for kirken. Det ble opplyst av media underveis i forhandlingene om betydelig motstand innad i Sp mot økt selvstyre i kirken. Sps landsstyre ga imidlertid stortingsgruppen mandat til å jobbe med et kompromiss – selv om et solid landsmøtevedtak innebar ønske om videreføring av dagens statskirkeordning. Forutsetningen for at Sp gikk med på forliket er “*at vedtaket krever resultater*” (Inger Enger iflg. Dagbladet 10.04.08) og at hvis vedtaket ikke gir “*positiv effekt*” vil partiet stemme mot et endelig vedtak i slutten av stortingsperioden.

I følge aftenbladet.no var det en utfordring bl.a. å finne en formulering av verdiparagrafen som tilfredstilte både SVs og KrFs syn. Vi kan vel si at Ap og KrF nødvendigvis måtte være mest fornøyd med avtalen, mens Senterpartiet måtte gå mest på akkord med sitt partiprogram og landsstyrevedtak.

Venstres Odd Einar Dørum uttalte til Dagbladet 10.04.08 at vedtaket sikrer at “*statsreligionen blir borte*”. (Kilder: aftenbladet.no, 10.04.2008 kl 11.15; dagbladet.no, 10.04.08 kl 17.41)

10. april 2008 inngikk altså de politiske partiene på Stortinget et forlik omkring forholdet mellom stat og kirke basert på Gjønnnesutvalgets innstilling – lovforankret folkekirke. Avtalen gjelder ut stortingsperioden 2009–2013. Hensikten var i første rekke å starte en prosess hvor myndighet til å ansette biskoper og proster overføres fra kirkelig statsråd til kirkelig valgte organer. I avtalen er det enighet om at Den norske skal omfattes av en ny kirkelov, forankret i Grunnloven, men at den ikke skal defineres som eget rettssubjekt. *Dette siste er ikke i tråd med Bakkevigutvalgets innstilling*, som i sitt hovedforslag om lovforankret kirke anbefaler at

Den norske kirke blir et selvstendig rettssubjekt med egne styringsorganer og med selvstendig ansvar for alle saker som har med kirkens tro og virksomhet å gjøre.

I avtalen poengteres at denne overføringen av ansettelsesmyndighet til kirkelig valgte organer betinger gjennomføring av en demokratireform for DNK, for å styrke kirkens demokratiske legitimitet og forankring hos kirkens medlemmer. Avtalen definerer følgende fire elementer inn i reformen: • Etablering av reelle valgmuligheter • Økt bruk av direktevalg • Kirkevalg på samme dag som Stortingsvalg • Forsøk med ulike valgordninger

I forhold til disse fire punktene i avtalen heter det i avtaleteksten: *"Det legges til grunn at en tilfredsstillende demokratireform ut fra overnevnte forhold er gjennomført i Den norske kirke i løpet av 2011."* (kilde: Stortingsforliket 10.04.08, pkt. 1)

Allerede i februar 2008 fikk en arbeidsgruppe - Bakkevig II – i oppgave å foreslå tiltak som kan styrke demokratiet i Den norske kirke. En demokratireform skal innebære tiltak som kan styrke oppslutningen rundt menighetsrådsvalget i 2009 og 2011, den demokratiske legitimiteten til ulike organer og prosessene rundt framtidige utvelgelse av proster og biskoper

Hovedpunktene i forliket er som følger:

- Kirken skal på sikt få utnevne sine biskoper selv. I dag velger regjeringen mellom kandidater utpekt av kirken.
- Halvparten av regjeringens medlemmer må ikke lenger være å være medlem av statskirken. Dette fordi det kirkelige statsråd, der regjeringen har tatt beslutninger om kirkesaker, opphører. Det betyr at grunnlovens § 12 , annet ledd og 27 annet ledd oppheves.
- Den norske kirke skal fortsatt ha en særlig forankring i Grunnloven, og kommunene skal fortsatt finansiere virksomheten i sine lokale kirker.
- Biskoper, proster og prester skal fortsatt være statstjenestemenn. Kongen må fortsatt bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.
- Det blir ikke noen medlemsavgift i Kirken. Den skal fortsatt finansieres over skatteseddelen.
- Grunnlovens § 2 endres til *"Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokrati, Retsstat og Menneskerettighederne."*
- I tillegg forutsettes gjennomført en demokratireform i kirken, som beskrevet over.

Departementets forslag om grunnlovsendringer er i samsvar med den politiske avtalen:

- Kapittel A endres **fra:** ”Om Statsformen og Religionen” **til:** ”Om Statsformen”.
- Grl. § 2 endres **fra:** ”Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion. De Indvaandere, der bekjende sig til den, ere forpligtede til at opdrage deres Børn i samme.”
til: «Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokrati, Retsstat og Menneskerettighederne.» (Verdiparagrafen)
- Kapittel B endres **fra:** ”Om den udøvende Magt, Kongen og den kongelige Familie.”
til: ”Om den udøvende Magt, Kongen og den kongelige Familie og om Religionen.”
- Grl. § 4 endres **fra:** ”Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, haandhæve og beskytte denne.”
til: ”Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion.”
- Grl. § 12, annet ledd **oppheves:** ”Af Statsraadets Medlemmer skulle over det halve Antal bekjende sig til Statens offentlige Religion.”
- Grl. § 16 endres **fra:** ”Kongen anordner al offentlig Kirke- og Gudstjeneste, alle Møder og Forsamlinger om Religionssager, og paaser, at Religionens offentlige Lærere følge de dem foreskrevne Normer.”
til: ”Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse. Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov. Alle Tros- og Livssynssamfund skal understøttes paa lige Linje.”
- Grl. §§ 21 og 22: ”Geistlige” **tas ut** fra ”Kongen vælger og beskikker, efter at have hørt sit Statsraad. alle civile, geistlige og militære Embedsmeænd. (...)”
- Grl. § 27, annet ledd **oppheves:** ”Medlem af Statsraadet, der ikke bekjender sig til Statens offentlige Religion, deltager ikke i Behandlingen af Sager, som angaa Statskirken.”

Gangen videre var regjeringens utarbeidelse av en Stortingsmelding. Ved endringer i Grunnloven må Stortinget følge bestemte regler, og *da vil denne saken tidligst bli ferdigbehandlet i 2013.* (Stortingets administrasjon, www.tinget.no)

5.5 Stortingsmelding nr. 17 (2007-2008), Demokratireformen og Kirkevalget 2009

Regjeringen la 11. april 2008 fram St.meld. nr. 17 (2007–2008) ”Staten og Den norske kirke”. Forslagene i meldingen bygger på den politiske avtalen av 10.04.08 om stat og kirke. I meldingen heter det i kap. 1.2.1: ”Tilrådingen er etter departementets syn uttrykk for en

hensiktsmessig og balansert avveining mellom grunnleggende og allmenne tros- og livssynspolitiske hensyn og hensyn som i større grad framstår som spesifikt kirkepolitiske, og som en saklig begrunnet avveining mellom på den ene siden hensyn til likebehandling og mangfold og på den andre siden hensyn til tradisjon og kontinuitet. Etter departementets vurdering har den samlede tilrådingen godt grunnlag i høringsmaterialet.”

DEMOKRATIREFORMEN

Som vi har sett av den politiske avtalen er en *forutsetning* for at Den norske kirke skal få større selvråderett at den gjennomgår en demokratireform. I samråd med Kirkerådet oppnevnte departementet i februar 2008 en arbeidsgruppe med oppgave å foreslå tiltak som kan styrke demokratiet i Den norske kirke, ledet av Trond Bakkevig: *”Formålet med utredningen er å bidra til å identifisere tiltak som kan styrke demokratiet i Den norske kirke. Arbeidsgruppen skal fremme konkrete forslag til endringer i valgordningene i Den norske kirke og forslag til andre typer tiltak som kan gjennomføres i tilknytning til de kirkelige valgene i 2009-2010.”* (”Styrket demokrati i den norske kirke”, s. 14.)

Gruppen ble særskilt bedt om å vurdere tiltak som kan styrke oppslutningen rundt menighetsrådsvalget i 2009, den demokratiske legitimiteten til ulike organer og prosessene rundt framtidig utvelgelse av proster og biskoper

Utvalget la fram innstillingen ”Styrket demokrati i Den norske kirke” i mai 2008. Innstillingen hensyntar de føringene som ligger i Kirkeforliket, og hovedtrekkene i arbeidsgruppens innstilling er følgende:

- Kirkelige valg samtidig som Stortingsvalget
- Valgperiode på bare to år i en utprøvningsfase
- Tidligere nominasjonsprosess
- Stemmerett for 15-åringer
- Innslag av direktevalg til bispedømmeråd og Kirkemøte
- Mulighet for supplerende nominasjon

KIRKEVALGET 2009

Kirkeforliket forutsetter at Den norske kirke gjennomgår en demokratiseringsprosess hvis endringer i Grunnloven fra statskirke til en lovforankret folkekirke skal realiseres. Det mest konkrete utslaget av denne demokratiseringsprosessen var nye valgregler for kirkevalg, i

henhold til innstillingen fra Bakkevig II-utvalget. De nye valgreglene testes ut i prøveperiode gjennom kirkevalgene i 2009 og i 2011.

Kirkevalget 2009 ble gjennomført på samme dag som stortingsvalget, og i valglokaler som lå i nær tilknytning til de stemmesteder stortingsvalget benyttet. Det ble gjennomført to ulike valg i kirkevalget: Valg av nye menighetsråd og valg av medlemmer til bispedømmeråd/Kirkemøte. Ved tidligere valg av menighetsråd har dette stort sett foregått i kirkene i forbindelse med gudstjeneste, mens direkte valg til bispedømmeråd/Kirkemøte aldri har blitt gjennomført tidligere.

Både fra politisk hold og fra kirken var det knyttet spenning til valgdeltagelsen, som viste seg å bli på ca. 13 % på menighetsrådsvalget, og ca. 10 % på valg til menighetsråd. Til sammenligning var valgdeltagelsen ved menighetsrådsvalget i 2005 på ca. 4 %.

EVALUERING DEMOKRATIREFORMEN

I etterkant av valget i 2009 ble det samlet inn en betydelig mengde høringsuttalelser og evalueringsrapporter. Stiftelsen Kirkeforskning KIFO og Det teologiske menighetsfakultetet fikk evalueringsoppdraget, og leverte i april 2010 rapporten ”Når alle stemmer teller... Evaluering av demokratireformen i Den norske kirke: Kirkevalget 2009”. I rapporten henvises til at Kirkeforliket av 10.04.08 fastsatte en overordnet målsetting om at kirkelige organer skal styrke sin demokratiske legitimitet og forankring hos medlemmene. Videre at de fire spesifikke formkravene til reformen som er konkretisert i forliket. Rapporten drøfter det faktum at en i *ulik* grad kan evaluere hvorvidt de forskjellige momentene er oppfylt og gjennomført. Dette fordi enkelte elementer kan være mer eller mindre konkrete, og det faktum at vage målsettinger kan oppfylles i større eller mindre grad. I evalueringsrapporten vises det til uklarheter rundt kravet til grad av oppfyllelse, og det heter bl.a.: ”*Det er også åpent hvordan disse fire elementene egentlig er tenkt å fungere som betingelser for hvorvidt en reform er gjennomført eller ikke.*” (Schmidt og Mogstad, 2010:47).

Rapporten kommenterer at både stortingsmeldingen og Kirkeforliket setter styrking av det kirkelige demokratiet som ”*en eksplisitt betingelse for grunnlovsendringer og større selvstendighet for Den norske kirke*” (Schmidt og Mogstad, 2010:46). Det poengteres også at denne betingelsen låses til de fire nevnte momentene eller formkravene. Rapporten konkluderer med at tre av de fire betingelsene er innfridd; forsøk med ulike valgordninger, valg samtidig med offentlige valg, og økt bruk av direkte valg. Når det gjelder den fjerde forutsetningen, etablering av reelle valgmuligheter, konkluderes med at dette *ikke* er innfridd.

Begrunnelsen for denne slutningen er for det første knyttet til at nominasjonsarbeidet i forkant av valget ikke evnet å få fram tilstrekkelig bredde og holdningsrepresentativitet. For det andre påpekes at mangelfull og utilstrekkelig kandidatpresentasjon svekket velgernes valgmulighet ved at en ikke hadde forutsetninger for å kunne skille mellom de ulike kandidatenes holdninger og ståsted.

I forhold til politikernes krav om sterkere demokratisk legitimitet og forankring hos kirkemedlemmene, avslutter rapporten med følgende kommentar: *”Dersom disse kravene skal oppfylles, vil det kreve klare endringer, ikke bare forbedringer, av valgeregler, veiledning, tiltak og praksis, sammenlignet med 2009-valget.”* (Schmidt og Mogstad, 2010:294).

6. DISKURSANALYSEN

6.1 Innledning

Som vi har sett i metodekapitlet (kap. 3) poengterer Fairclough at de ulike dimensjonene i hans tretrinnsmodell kan vektlegges ulikt. Man kan fokusere kun på teksten eller en annen dimensjon i modellen. Problemstillingen bestemmer i stor grad hvilke verktøy som passer best til den enkelte analysen. Vi kommer til å bevege oss innom alle forskjellige analysenivåene.

Kritisk diskursanalyse analyserer først det sosiale problemet (sosial praksis), deretter forholdet mellom diskursen og den sosiale praksis og endelig diskursen i seg selv. Det kan være formålstjenlig å endre rekkefølgen på disse analyseobjektene. Vår rekkefølge blir som følger: 1. Få en foreløpig kontekstforståelse. 2. Beskrive teksten og tolke denne som en del av den spesifikke samhandlingssituasjon. 3. Forklare teksten som et produkt av en større sosial kontekst.

Mht. punkt 1 føler vi at vi i tilstrekkelig grad har vist dette både i innlednings- og problemstillingskapitlet. Punkt 2 vil dekkes av selve diskursanalysen, mens punkt 3 forklares gjennom narrativ fremstilling og i drøftingen. Når det gjelder punkt 3 – sette teksten inn i en større sosial kontekst – vil vi i vår drøfting (kap. 7) supplere den diskursanalytiske delen av dette med momenter fra B. Lund og Holsts teorier omkring den offentlige debatt. Fordi, som Jensen sier i forordet i Fairclough at man kan la seg inspirere av Faircloughs tekstanalyser, men velge en annen overordnet ramme. Alternativt kan man bruke rammen og kombinere

med andre tilganger. (2008:7.) Boka ”*Den offentlige debat*” vil her representere en annen analysemodell; sosiologisk-/ kulturteori.

KOMMUNIKATIV BEGIVENHET

For å forstå en diskurs må vi se på to nivåer: *Den kommunikative begivenhet* og *diskursordenen*. Den kommunikative begivenheten er hos oss tekstene/språkbruken i debatten omkring grunnlovsendringene og spørsmålet om Den norske kirkes autonomi. *Teksten* er tretrinnsmodellens kjerne/første dimensjon. Her ser vi på tekstens egenskaper; ordvalg, metaforer osv. I tekstanalysen vil vi blant annet se på ordvalg i de utvalgte artiklene og i den politiske avtalen, og den ulike betydningen de to ulike syn på forholdet stat-kirke legger i enkelte begreper.

DISKURSORDEN

Diskursorden betegner forskjellige diskurser som dekker samme ’terreng’ og som aktørene konkurrerer om å gi innhold. Vi vil se på språket som er benyttet i de nye grunnlovparagrafene og i andre deler av samfunnet (representert ved aktørenes tekster), samt andre faktorer som påvirker hvorfor diskursordenen har blitt som den er, eks. samfunnets normer og idealer.

DISKURSIV PRAKSIS

Vi har sett at *diskursiv praksis* innebærer produksjon og konsumpsjon/tolkning av tekster. I dette ligger at avsenderens språkvalg legger opp til en bestemt fortolkning – samt at det stiller spørsmålet om hvilken sosial funksjon teksten har. Hvordan teksten (eks. Kirkeforliket) leses har mye å si for hvilket meningsinnhold teksten får.

Vi har i kap. 5.4 sett på lovene og forandringer av disse i sammenheng med samfunnsutviklingen. Forandringer kan være gjort for å få frem en ønsket endring i samfunnet i en bestemt retning – eller fordi samfunnet allerede har endret seg og loven derfor må tilpasses dette. Vi forventer å finne begge disse forutsetningene for endring.

Den sosiale strukturen innvirker på og forandrer de diskursive praksiser: Der det tidligere var en selvfølge at befolkningen døpte sine barn og var tilknyttet statskirken, er dette kanskje ikke lenger hverken viktig eller riktig hvis vi ser på medlemsskap i og oppslutning om kirken, samt hensynet enkelte tar til nye kulturer og ny religionsutøvelse i Norge. I og med at en diskurs er både konstituert og konstituerende har disse nye praksisene ’avleiret’ seg i de sosiale praksier.

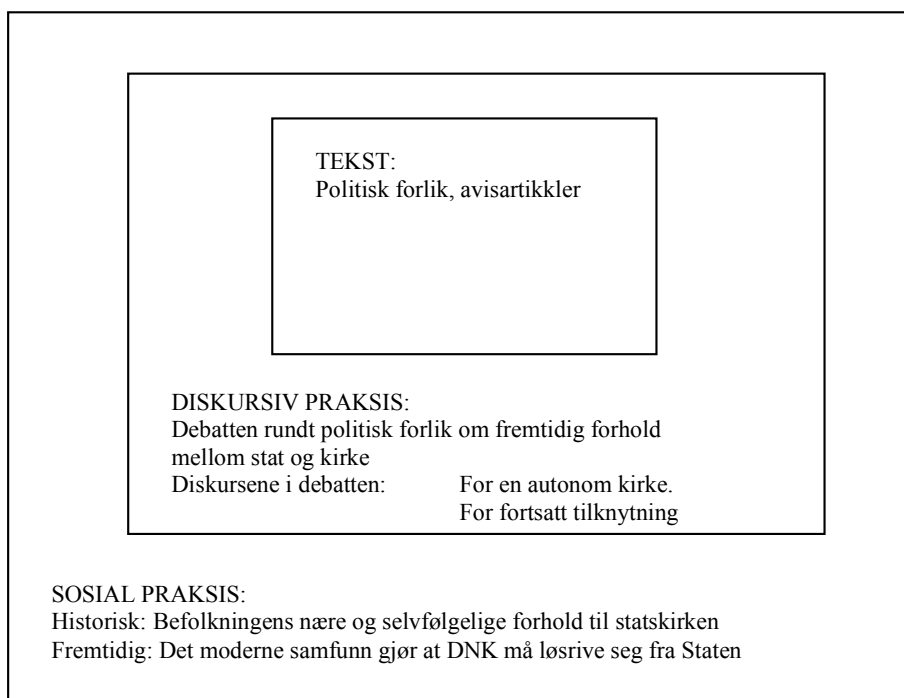
I kap. 6.3 analyseres tekstene som representerer selve diskursen omkring dette (= tekstanalyse). I kap. 7 analyserer vi hvordan aktørene/produzentene tolker teksten/dokumentet som er utgangspunktet for debatten, altså Kirkeforliket (= analyse av konsumpsjon/ fortolkning).

SOSIAL PRAKSIS

Når vi kommer til dimensjonen *den sosiale praksis* vil vi forsøke å forklare hvorfor teksten og fortolkningen er slik den er. Det betyr at vi ser på de sosiale og kulturelle forholdene i det samfunnet som teksten er en del av, jfr. vår narrative fremstilling. For vår del innebærer det forholdet mellom stat og kirke til nå, samt den økende problematiseringen av denne alliansen i dagens flerkulturelle, moderne, individualistiske samfunn.

Faircloughs teori er at vår språkbruk reflekterer ideologier og innarbeidede sosiale forestillinger i kulturen. Som vi har sett over, vil tekstene bidra *enten* til å reprodusere den sosiale strukturen - som innbefatter statskirke og statskirkemedlemskap som en naturlig følge av vår historiske og kulturelle arv – *eller* til å bryte med den. Det siste innebærer et fullstendig brudd mellom stat og kirke og etablering av Den norske kirke som et trossamfunn på like vilkår som andre. Dette kan eksemplifiseres ved innføringen av en ny lov som erstatter begrepet statskirke med folkekirke.

Faircloughs tredimensjonale diskursmodell satt inn i denne oppgavens kontekst:

6.2 Begrunnelse for valg av analysemateriale

Vårt analysemateriale er Kirkeforliket av 10. april 2008 samt eksempler på den offentlige debatten i for- og etterkant av dette. Forliket tilsvare det Leif Christian Jensen (2010) kaller den skjellsettende eller grensesettende begivenhet. Jfr Fairclough (2008) må vi ta utgangspunkt i en sosial begivenhet. Hos oss er dette Stortingets vedtak om hvilken tilknytning Den norske kirke skal ha til Staten fremover. Dette ansporet til diskurs bl.a. i sentrale trykte medier.

Diskurser er ikke klart avgrensede fenomener, derfor må de 'konstrueres' ut fra datamateriale (Jensen, 2010). En diskursanalyse, som andre analyser, fordrer en avgrensning i *tid* og *rom*. Når det gjelder avgrensning i rom benytter vi oss av aviser som datagrunnlag. *Sjangermessig* benytter vi både nyhetspregede og refererende artikler. Våre kilder er avisene Dagbladet, Vårt Land og Aftenposten. I vårt søk i den elektroniske databasen Atekst har vi lett etter argumentasjon som representerer/tydeliggjør de to motopolene *for et fullt skille mellom kirke og stat* og *for en fortsatt tilknytning mellom kirke og stat*. Iflg. Jensen (2010) vil et begrenset antall tekster kunne utgjøre hovedreferansepunktene. Det viktige er at man får med seg det sentrale i diskursen.

Som nevnt over tar vi mht. *tid* utgangspunkt i Kirkeforliket av 10. april 2008. Man kan si at vårt tema har vært gjenstand for meningsutvekslinger og debatt nær sagt i tusen år, men her ser vi på diskursen i forkant og etterkant av vår sosiale begivenhet. Våre analyserte artikler spenner fra 10.04.08 til 21.09.09.

AVISENE

Vårt Land er en riksdekkende kristen dagsavis etablert i 1945. Den beskriver seg selv som ”*en uavhengig avis for mennesker som ønsker å lese om det vesentligste som skjer, og om troens rolle i dette. Avisen skal forvalte kristen tro og tanke, og bidra til at dette får prege samfunnet og menneskers liv og valg*». Avisen er regnet som solid og etterrettelig, og leses ikke bare av troende. Opplaget var i 2010 på 24 781 (Mediebedriftenes Landsforening).

Aftenposten (grunnlagt 1860) er Norges største avis etter opplag, samt landets største abonnementsavis. Den har tradisjonelt vært regnet som konservativ, men Høyre-stempelet har gradvis forsvunnet. I 2010 var opplaget på 239 831 for morgenutgaven og 105 900 for aftenutgaven (Mediebedriftenes Landsforening).

Dagbladet er en dagsavis grunnlagt i 1869 som har vært kjent som den fremste norske radikale kulturavis. Den er Norges fjerde største avis og nest største tabloidavis. Kultur- og debattstoff er sentralt i avisen. I 2010 var opplaget 98 130. Nettavisen dagbladet.no er blant Norges største nettsteder.

6.3 Tekstanalyse av artiklene

Som nevnt er Kirkeforliket av 10.04.08 vårt 'grunddokument'. Dette er analysert i vår narrative fremstilling. I dette kapitlet tar vi for oss den ene av Faircloughs dimensjoner i kritisk diskursanalytisk prosedyre, nemlig tekstanalyse. Teorien er presentert i kap. 4.3.

Fremstilling av alle tekstene i analyse materialet:

Tabell-oppsettet er inspirert av Ragnhild Langelands masteroppgave fra 2007
(bora.uib.no/bitstream/1956/2872/1/42443124.pdf)

Teksten	Avis/dato	Sjanger	Forfatter	Yrke/bakgrunn	For/imot skille
Grunnlovparagraf - kompromiss og overgrep	Vårt Land 21.09.09	Kronikk	H. M. Haugen	Førsteamanuensis Diakonhjemmet Høgskole	For
Fornuftig kompromiss	Aftenposten 11.04.08	Kommentar	Dag Kullerud	Journalist	
Et paradigmeskifte	Vårt Land 29.05.08	Innlegg	Andreas Aarflot	Biskop emeritus	For
Godt begynt - halvt nyskilt	Dagbladet 11-04-08	Leder			For
- Statskirken er ikke avskaffet	Vårt Land 10.04.08	Artikkel	Erlend Friestad	Journalist	Intervjuobj.: Imot
- NLM: - Pest eller kolera	Vårt Land 10.04.08	Artikkel	Jarle Kallestad	Journalist	Intervjuobj.: For
Giskekirken	Dagbladet 14.04.08	Kommentar	Marie Simonsen	Politisk redaktør	For
Sviket mot folkekirken	Dagbladet 16.04.08	Kronikk	Einar Gelius	Sokneprest	Imot
Grunnlovsforslag – utnevning av biskoper	Vårt Land 08.10.08	Innlegg	Enger m.fl.	Senterparti-politikere	Imot
Kirken bryter med menneskerettighetene	Vårt Land 17.03.08	Artikkel	Ingrid E. Fagervik	Journalist	Intervjuobj.: For

ANALYSE AV ARTIKLENE

Kronikk, Vårt Land 21.09.09, Hans Morten Haugen, førsteamanuensis Diakonhjemmet Høgskole: ”Grunnlovparagraf – Kompromiss og overgrep”

Haugen omtaler stat-kirke-forliket som ”Kirkeavtalen”. Han viser til avtalens endring av Grunnlovens § 2: ”*Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv*”. Han mener at

denne formuleringen er egnet til å ekskludere mennesker med andre religioner, gjennom bruken av ordet ”*vår*.”

Ut fra kronikkens innhold forstår vi at Haugen er for en fullstendig autonom Den norske kirke. Haugen har to argumenter for et fullstendig skille: For det første viser han til at en Grunnlovsforankring av kirken virker ekskluderende på andre religioner. Han sier det handler om at ”(*...*) *staten ikke skal gi en religion særlige privilegier, men søke å likebehandle alle legitime trossamfunn innenfor de rammer som er praktisk mulige og slik anerkjenne legitim religionsutøvelse*”. Han poengterer også at det er majoritetsreligionens ansvar å påse ”*at religion ikke blir brukt i et politisk spill for å opprettholde visse privilegier som det ikke er naturlig at et trossamfunn faktisk sitter på.*”

For det andre peker Haugen på oppfatningen av Den norske kirke som et trosfellesskap, og framholder Bibelens lære om å være tro mot Jesus framfor det å søke politisk makt. Haugen mener i denne sammenheng at kirken ikke vil være tjente med å måtte lene seg på staten for å opprettholde sin posisjon.

Kommentar, Aftenposten 11.04.08, Dag Kullerud, journalist:

”Fornuftig kompromiss”

Kullerud innleder med å si at det kirkepolitiske forliket er et naturlig resultat av utviklingen de siste ti årene, fordi ”*politisk er bevisstheten omkring menneskerettigheter generelt og religionsfrihet spesielt (...) blitt vesentlig styrket*”. Han leser Kirkeforliket slik at enn bestemt religion ikke lenger skal være ”*den normgivende og bestemmende*” religion. Han skriver at med forliket nærmer politikerne seg holdningen til tros- og livssamfunnene. Videre at ”*selv motstandere av statskirken*” var fornøyde med at forliket gikk så langt (mot uavhengighet for kirka) og at ”*veien mot fullt skille mellom stat og kirke er staket ut*”.

Vi ser at Kullerud bruker de samme ordene og argumentene som tilhengere av en autonom Den Norske Kirke gjør, bl.a. ”*menneskerettigheter*” og ”*religionsfrihet*”. Videre påpekes at demokrati og menneskerettigheter med denne ”*sikres*” i Grunnloven.

Han bruker ordet *folkekirke* om Den norske kirke, men sier samtidig at begrepet er ”*problematiske*”. Kullerud bruker setningen ”(*...*) *de er seg bevisst hvor mye Den norske kirke tross alt betyr for mange mennesker og for det vi kan kalle en sammenhengskraft i landet*” for å forklare at de politiske partiene tross ulikt utgangspunkt kom til enighet. At han benytter ordet ”*sammenhengskraft*” betyr, etter vår mening, at Kullerud anerkjenner kirkas historiske og kulturelle betydning i vårt samfunn.

Innlegg, Vårt Land 29.05.08, Andreas Aarflot, biskop emeritus:

”Et paradigmeskifte”

Aarflot skriver at med den politiske avtalen er det ringt for siste runde i statskirkens historie i Norge: Han leser St. meld. 17 (som altså fulgte Kirkeforliket) dithen at Den norske kirke ikke lenger trenger å ”*være bundet til en grunnlovsfestet politisk styring, men bør kunne etableres som et selvorganisert og selvstyrt trossamfunn med sine egne valgte organer*” – på tross av at avtalen benytter et begrep som ”*videreføring*”. Han sier at det ”*grensesprengende punkt*” ikke er endringer i § 2 om den lutherske religion som statens offentlige religion, men endringen av § 16 som pr. i dag gir et generelt uttrykk for at Kongen er øverste leder av Den norske kirke. Paragrafens nye utforming fjerner iflg. Aarflot grunnlaget for en politisk utøvelse av kirkestyret. Endringen vil føre til en reell overgang til en ”*selvstyrt folkekirke*”.

Han skriver videre at avtalens forutsetning om at kirken ikke blir et eget rettssubjekt vil føre til ”*et juridisk vakuum*” og at kirkens organer, på lik linje med andre trossamfunn, må få sin egen rettstiftende kompetanse for at den også i rettslig forstand skal fremstå som et eget trossamfunn.

Setningen ”*Med denne endring er det lagt en dynamittladning under statskirkestyret*” viser at den tidligere biskopen ikke ser på forliket som et forsøk fra Stortinget (Staten) på å beholde styring over Den norske kirke. Aarflott skriver at endringen i § 16 endrer kirkestyret fra den folkevalgte regjeringen til de kirkelig valgte organer med basis i den dømte medlemsmasse i kirken – og at dette vil føre til en reell overgang til ”*en selvstyrt folkekirke*”. Han bruker altså begrepet *folkekirke* om en fullstendig autonom kirke. Om den foreslåtte *kirkeloven* sier han at det ikke gir noen ”*reell mening*” at kirken fristilles fra staten, slik det fremgår av St. meld. 17, avgrenses til spørsmålet om kirkens ordning.

Det synes som at Aarflot ser på Kirkeforliket som et steg på veien mot autonomi, men han kritiserer stortingspartiene for å være inkonsekvente ved ikke å definere kirken som eget rettssubjekt: ”*Når rettsgrunnlaget for kirken ikke lenger er forankret i Grunnlovens § 16, forekommer det å bli et juridisk vakuum hvis ikke kirken tilkjennes rettslig handleevne som egen korporasjon.*”

Leder, Dagbladet 11.04.08: ”Godt begynt, halvt nyskilt”

Lederkommentaren uttrykker at Kirkeforliket er et ”*langt og riktig skritt i riktig retning*”, fordi Dagbladet er – som det fremkommer – *for* et fullstendig skille. At Den norske kirke selv skal få utnevne egne proster og biskoper vil i større grad gjøre ”*kirken til herre i eget hus*”.

Samtidig mener lederen at de som sokner til kirken ikke er ”i samme hus” som befolkningen som helhet (som utgjør staten). At kirken iflg. forliket fortsatt skal ha en særskilt forankring i Grunnloven betyr, mener Dagbladet, at kirken ”de facto” fortsatt er en statskirke. Dette til tross håper avisen på ”en permanent frigjøringskamp til også dette trossamfunnet står på egne bein”.

Bruken av ordet ”hus” kan man kanskje si er en måte å understreke at kirken er og bør ses på som et trossamfunn på linje med andre – og som ikke kan representere ”oss som til sammen utgjør staten”. Den konsekvente bruken av ordet ”trossamfunn” indikerer at historie og kulturarv for Dagbladet ikke er gode nok argumenter for en fortsatt tilknytning mellom kirke og stat. ”Frigjøringskamp” indikerer at også kirken ønsker full autonomi, og ”skilsmisseprosess” understreker dette synet. At båndene mellom regjering og kirkens høyeste embeter kuttes er iflg. lederen ”prinsipielt riktig” – uten at vi direkte kan se av teksten hvorfor Dagbladet synes dette er riktig.

Artikkel, Vårt Land 10.04.08, journalist Erlend Friestad: ”- Statskirken er ikke avskaffet”

Senterpartiet (Sp) er, som vi har sett i kap. 5, prinsipielt for en videreføring av dagens statskirkeordning – men gikk etter mye tautrekking med på kirkekompromisset. I dette intervjuet, samme dag som forliket ble vedtatt, presiserte Sps talskvinne Inger Enger at det ikke skjer ”fundamentale endringer”, selv om det har skjedd og vil skje en ”utvikling” i forholdet stat-kirke: Avtalen vil iflg. Sp føre til løsere bånd mellom Staten og Den norske kirke, men vil samtidig gi ”en bred og inkluderende folkekirke”. Enger sier at partiet er fornøye med at grunnlovsfestingen opprettholdes og at kirken fortsatt skal ha en særstilling ift. andre trossamfunn. Hun viser også til forutsetningen om at Demokratireformen blir innfridd før partiene er forpliktet til å si ja til kirkens egen utnevning av biskoper og proster.

Selv om Sp er imot et skille mellom stat og kirke har de altså ”gått med på å føre denne utviklingen videre”. Men prinsippet om å videreføre bindingen er altså avgjørende for partiet. Enger bruker forlikets begrep ”bred og inkluderende folkekirke” og at avtalen ”vil føre til [dette]”. Setningen ”vil føre til [dette]” kan indikere at ”statskirke” og ”folkekirke” impliserer ulike ting/ulikt innhold – uten at dette forklares eller spesifiseres nærmere.

Artikkel, Vårt Land 10.04.08, Jarle Kallestad, journalist: "NLM: - Pest eller kolera"

Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) er Norges største misjonsorganisasjon, og har et konservativt perspektiv på trosspørsmål og kirkeliv. I denne artikkelen kommenterer informasjonssjef Espen Ottosen i NLM Stortingsforliket offentliggjort samme dag. NLM ønsker et fullstendig skille mellom stat og kirke, og ut fra Ottosens dramatiske karakteristikk av forliket, tyder det på at han tolker forliket dit hen at avtalen sikrer forbindelsen mellom stat og kirke i framtida.

Informasjonssjefen sier i dette intervjuet at "*Dagens forlik er minst like ille som dagens kirkeordning*". Med dette understreker han misnøye med både avtalen og kirka slik den er i dag. Samtidig retter han indirekte kritikk mot den svenske kirken, som allerede har foretatt et skille mellom stat og kirke, gjennom uttalelsen "(...) *frykter 'svenske tilstander' og en kirke der politiske partier stiller med lister til kirkevalg*". Ved å bruke ordet "*frykte*" koblet opp mot en generalisering av situasjonen til den svenske kirken, viser Ottosen tydelig at organisasjonen heller ikke ser på et skille mellom stat og kirke som noen garanti for en god kirkeordning i framtida. I tillegg oppfatter han ikke åpne kirkevalg som noe positivt.

NLM ønsker altså en fristilt kirke, men er kritisk til demokratiske valg i denne kirka. Dette synet bekreftet ytterligere når Ottosen tar i bruk metaforen "(...) *å velge mellom pest eller kolera*" i forhold til å "(...) *velge mellom en kirkeordning der regjeringen bestemmer og der 'folket' bestemmer.*" Altså et valg mellom to onder. Ottosen bruker ikke begrepet folkekirke, men "*en kirkeordning der folket bestemmer.*" Benevnelsen "*en kirkeordning der folket bestemmer*" henspiller etter vår oppfatning til det som i diskursen omtales som folkekirke. I artikkelen følges utsagnet opp med en kommentar om at flertallet av statskirkens medlemmer ikke deler kristen tro, og at dette er statskirkens største svakhet.

Ottosen avslutter med å si at kirken går i en "*gal og delvis absurd retning*" dersom flest mulig skal få mest mulig innflytelse over kirken, og sier med dette at NLM vil ha verken politikere eller kirkemedlemmer til å styre kirken.

Kommentar, Dagbladet 12.04.08, Marie Simonsen, politisk redaktør: "Giskekirken"

Simonsen problematiserer begrepet folkekirke; "*Hvilken folkekirke?*". Hun skriver at en folketom kirke ikke kan kalles folkekirke, i alle fall ikke i landets grunnlov. Forstavelen folke- har etter hennes mening blitt misbrukt politisk gjennom historien. Allikevel har (daværende) kirkeminister Trond Giske og "*hans medhjelpere*" i Arbeiderpartiet satset på at ordet forbindes med noe positivt, og at hans strategi var "*å skape et bilde av at han*

representerte folkeviljen". Politikerne (Regjeringen) har "*skjøvet folket foran seg*" istedet for å engasjere opinionen i en prinsipiell debatt i forkant av Stortingets stortingsmelding. Det har ikke blitt diskutert "*hva slags stat Norge skal være*", men "*hva slags kirke vi skal ha*".

Debatten har kun handlet om oppslutningen om "*livets seremonielle høydepunkter*", og hun antyder at det er dette som gjør at "*et flertall vil videreføre statskirken*".

Den "*velvillige oppfatningen*" av det politiske kompromisset er iflg. Dagbladet at dette er et godt stykke på vei mot et skille.

Simonsen sier at Giske lente seg på høringssvarene, som "*tilsynelatende*" viste et solid flertall for videreføring av statskirken, men som ikke representerer et "*folkelig flertall*". Hun synes eksempelvis menighetsrådenes (som jo er valgt av folket, vår anm.) ønske om fortsatt tilknytning mellom stat og kirke ikke bør vektlegges like tungt som likestillings- og diskrimineringsministerens argumenter for et fullt skille. På denne måten setter hun historie og kultur-/kristen arv opp mot individets menneskerettigheter og trosfrihet i dagens samfunn. Statskirken er iflg. Simonsen "*trygg å ha*" og politikere har lent seg på tradisjon og kulturarv når "*statsreligionen kritiseres ut ifra internasjonale konvensjoner Norge ellers bekjenner seg til*". Videre: "*Folk mener ikke lenger det er en selvfølge at kirken skal ha særbehandling og være unntatt allmene lover og regler*", uten at hun henviser til hvilke lover og regler hun her sikter til. Å bruke ordene om Den norske kirke at den er "*unntatt lover og regler*" antyder nærmest et brudd med folks rettigheter.

Det ser ut som om Simonsen legger i ordet 'folkekirke' at det må være en kirke som folk sogner til og engasjerer seg i også utenom "*livets seremonielle høydepunkter*", og at dette siste ikke kan forsvare at begrepet skal erstatte begrepet 'statskirke' i Grunnloven. Hun gir ordene "*folket*" og "*folkeviljen*" et innhold hun ikke finner representert i denne saken. Og selv om høringsinstanser – og folkevalgte menighetsråd – er for en fortsatt tilknytning mellom stat og kirke sier hun at disse ikke representerer "*det folkelige flertall*". Ved å bruke ordet "*tilsynelatende*" om høringsinstansenes overveiende ja til statskirken sår hun i tillegg tvil om det er dette de virkelig står for.

At 'statskirke' i Grunnloven erstattes med 'folkekirke' gjør tilsynelatende for Simonsen at hun ikke deler "*den velvillige oppfatningen*" av at endringen er et stort steg i retning av en autonom kirke.

Kronikk, Dagbladet 16.04.08, Einar Gelius, sokneprest: ”Sviket mot folkekirken”

Gelius begynner artikkelen med å uttrykke skuffelse over at kirkeminister Trond Giske ”ikke har hatt baller nok til å stå opp for dagens kirkeordning” og at kirkekompromisset er ”et eneste stort svik mot dagens stats- og folkekirke”. Giske har oppført seg som ”en politisk værhanne” og mangler, etter Gelius’ syn, ”all troverdighet som en forsvarer av en åpen og raus folkekirke”. Han mener at Giske vet at det ikke er et folkeflertall for å endre dagens ordning, og mener regjeringen har latt seg ”trollbinde” av kreftene (eks. de konservative i kirken) som ikke ønsker ”samfunnets demokratiske kontroll med kirken”. ”Alt det han tidligere har sagt med henvisning til de mange høringsuttalelsene fra både kommune-Norge og menighetsrådene i landet vårt, har plutselig ingen verdi.”

Gelius skriver at argumentasjonen mot dagens kirkeordning har dreid seg om spørsmålet om religionsfrihet og spørsmålet om kirken i likhet med andre trossamfunn skal ha rett til å utnevne egne ledere. Videre at statskirkeordningen slett ikke er en trussel mot religionsfriheten, men at andre tros- og livssynssamfunn ”blomstrer” ved siden av statskirken. Derfor er ikke Kirkerådets direktør Jens-Petter Johnsen argument ”hensynet til religionsfrihet (...) gjør endringer av Grunnloven nødvendig” relevant, etter sokneprestens syn. ”(...) vi skal også ivareta de 80 prosentene av det norske folk som tilhører vår statskirke og som ønsker å være med der”. Dette folket har valgt Stortinget og når det vedtar lover for kirken og utnevner biskoper gjør de det som ”en legitim del av vårt kirkestyre”. Der noen mener dette gjør kirken ”ufri”, mener Gelius at dagens ordning ”styrker mangfoldet i kirken”. Han skriver også at kirkens ledelse tilsynelatende må presses til å være åpnere og mer demokratiske, og stiller spørsmålet ”Hvorfor har ikke Kirkerådet vært sterkere pådrivere for mer demokratisering av kirken”.

Gelius bruker sterke ord som ”ikke hatt baller”, ”svik”, ”trollbinde” og ”trumfet gjennom” om kirkeministerens påtrykk for å få kirkekompromisset på plass. ”Legitimitet” blir brukt om Stortingets styring av Den norske kirke, og ”ikke representative” om Kirkerådet ift. spørsmålet om ansettelse av biskoper. ”Den demokratiske, folkelige kontrollen med kirken har sikret både mangfold og romslighet”. Med ordet ”kontrollen” mener han tydeligvis de politiske prosesser en statskirke innebærer, og at denne kontrollen ikke bør utøves av Kirkerådet ”som bare har 2-3 % av kirkens medlemmer bak seg”. Han antyder at demokratiet ift. kirken er ivaretatt gjennom regjeringens/Stortingets styre, samtidig som Kirkerådet

kritiseres for ”ikke [å ha] vært sterkere pådrivere for mer demokratisering av kirken”. Av dette kan man lese at han mener kirken kan bli *mer* demokratisk

Som Marie Simonsen tilsynelatende gjør, setter også Gelius setter likhetstegn mellom statskirke og folkekirke ved å at han bruker ordene ”stats- og folkekirke”.

Debattinnlegg, Vårt Land 08.10.08, I. S. Enger, T. M. S. Vedum, P. O. Lundteigen, A. C. B. Moe og K. M. Presterud, Sp: ”Grunnlovsforslag – Utnevning av biskoper”

I dette innlegget går fem Senterparti-politikere ut og understreker partiets holdning til forholdet mellom stat og kirke, et halvt år etter at Kirkeforliket ble offentliggjort. De vil også presisere hva som faktisk er innholdet i forliket; hva Senterpartiet mener denne avtalen inneholder og medfører.

Debattantene beskriver Senterpartiet som ”varme forsvarere” av en statskirkeordning som gir oss ei folkekirke som ”(...) skal være åpen, inkluderende og møte enkeltmennesker uansett liten tro eller stor tro.” Ved å beskrive seg selv som ”varme forsvarere” spiller forfatterne av innlegget på lesernes følelser. I tillegg kobler de graden av tro; ”uansett liten tro eller stor tro” opp mot folkekirkebegrepet, noe som åpner for teologiske vurderinger omkring ’størrelsen’ på tro.

I innlegget poengteres det at Sp ikke ser noen automatikk i at forliket gir kirken rett til å utnevne egne biskoper og proster i framtida. Slik representantene leser avtalen vil det også i framtida være kirkelig statsråd som står for denne utnevningen. Dette sikrer etter Sps mening framtidens folkekirke, ved at ”folket skal fremdeles ha en hånd på rattet under utnevning av biskoper.”

Sp setter søkelyset på ”sikkerhetsventilen” i stortingsforliket, nemlig kravet om at ”... en tilfredsstillende demokratireform er gjennomført innen 2011.” Det som kan være verd å merke seg i dette innlegget, er at valgdeltagelse ved kirkevalgene i 2009 og 2011 settes som måleparameter for om reformen ansees som tilfredsstillende eller ikke.

Avslutningsvis i innlegget pekes det på at ei åpen folkekirke med statstilknytning ”balanserer hensynet til trosfrihet” uten at dette er argumentert for i teksten for øvrig.

Artikkel, Vårt Land 17.03.08, Ingrid Erøy Fagervik, journalist: ”Kirken bryter med menneskerettighetene”

Dette intervjuet med preses Olav Skjevesland kom på trykk i forkant av lanseringen av stortingsmelding nr.17, om forholdet mellom stat og kirke. Skjevesland argumenterer for et

skille mellom stat og kirke ved å vise til menneskerettigheter og trosfrihet: ”Så lenge Den norske kirke selv ikke kan utpeke sine egne ledere er kirken et ufritt trossamfunn.”

Skjevesland fremhever først og fremst hensynet til andre tros- og livssynssamfunn når han mener at trosfrihet er et skille mellom stat og kirke. Den norske kirke bør etter presesens mening ikke ”(...) ha ekstra gunstige vilkår i forhold til disse” (altså andre tros- og livssynssamfunn, vår anm.). Videre gjør han et poeng av at Den norske kirke også må omfattes av eks. den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, som gir alle trossamfunn ”en rett til selv å utnevne egne åndelige ledere.”

Skjevesland balanserer med dette sin argumentasjon ved både å vise til hensynet til andre trossamfunn, og til Den norske kirke selv.

I neste kapittel vil vi drøfte de funn vi har gjort i tekstanalysen, i lys av våre teoriperspektiver og opp mot de forskningsspørsmål vi stilte.

7. DRØFTING

7.1 Innledning

I Faircloughs kritiske diskursanalyse heter det at tekster former og formes av sosial praksis – via diskursiv praksis, dvs. produksjon, distribusjon, konsumpsjon. Tekster er bare *momenter* i sosiale begivenheter. Den tekstanalytiske prosedyre kaller Fairclough *beskrivende*, mens analyse av hhv. den diskursive praksis og den sosiale praksis kalles *fortolkning*. Analysene gir oss anledning til å diskutere måten vi snakker sammen på, er sammen på og lever på.

Vi har tidligere sitert Jensen (2010) på at det mellom diskurser foregår et spill om å få strukturere meningsdannelsen i samfunnet. Et viktig spørsmål blir hvilke sosiale konsekvenser de ulike diskursive framstillinger av virkeligheten gir. Språkbruk reflekterer ideologier og sosiale forestillinger i kulturen, og tekster kan bidra til å reproducere eller å bryte med den sosiale strukturen. Også B. Kund og Horst (1999) ønsker å vise at offentlig samtale virker meningsdannende og at debatt er et redskap for å oppnå noe.

I dette kapitlet følger en tolkning av den diskursive praksis. Faircloughs tredje dimensjon – den sosiale praksis – blir en slags overbygning. Vi vil forsøke å forklare hvorfor teksten og fortolkningen er slik den er, ved å se på sosiale og kulturelle forhold i samfunnet. Med de to begrepene *Folket som et kollektiv* og *Folket som individer* ønsker vi å knytte historien, vår

teori og våre tekstanalyser sammen - i refleksjoner over statskirkens stilling i dag og i fremtiden.

For at drøftingskapitlet skal få god flyt og lesbarhet, har vi her valgt å utelate referansehenvisninger i de tilfeller hvor historikk, teori og tekst er grundig presentert tidligere i avhandlingen. Imidlertid skriver vi henvisninger der hvor vi introduserer nye kilder.

7.2 Folket som et kollektiv

DEN KRISTNE KULTURARV

Olav Haraldsson (Olav den hellige) fikk kristendommen som tingtatt som riksreligion på begynnelsen av 1000-tallet, og i løpet av middelalderen ble kirkens ideologi samfunnets offisielle verdigrunnlag. Den evangelisk-lutherske tro ble statsreligion da Grunnloven ble skrevet i 1814. Det sier seg selv at kristendommen er sterkt integrert i det sosiale system. I forbindelse med Gjønnesutvalgets høring uttalte da også flere instanser innenfor Den norske kirke at kirkens forvaltning av en felles kultur og – tradisjoner spiller en særlig rolle for dannelsen av fellesverdier også *utover* medlemsmassen. Høre sokneråd mente at ”*kristendommen er bakgrunnen for den verdiforankringen det norske samfunnet har hatt i århundrer*” og at den norske stat ikke kan kaste vrak på denne tradisjonen ved å i fremtiden stille seg nøytral i religiøse spørsmål. Senterpartiet skriver i sitt prinsippprogram at statskirkeordningen må bestå slik den er i dag fordi Den norske kirke er ”*en bærende institusjon i samfunnet*”. Vi ser av vår artikkelanalyse at den sammenbindende funksjon den felles kristne kulturarv har, blir anerkjent av avsendere både for og imot en fortsatt grunnlovsfestet kirke. Bl.a. bruker journalist Dag Kullerud begrepene *normgivende* og *sammenhengskraft i landet* om statskirken. Fra høringen har vi sett at flere instanser fremhever Den norske kirkes samfunnsmessige funksjoner; kristendommen har vært et grunnleggende element i den norske statsdannelsen og står for samfunnets verdiforankring. De føler at staten ved å ’slippe’ kirken kaster vrak på denne tradisjonen. I St.meld. 17 står det at Kirkeforliket er en avveining mellom hensyn til likebehandling og mangfold og hensyn til tradisjon og kontinuitet. De anerkjenner altså betydningen av den kristne kulturarven også i vårt moderne samfunn, selv om mange – også politiske partier - har tolket vedtaket som et skritt i retning et fullt skille mellom stat og kirke.

Fairclough sier at ideologi er betydninger eller konstruksjoner av virkeligheten, og at diskurs forstått som *en ideologisk praksis* både kan fastholde og forandre ”(...) *betydnings-*

fastlæggelser af verden ud fra forskellige positioner inden for magtrelationer”. I diskursen om statens forhold til Den norske kirke ser vi eksempler på begge deler: Toneangivende aktører argumenterer for opprettholdelse av en statlig forankret, kristen kirkes dominans, mens motdiskursen ønsker å vise at de gamle strukturene ikke kan forsvares i dagens samfunn. Pål Repstad sier blant annet at opprettholdelse og styrking av folkekirken kan ses på som et bevaringstiltak for kristendommens posisjon i det norske samfunnet.

OPPSLUTNING

Pr 2009 var 80 % av Norges befolkning medlemmer av Den norske kirke. Oppslutningen om ordinære gudstjenester er lav og nedadgående. Imidlertid tas kirken flittig i bruk i høytider og ved ritualer som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser. Andelen begravelser er størst (91,9 % i 2006) – andelen ekteskapsinngåelser lavest (44,2 % i 2006). Men om kirkene generelt er lite besøkt, er det allikevel lokale forskjeller. I et tilsvarende svar til Marie Simonsens påstand om ”den folketomme kirken” inviterer sokneprest i Vålerenga kirke, Einar Gelius, Simonsen til sine godt besøkte gudstjenester. Han mener også at 70 000 gudstjenester med 7 millioner deltakende pr år ikke gir grunnlag for å kalle kirken folketom.

Regjeringen skriver i St.meld. 17 at det ikke er tvil om at det for store deler av folket er viktig å kunne få ta del i eks. dåp, konfirmasjon og vigsel – uten at det stilles krav til deres personlige trosforhold. I forhold til dette betingelsesløse medlemsskapet (eller fellesskapet, om man vil) kan vi trekke inn Faircloughs tese om at makt er positiv kun hvis den gavner de svake. Stortingskompromisset kan av noen kanskje ses på som at politikerne brukte sin makt til å - selv om statskirkeparagrafen ble fjernet – forankre og opprettholde den allment tilgjengelige kirken gjennom å grunnlovsfeste folkekirkebegrepet.

FOLKEKIRKEN

Begrepet *folkekirke* har en sentral rolle i diskursen omkring Den norske kirkes forhold til staten. Som vi har sett av den narrative framstillingen er det mange aspekter ved dette begrepet, både gjennom den historiske utviklingen av kirken i det norske samfunnet og ved de ulike aktørenes bruk og forståelse av begrepet i dag. Vi finner ingen klar og entydig definisjon av hva ordet folkekirke innebærer, men ser av St.meld. 17 at medlemskap og stemmerett gjennom dåp samt delaktighet uten krav om personlig trosforhold trekkes fram som viktige elementer ved folkekirken.

I Kirkeforliket ligger det utkast til endringer av Grunnloven. I forslaget til ny § 16 heter det: *”Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk Kirke, forbliver Norges Folkekirke (...)*”. Med dette tas altså folkekirkebegrepet inn i Grunnloven. Vi finner det derfor betimelig å se nærmere på hvordan uttrykket brukes i diskursen, og hvordan denne bruken eventuelt former og utvikler denne diskursen.

Hovedtemaet på årets Kirkemøte som skal holdes i april er ’Hva betyr det å være en evangelisk-luthersk kirke i dag?’. Teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd for Den norske kirke har nylig lansert boken ’Kirke nå – Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke’. Denne boken er sendt ut som saksforberedelse til alle delegatene til Kirkemøtet. I forordet til denne boken sier kirkerådsdirektør Jens-Petter Johnsen at begrepet folkekirke trekker oppmerksomheten mot det allment kristne, på bekostning av det konfesjonelle. Med dette mener han at Den norske kirke er for utydelig på egen lære som luthersk kirke. Videre sier Johnsen at kirkens ledere og medarbeidere er for lite opptatt av kirkens lærespørsmål. Kirkerådet forbereder sakene som skal til behandling i Kirkemøtet, og i møte i februar formulerte Kirkerådet følgende forslag til vedtak for Kirkemøtet:

”Kirkemøtet ber Kirkerådet om å bringe luthersk tenkning om det å være kirke inn i arbeidet med ny kirkeordning. Det omfatter på den ene side å formulere de konkrete utfordringer kirken står overfor i sin samfunnskontekst, og hvilke konsekvenser det får for kirkens ordningsspørsmål. En definisjon av begrepet ’folkekirke’ bør ligge til grunn. En slik definisjon vil kunne bidra til konkretisering av Den norske kirkes offentlige rolle i Norge i dag, slik at den gjennom sine ordninger kan komme samfunnets behov for fellesskap og tjenester i møte. Det er viktig at denne sees i sammenheng med den konfesjonelle og økumeniske historie Den norske kirke står i.” (Saksdokument fra Kirkerådet, sak KR 15/11:2.)

I saksframlegget understrekes at stat og kirke ikke er statiske størrelser, og at en klargjøring av hva som ligger i folkekirkebegrepet vil ha store konsekvenser for Den norske kirkes selvforståelse. Blant annet reises det spørsmål omkring folkekirken som en mulig fortsettelse av statskirken, eller om det i denne prosessen gis rom for nytolkning av begrepet og funksjonen. I forhold til rollen som folkekirke, heter det i saksframlegget at *”Å være en åpen folkekirke innebærer i dag å utvikle fellesskap som verdsetter mangfold og respekterer ulikheter”*. Videre: *”Det er viktig at folkekirkens mange uttrykk ikke bare blir oppfattet som motsetningsfylt, men som et mangfold som kan virke berikende på hele kirken. Det ligger en*

utfordring i å ta vare på folkekirkens rike kulturarv samtidig som kirken må bli flinkere til å inkludere mennesker med annen nasjonal identitet, etnisitet og kultur.” (KR 15/11:10.)

Harald Hegstad forklarer folkekirkens posisjon med det nære forholdet kirken opp gjennom årene har hatt til staten, men også til folket. I forhold til folkekirkens utfordring i det moderne Norge, sier Hegstad: *”Som folkekirke er kirken på den ene side en institusjon for en majoritet av befolkningen, på den annen side er det bare et mindretall som slutter mer aktivt opp om kirken på mer regelmessig basis.”*(S. Dietrich m.fl. *Kirke nå*, 2011:21)

Dag Kullerud i Aftenposten skriver i en kommentar under tittelen 'Fornuftig kompromiss' at veien mot et fullt skille mellom stat og kirke er staket ut gjennom dette forliket. Videre peker han på at begrepet folkekirke er problematisk, uten at han grunngir dette synspunktet. Men han viser til at forståelsen av hva som ligger i folkekirkebegrepet faktisk kan være *grunnen* til at alle de politiske partiene samlet seg om dette forliket - et forlik Kullerud omtaler som et mirakel. Kulleruds oppfatter at kirken som folkekirke betyr mye for mange mennesker, og at den representerer *”en sammenhengskraft i landet”*. I Kulleruds kommentar kan vi altså lese at Den norske kirkes posisjon som folkekirke gir folkevalgte politikere den nødvendige kompromissvilje til å inngå en avtale som på sikt gir oss et skille mellom stat og kirke. I følge Kullerud er det folkekirka som har utløst dette 'mirakelet'. Ordvalget i denne kommentaren, og spesielt omtalen av kompromisset som et mirakel, koblet opp mot forfatterens forståelse av at kompromisset åpner for et fullt skille mellom stat og kirke, er i høyeste grad et viktig bidrag i den meningsdannende diskursen. Konsumpsjonen av denne kommentaren vil gi et positivt bilde av kompromisset: Innholdet beskrives som fornuftig, forstått som at vi får et skille mellom kirken og staten.

Også begrepet 'sammenhengskraft' er en tydelig markør i diskursen, hvor Den norske kirke som folkekirke anerkjennes som en sammenhengskraft i landet, altså en religiøs, politisk, historisk og kulturell aktør som har evnet å samle landet vårt. I forhold til forståelsen av folkekirke-begrepet bruker Kullerud denne til å forklare hvordan kompromisset ble muliggjort. Men han sier ikke noe om folkekirka i forhold til framtidige endringer. For leserne vil det derfor være umulig å tolke om han mener de skisserte konsekvensene av kompromisset vil være positive eller negative for folkekirka.

Andreas Aarflots innlegg i Vårt Land har overskriften 'Et paradigmeskifte' og tilkjenner en forståelse av kirkeforliket som en avtale som legger grunnlaget for et skille mellom stat og kirke. Aarflot mener at forliket vil føre til en reell overgang til en selvstyrt folkekirke. Folkekirkebegrepet knyttes opp mot styringsformen, at det faktisk er folket som skal styre kirka. Denne forståelsen har likhetstrekk med Finn Wagles høringssvar på Gjønnesutvalgets innstilling, hvor han hevder at Den norske kirke var ei folkekirke lenge før den ble ei statskirke. Historien knyttes tilbake til Olav den hellige, som involverte hele folket inn i kirka. Iflg. Wagle overtok imidlertid kongen i København kirken under reformasjonen og gjorde denne til en statskirke. Følger vi denne tankerekka videre vil vi altså se at opphevelse av kongemakta over kirka vil gi grunnlag for ei selvstyrt folkekirke, slik den historisk sett var drevet.

I høringsnotat av 1. februar 2011 fra Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet heter det blant annet: *"I tilknytning til forfatningsreformen er det nødvendig å etablere tilstrekkelig sikkerhet for at endringer i statskirkeordningen kan bidra til å bevare Den norske kirke som en åpen, inkluderende og demokratisk folkekirke"*. Ut fra St.meld. 17 sin beskrivelse av folkekirka, er det nettopp åpenhet, inkludering og demokrati som kjennetegner og preger folkekirka. Det skulle da være unødvendig å knytte disse adjektivene til begrepet folkekirke, all den tid disse kvalitetene ligger implisitt i begrepet.

Vi finner igjen den samme bruken og beskrivelsen av folkekirkebegrepet i intervjuet med Inger Enger i Vårt Land 10. april 2008. Enger er Senterpartiets talskvinne, og poengterer at Kirkeforliket ikke åpner for avskaffelse av statskirken. Men hun dreier begrepsbruken over til å omtale kirken som en *"bred og inkluderende folkekirke"*, og hun mener at Kirkeforliket bidrar til nettopp det; en bred og inkluderende folkekirke. Også her er positive adjektiv knyttet opp mot folkekirkebegrepet, og det avtegnes et skille mellom det som ligger i begrepet statskirke, og det som ligger i begrepet folkekirke. Dette intervjuet bidrar etter vår mening til å forme opinionens inntrykk av folkekirka som noe mer positivt enn statskirka, og intervjuet peker tydelig i retning av at det er nettopp kirkeforliket som fører til denne forbedringen, som gjør statskirken til ei folkekirke: Enger understreker at framtidens folkekirke vil være en forbedret utgave av statskirka, med en fortsatt tilknytning til staten.

Espen Ottosen i Norsk Luthersk Misjonssamband kommenterer også Kirkeforliket i samme avis. Han bruker ikke begrepet folkekirke, men *"en kirkeordning der folket bestemmer"*.

Ottosen omtaler dette som en negativ utvikling, og bruker metaforen 'som å velge mellom pest eller kolera' for å beskrive organisasjonens holdning til henholdsvis regjeringsstyrt kirke og folkestyrt kirke, altså folkekirke. Det Ottosen kritiserer ved en framtidig folkekirke er at kirkemedlemmene etter hans oppfatning ikke deler kristen tro. Ideen med folkekirka beskrives derfor som en gal og absurd retning å gå for kirka. Dette synspunktet underbygges delvis av Jens-Petter Johnsen, som i forkant av årets Kirkemøte uttalte at kirkens lærespørsmål ikke blir tillagt stor nok vekt, og at folkekirketilnærmingen kan være en grunn til dette.

I en kommentar i Dagbladet den 12. april 2008 problematiserer Marie Simonsen begrepet folkekirke. Hun mener at politikere bevisst har skapt dette ordet, bundet sammen *folk* og *kirke*, for å skape et positivt bilde av kirka og det Kirkeforliket som politikerne samlet seg om. Indirekte sier hun at begrepet folkekirke er et positivt ladet begrep, og at politikerne misbruker dette for å tegne et bilde av at de representerer folkets vilje, noe Simonsen for øvrig er uenig i at den gjør.

Einar Gelius ønsker en fortsatt statskirke, og oppfatter kirkeforliket som et skritt i retning av skille mellom stat og kirke. I sin kronikk bruker han både begrepet statskirke og begrepet folkekirke, uten at han skiller mellom disse. Når han skal beskrive det som etter hans mening er bra med kirken, bruker han imidlertid begrepet folkekirke, forsterket med adjektivene *åpen* og *raus*. Dette sviket mot folkekirken som Gelius beskriver dreier seg altså om Kirkeforliket, som etter forfatterens oppfatning åpner for et skille mellom stat og kirke. I dette ligger det en forståelse av at folkekirka er noe vi har pr. i dag - uten demokratireform og ny kirkeordning. Framtidig utvikling i retning mot et skille mellom stat og kirke oppfattes altså som en trussel mot folkekirka, gjennom det faktum at stortinget mister den demokratiske kontrollen med kirka.

Debattinnlegget i Vårt Land av 8. august 2008 fra flere Senterparti-politikere tar på nytt tak i folkekirkebegrepet, og understreker at Kirkeforliket vil gi ei folkekirke som skal være "*åpen, inkluderende, og møte enkeltmennesker uansett liten eller stor tro*". Etter deres mening skal statskirken gjennom Kirkeforliket forbedres til å møte behovene til flere mennesker.

Utgangspunktet her er altså at vi skal beholde statskirken, men at forbedringene vil gjøre den til ei folkekirke, som her framstår som langt mer positivt enn det forfatterne legger i begrepet statskirke.

Denne balansen mellom tradisjonsbevissthet og åpenhet vil i følge Repstad holde store deler av den norske befolkningen samlet innen for en felles religiøs ramme. Senterpartiet har vært

tydelig i sin politikk på dette området, og legger til grunn en fortsatt statskirkeordning i Norge. Gjennom den aktive bruken av folkekirkebegrepet, bidrar de til å ta vare på det allmennreligiøse i samfunnet vårt, og gjennom dette hindrer de en polarisering eller en todeling av det religiøse livet i Norge (Pål Repstad, 2000:110).

ENGASJEMENT

Vi mener det er interessant å se på spørsmål om i hvilken grad kirkens medlemmer, altså folket, har blitt informert og engasjert tilstrekkelig i spørsmålet om statskirken og dens framtid. Kirkeforliket har blitt karakterisert som historisk, og representerer *”de mest omfattende endringene i statskirkeordningens konstitusjonelle rammeverk siden 1814”* (Innst. S. nr. 287 2007-2008). Dette er altså en avtale som for alltid vil prege utviklingen av kirkens forhold til staten. På hvilken måte har kirkens medlemmer blitt involvert i forarbeidet til denne historiske begivenheten?

B. Lund og Holst viser til at den offentlige debatt virker meningsdannende, og at debatten gjennom dette i seg selv kan være et mål. Men for at meninger skal dannes, betinges det at folket deltar aktivt i denne debatten. I vår søken etter aktuelle debattinnlegg, kommentarer og artikler i avisene om Kirkeforliket har vi sett påfallende få bidrag fra vanlige kirkemedlemmer. De som har bidratt i debatten har i all hovedsak vært opinionsdannere, tungvektene som har posisjoner innen sine kretser. Disse er viktige bidragsytere i meningsdannelsen og representerer som nevnt større grupperinger, så som politiske partier, ulike trossamfunn og medieinstitusjoner. Men fraværet av det brede lag av kirkens medlemmer i denne debatten kan tyde på at medlemmene har lav bevissthet i forhold til temaet og de endringer vi står overfor.

Gjønnesutvalgets innstilling var ute til en omfattende høring i forkant av St.meld. 17. Dette resulterte i 1750 høringsuttalelser, i all hovedsak fra menighetsråd, kirkelige fellesråd og kommuner. Spørsmålet er i hvilken grad kirkemedlemmene eller innbyggerne i kommunene ble involvert i arbeidet med å utforme høringssvar. Marie Simonsen i Dagbladet mener at politikerne ikke har engasjert opinionen i en prinsipiell debatt i forkant av Stortingsmeldingen, og hevder at høringsinstansene ikke representerer et folkelig flertall. Demokratireformens hensikt er nettopp det å styrke den demokratiske legitimiteten i kirka, og selv om menighetsrådene i utgangspunktet er valgt av medlemmene, viser utredningsarbeidet i forkant av St.meld. 17 at manglende informasjon om kirkevalg, dårlig tilgjengelighet, få reelle valgmuligheter og gjennom dette svært lav valgdeltagelse, i praksis har ført til at

menighetsrådsvalg fram til nå har vært udemokratiske. I så henseende kan Simonsen ha et poeng i at en del av høringsinstansene ikke representerer et folkelig flertall.

Einar Gelius hevder i sin kronikk i samme avis at de endringer som Kirkeforliket legger opp til, her forstått som et framtidig skille mellom stat og kirke, ikke er i tråd med et folkeflertall, og at kirkeminister Giske vet dette. Gelius mener at regjeringen har latt seg trolle av krefter som ikke ønsker samfunnets demokratiske kontroll med kirken. Han går langt i å antyde at det ikke har vært tilstrekkelig offentlig debatt omkring saken i forkant av den politiske avtalen, og at dette gir mindre demokratisk legitimitet. Dette kan understøttes av B. Lund og Holsts teorier omkring den offentlige debatt, hvor det bl.a. sies at *”Den folkelige debat og opplysning er demokratiets livsnerve”*. (Hal Koch, iflg. B. Lund og Holst, 1999:11).

Opplysning må ligge til grunn for en debatt, og hvorvidt høringsinstansene involverte og opplyste folket de representerer i forkant av høringsuttalelsene er et interessant spørsmål. Det ble i liten grad arrangert folkemøter i de ulike kommuner eller medlemsmøter i menighetene, med informasjon om saken og mulighet for lokal debatt før høringsvarene ble utformet. Når dette er sagt, skal det også poengteres at høringsfristen på Gjønnnesutvalgets innstilling var forholdsvis kort, fra 24. april til 1. januar. Dette kan ha vært en medvirkende årsak til at høringsinstansene ikke hadde tilstrekkelig tid til å involvere sine medlemmer og innbyggere.

Sosiale medier er av mange trukket fram som den store kommunikasjonskanalen i vårt moderne samfunn; en arena for sosial kontakt, formidling av nyheter og utveksling av meninger. Under arbeidet med denne avhandlingen la Hans Morten ut følgende spørsmål på facebook: *”Kirke eller stat, spiller det noen rolle? Fortsatt statskirke, eller Den norske kirke som frittstående og uavhengig trossamfunn? Skriver på en oppgave rundt tematikken, og det kan se ut til at det bare er kirkeledere, rikspolitikere og avisredaktører som har synspunkter på saken. Hva mener dere?”*

Av 180 venner på facebook var det bare 4 som kommenterte spørsmålet, mens nye profilbilder, kakeoppskrifter og ulike spørrekonkurranser skaper langt større engasjement og respons blant nettsamfunnets medlemmer. Som nevnt under reliabilitet (kap. 3.5) er Hans Morten en aktiv kirkegjenger, i tillegg til at han er ansatt i Nidaros bispedømme, og nettverket på facebook gjenspeiler i stor grad disse preferansene. I så måte burde disse 180 vennene representere langt større kirkebevissthet og engasjement enn det som er tilfellet for gjennomsnittet av befolkningen.

Folkeavstemning. En eventuell folkeavstemning omkring spørsmålet stat og kirke ville ha involvert og engasjert befolkningen i langt større grad enn en begrenset høringsrunde. Dette ville også ha ført til en bredere offentlig debatt. En meningsmåling offentliggjort av NRK i 2006 viste at 70 % av de spurte faktisk ønsket en folkeavstemning i forhold til ette spørsmålet. Fra politisk hold ble det argumentert både for og mot folkeavstemning. Resultatet ble imidlertid at folkeavstemning ikke ble gjennomført, med argumenter som blant annet at en det ville vekke sterke følelser, at den ville føre til unødvendig polarisering, og at spørsmålet var for sammensatt til at en ”kjøttvektvurdering” skulle avgjøre spørsmålet. Det siste argumentet kan tyde på en holdning som går på at folket ikke vet sitt eget beste, men at en mer opplyst elite, altså folkevalgte politikere, har bedre forutsetninger for å avgjøre spørsmålet.

Men dersom frykten for å vekke sterke følelser var et av argumentene for ikke å gjennomføre folkeavstemning i forhold til spørsmålet om statskirke eller ikke, har folket blitt frarøvet en reell mulighet til å direkte påvirke avgjørelsen i saken. Dette både i forhold til det konkrete avstemningsresultatet, og i forhold til det å skape mening gjennom bidrag inn i en offentlig debatt.

I følge Neumann er det i selve diskursen at meninger dannes, og det å vekke sterke følelser ville også ha vekket et større engasjement, og forhåpentligvis også en større meningsbredde inn i meningsdannelsen. Denne mekanismen beskrives av B. Lund og Horst som *debatt som mål*, hvor debatten og meningsdannelsen er et mål i seg selv, gjennom et samtalende folkestyre. De viser videre til at debatten også kan ha karakter av å være et *middel*, hvor debatten er et redskap for å oppnå noe. Knyttet til vår problemstilling kan dette dreie seg om at debatten er et middel for å få både folket og politikerne til å ta standpunkt i spørsmålet om kirkens framtidige forhold til staten.

DEMOKRATI

Representativt demokrati. Statskirkeordningen pr. i dag - og siden 1814 – innebærer at Stortinget som øverste lovgivende organ vedtar kirkelige lover og – budsjetter, og at Regjeringen ved kirkeministeren utøver styringen av kirken bl.a. ved å utnevne biskoper og proster. I og med at regjeringen utgår fra resultatet av stortingsvalg, representerer Regjeringen folket og folkets vilje – såkalt representativt demokrati.

Sokneprest Einar Gelius mener at argumentet om hensynet til religionsfrihet ikke er sterkt nok til at Grunnloven bør endres. Han mener at hensynet til de 80 % av det norske folk som tilhører statskirken må veie tyngre. At det er folket som har valgt Stortinget mener han legitimerer dagens ordning i mye sterkere grad enn alternativet: At Kirkemøtet, med ”bare 2-3 % av kirkens medlemmer bak seg”, skal overta kontrollen over Den norske kirke. I følge Gelius er dette et spørsmål om representativitet. I denne sammenheng er det imidlertid viktig å peke på at implementeringen av demokratireformen i Den norske kirke nettopp har til hensikt å styrke den demokratiske legitimiteten i kirken, og gjennom dette legge grunnlaget for demokratiske prinsipper ved en eventuell overføring av reell makt fra staten til kirken. Gjennomføringen av kirkevalg etter nye valgeregler i 2009 gav en valgoppslutning på ca. 13%, som er en betydelig økning av valgdeltagelse sammenlignet med tidligere kirkevalg. Samtidig må det sies at valgdeltagelse på 13% av medlemsmassen fortsatt er i underkant av hva som kan kalles representativt demokratisk.

Dagbladets Marie Simonsen skriver at kirkeminister Trond Giskes taktikk ved inngåelsen av Kirkeforliket var ”å skape et bilde av at han representerte folkeviljen”. Hun mener at det faktum at det store flertallet av statskirkemedlemmene kun slutter opp om Den norske kirke ved seremonier og høytider, ikke legitimerer Giskes argument.

De som forsvarer statskirken argumenterer med at det demokratiske velgergrunnlaget for den kirkelige rådsstrukturen er svakt og rekrutteringen til bispestillingene smal. Stortinget og Regjeringen er derfor viktige for å opprettholde Den norske kirke som en ”ekte folkekirke” – og ikke bare en kirke for en aktiv kristelig minoritet.

Men bruken av ordet folkekirke tillegges, som vi har sett gjennom hele oppgaven, ulik betydning. Tidligere biskop Andreas Aarflot skriver at de varslede grunnlovsendringene fjerner grunnlaget for en politisk utøvelse av kirkestyret og at dette vil føre til ”en selvstyrt folkekirke”.

Iflg. B. Lund og Holst er målet at den offentlige meningsdannelse - i form av en evig forhandlingsprosess - skal utgjøre kjernen i demokratiet. Denne ’offentlige mening’ må imidlertid være noe annet og mer enn flertallets synspunkt, slik det kommer til uttrykk eks. i meningsmålinger. Alle argumenter er ikke like gyldige og må derfor prøves mot hverandre, skriver B. Lund og Holst og henviser til både Habermas’ ideal om at man samles om de beste

argumentene, og til begrepet *debatt som middel*. Selv om man er enige om en bestemt politisk beslutning behøver altså ikke flertallet å ha rett.

B. Lund og Holst skriver om tendensen til at folkevalgte forhandler med interesseorganisasjoner og profesjonelle institusjonsrepresentanter bak lukkede dører. Dette avstedkommer gjerne 'pakkeløsninger' som eks. rommer kompromiss etter interne forhandlinger. Disse vanskeliggjør endringer av de enkelte deler av løsningen. Det forventes derfor at folk, når utspillet legges frem til etterfølgende debatt, sier ja til helheten/hele pakken. Hva blir det så igjen å diskutere? spør forfatterne. Om pakken er akseptabel? Da er det i tilfelle ingen åpen debatt, men en kampanje som leder frem til akklamasjon eller protest. Men selv om de allerede tatte beslutningene ikke har vært gjenstand for en virkelig åpen offentlig debatt, opptrer beslutningstakerne ofte som om løsningen er legitimert av folket. Risikoen er, iflg. B. Lund og Holst, at folk som er utilfredse med (premissene for) pakkelsen ikke stemmer ved valg. Dagbladets Marie Simonsen kritiserer da også regjeringen for ikke å ha engasjert opinionen i en prinsipiell debatt i forkant av Kirkeforliket og St.meld. 17. Hun mener debatten kun har handlet om oppslutningen omkring livets seremonielle høydepunkter, noe som gjør at politikerne kan argumentere med at et flertall vil videreføre statskirken.

Offentlig samtale i perspektivet *debatt som mål* har iflg. B. Lund og Holst hatt legitimerende betydning for folkestyrets autoritative fordeling av verdier med gyldighet for samfunnet – i tillegg til en bevisstgjørende funksjon. For vår del har vi observert påfallende lite debatt omkring de foreslåtte grunnlovsendringene også i *etterkant* av forliket. Dette særlig i lys av at når folket har stemt på grunnlag av partienes programmer og partiene inngår kompromisser, som tilfellet er med Kirkeforliket, kan det hevdes at velgernes påvirkningsmulighet svekkes jfr. representativt demokrati.

Offentlig debatt, eller Faircloughs *diskursive praksis*, kan bekrefte eller fornye det demokratiske beslutningsgrunnlaget. I denne oppgaven er den diskursive praksisen debatten om fremtidig forhold mellom stat og kirke, hvor enkelte aktører mener at konsensuspregede forhandlingsløsninger må problematiseres på ny. Denne diskursive praksisen er iflg. Fairclough 'ideologisk investerende' hvis meninger derfra kan bidra til å opprettholde eller omstrukturere maktrelasjoner.

B. Lund og Holst sier at vi ikke kan opprettholde vårt representative folkestyre uten idealet om konsensus gjennom samtale i forhold til politiske problemer. Men dette er et krevende ideal, og ikke nødvendigvis et tilstrekkelig middel til løsning av problemene. Derfor mener de også at de folkevalgte i større grad må følge sin grunnlovssikrede plikt til å *”treffe beslutninger alvorlig”*, fremfor å henvise kompliserte problematikker til behandling i den offentlige debatt.

Norsk Luthersk Misjonssamband vil *ikke* at politikere skal styre kirken. De 80 % av befolkningen som er medlemmer av statskirken men som *”ikke deler kristen tro”* bør ikke ha innflytelse over kirken, slik de i dag har via stortingsvalg. Men organisasjonen mener heller ikke at folket, altså medlemmene i kirken, gjennom en inkluderende folkekirke skal være med og bestemme i forhold til kirkens retning og drift i framtida.

Folkeavstemning. Sokneprest Einar Gelius skriver at en så viktig sak som spørsmålet om et skille mellom kirke og stat må ut til det norske folk i en folkeavstemning. Med dette mener han også en avstemning over om *”det dvaske og pragmatiske”* Kirkeforliket kan aksepteres av folket. Kirkeminister og pådriver for forliket, Trond Giske, uttalte i 2006 at sakens kompleksitet gjør den uegnet for folkeavstemning. I tillegg mener han i likhet med Human-Etisk Forbund at en folkeavstemning kan føre til at mindretallet ikke blir hørt. Human-Etisk Forbunds ord var at *”i noen saker skal man rett og slett sørge for beskyttelse av minoriteter”*. Sosialistisk venstrepartis argument mot folkeavstemning i statskirkespørsmålet er at det vil skape en unødvendig polarisering i samfunnet. Per Kristian Aschim i Kirkerådets administrasjon, mener at en folkeavstemning om stat og kirke vil legge et spørsmål som berører livssynsminoritetenes menneskerettigheter i hendene på livssynsmajoriteten. Men hva mener folk flest? Vi har sett at i 2006 svarte omlag 70 % av et utvalg av Norges befolkning at de ønsket folkeavstemning om et eventuelt skille mellom stat og kirke.

B. Lund og Holst skriver at den meningsdannelse institusjonaliserte debattfora som offentlige kommisjoner, råd og nemnder offentliggjør, skiller seg fra meningsmålinger, hvor et representativt utsnitt av befolkningen får uttale seg. Dette *”kommisjonsvesenet”* har den politiske fordel at det gir mulighet for en diskusjon av kompliserte spørsmål – uten å redusere dem til ja-/nei-spørsmål. Det finnes altså flere måter å få frembragt den offentlige mening på.

I et innlegg på Senterpartiets landsmøte i 2007 henviste biskop Gunnar Stålsett til politikernes skepsis til en folkeavstemning: Deres begrunnelser for å motsette seg dette er for det første at

det vil splitte folket, og for det andre at det ikke finnes klare alternativer å stemme over. Når det gjelder det første mener Stålsett at et demokratisk samfunn må tåle at folket blir splittet. Mht. mangel på klare alternativer sier han at dette viser at saken ikke er forberedt klart nok til at den kan danne grunnlag for en ansvarlig demokratisk beslutning av folket. Men, fortsetter han, da må vel dette også være et problem hvis avgjørelsen istedet tas av de folkevalgte?

Høring Gjønnesutvalget. I forbindelse med Gjønnesinnstillingen ble utvalgets innstilling sendt til 2500 høringsinstanser, bl.a. alle kommuner, kirkelige råd og ulike trossamfunn. Det kom inn 1750 uttalelser som viste et flertall på 57 % *for* å bevare dagens grunnlovsforankrede statskirkeordning. Men det er klare forskjeller i vurderingen av om det bør gjøres endringer i statskirkeordningen. Et flertall av de lokale instansene; menighetsrådene, de kirkelige fellesrådene og kommunene, ønsker å videreføre en form for statskirke som er forankret i Grunnloven. På den andre siden ønsker også mange lokale, men særlig regionale og sentrale kirkelige instanser, mer inngripende endringer i eller avvikling av statskirkeordningen. Flertallet av bispedømmerådene og biskopene støttet Gjønnesutvalgets alternativ 2 – lovforankret folkekirke. De fleste av instansene i denne gruppen går inn for å forankre Den norske kirke i en egen kirkelov. Andre tros- og livssynssamfunn ønsker i all hovedsak å avvikle statskirkeordningen og at Den norske kirke forankres rettslig på samme måte som andre tros- og livssynssamfunn. Disse 'for fullt skille'-instansene synes ikke historisk eller tallmessig forankrede hensyn kan begrunne en fortsatt statskirkeordning. I de andre gruppene av høringsinstanser; andre offentlige organer, arbeidslivs- og interesseorganisasjoner, undervisningsinstitusjoner mv., er bildet mer nyansert.

Dagbladets politiske redaktør Marie Simonsen mener kirkeministeren (mis)brukte høringsuttalelsene som et ledd i sin strategi for å sikre en videreføring av statskirken: Han ønsket å skape et bilde av at han representerte folkeviljen ved å henvise til høringssvarene som "*tilsynelatende*" viset et solid flertall som samsvarte med Arbeiderpartiets syn. At han stilte opp med høringsbunken i et debattprogram på TV karakteriserer hun som et uvanlig skritt å ta.

I Jensens teori om diskursanalyse heter det at diskurs kan inneholde retoriske grep som styrker, svekker eller marginaliserer motdiskursen. I så måte spiller begrepsdefinisjoner en viktig rolle. I dette tilfellet reagerer Simonsen sterkt på Giskes definisjoner og bruk at ordene 'folkekirke', 'folkevilje' og 'folkelig flertall'. Hun mener at høringsuttalelsene *ikke*

representerer et folkelig flertall, bl.a. fordi det er ”*tvilsomt å vektlegge et menighetsråd like tungt som for eksempel likestillings- og diskrimineringsombudet*”.

Flertallet i hhv. Gjønnnesutvalget og høringen konkluderte altså forskjellig: Førstnevnte gikk for alt. 2, mens sistnevnte gikk for alt. 1. Etter vårt syn representerer høringsinstansene, i omfang og utvalg, folket i større grad enn utvalgets representanter gjør.

Kirkevalg. Kirkeforliket forutsetter at Den norske kirke gjennomgår en demokratiseringsprosess. Det ble forventet en økning i antall stemmer ved kirkevalget i 2009, som nå skulle foregå på samme dag som stortingsvalget. Valgkort ble utsendt til alle stemmeberettigede og en nasjonal informasjonskampanje gjennomført. Velgerne skal stemme på kandidater til menighetsråd og bispedømmeråd (Kirkemøtet). Sistnevnte har aldri tidligere skjedd via direkte valg. Valgdeltakelsen ble på hhv. 13 % (en økning fra 2005s 4 %) og 10 %.

Vi har sett at regjeringspartiet Senterpartiet i utgangspunktet er klare forsvarere av dagens statskirke. I et debattinnlegg 6 mnd. etter kirkeforliket forsikrer fem Sp-politikere at økt valgdeltakelse ved kirkevalg er en *forutsetning* for at forliket skal kunne tre i kraft – fordi dette er en viktig del av demokratireformen i Den norske kirke. Espen Ottosen i Norsk Luthersk Misjonssamband – Norges største misjonsorganisasjon – frykter imidlertid ”*svenske tilstander*”, hvor kirkevalgene er partipolitiske. Han tror dette kan bli en konsekvens av Kirkeforliket og nye valgeregler. Dette ville etter Ottosens syn gitt ”*politiseringen*” et enda sterkere lokalt preg.

Det er interessant at man i Sverige – hvor 11,9 % av medlemmene deltok i 2009 – benytter partipolitiske lister ved kirkevalg. Vi kan bare spekulere i om det kan være lettere for et ’ordinært’ medlem å orientere seg om kandidatenes ståsted ut ifra partiprogram enn ut ifra en uavhengig kandidats ståsted. I så fall blir også dette et spørsmål om representativt demokrati. Evalueringen av Kirkevalget 2009 påpekte nettopp det faktum at dårlig presentasjon av kandidatene som stilte til valg førte til at velgerne ikke hadde reelle valgmuligheter; velgerne hadde ingen forutsetninger for å skille mellom de ulike kandidatene, all den tid deres standpunkt i aktuelle kirkepolitiske spørsmål ikke var tilstrekkelig offentliggjort i forkant av valget.

7.3 Folket som individer

DET MODERNE NORGE

Dagens Norge er ikke lenger et homogent samfunn. Kollektivismen har i stor grad blitt erstattet av individualisme, i en tid preget av fragmentering og privatisering. Andre stikkord er valgfrihet, forbrukerorientering, særinteresser, rettsliggjøring og andre former for tilleggsdemokrati. Dette gjenspeiles også i politikken. De siste tiårenes liberalistiske strømninger og de forventninger dette bringer med seg har heller ikke levnet sosialdemokratiske partier som Arbeiderpartiet uberørt. Vi kan også snu på dette og si at partiene ikke lenger appellerer til hele grupper i samfunnet, men i mye større grad til den enkelte velger.

Hans Morten Haugen ved Diakonhjemmets Høgskole reagerer sterkt på bruken av ordet *vor* (vår) i den nye § 2 i Grunnloven: ”*Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokrati, Retsstat og Menneskerettighetene*”. Han mener uttrykket ’vår’ kan tolkes ekskluderende; Staten skal ikke gi én religion særlige privilegier, men likebehandle alle legitime trossamfunn.

Individualiseringen kommer til uttrykk bl.a. ved at de brede folkebevegelsene er svekket og erstattet av mer kortsiktige aksjoner og større fragmentering av meninger, interesser og saker. B. Lund og Holst skriver at det å oppnå taleplass/spalteplass ikke nødvendigvis fører til at noen lytter, og er slett ikke det samme som å erobre dagsorden. Og *skulle* en enkeltstående aktør makte å sette dagsorden, avspeiler den ikke nødvendigvis den offentlige mening. Ei heller kan aktøren kontrollere hvordan hennes argumenter blir fortolket og anvendt.

Når det gjelder den enkeltes holdninger, oppfatninger eller praksiser er dette iflg. Fairclough bl.a. avhengig av våre ressurser i møte med den diskursive begivenheten (eks. teksten). Selv om denne konsumpsjonen skjer på en ikke-bevisst måte, kan vi i forlengelsen av dette anta at denne delen av diskursiv praksis også gjenspeiles i den enkeltes engasjement ovenfor saker i den offentlige debatt.

B. Lund og Horst mener at debatt som *mål* og *middel* ofte blir overskygget av det de kaller debatt som *mantra*. Dette innebærer bl.a. offentliggjøring av det private: Utveksling av meninger og følelser tar form som klager og sinneutbrudd – ofte i en underholdningsramme. Dette har iflg. forfatterne ingenting å gjøre med de klassiske idealer debatt som mål og

middel. I et demokratisk samfunn kan man ikke erstatte politisk, prinsipiell debatt med TV-sendte opinionsmålinger og offentliggjorte private særinteresser. Relevant i så måte er også Faircloughs påstand om at ordvalg er sosialt motivert, eksemplifisert med bruken av ordene (med forsåvidt samme meningsbetydning) 'terrorist' kontra 'frihetsforkjemper'. Og diskurs påvirker, iflg. teorien, sosial praksis.

Hos B. Lund og Holst – diskursteori kan også tolkes dithen – heter det at folkestyret hviler på offentlig samtale. Men i dag er det vanskelig å få mange til å ”*møde op lokalt i forsamlingshuset*” og folk følger i større grad debatten fra sidelinjen, via pressen.

Aftenposten hadde i april 2008 en artikkel om støy fra kirkeklokker og klager på dette. Avisen hadde mottatt flere henvendelser fra frustrerte lesere, hvorav én syntes at ”*det å bråke sånn er å ta seg litt til rette i samfunnet*”. Flere har klaget både til lokale menighetsråd og bydelsoverlege – og enkelte menigheter har da også gått til skritt som å glasse inn kirkeklokkene. En sokneprest uttaler at klager har kommet først de siste ti årene, og mener derfor det er folks *holdning* til kirkeklokker som har endret seg; det har nå blitt støy for enkelte. Han mener dette handler om å (ikke) akseptere den kristne kulturen. Også biskop Ole Christian Kvarme viste til at kirkeklokker er en årelang tradisjon med dype røtter i vår kultur. Dette er etter vår mening et godt eksempel på at befolkningen generelt ikke lenger identifiserer seg med Den norske kirke og dens uttrykk og tradisjoner. Hensynet til den enkelte kreves ivaretatt over hensynet til kirkens tradisjoner og privilegier.

Det flerkulturelle samfunn. Utviklingen mot et flerreligiøst samfunn har aktualisert diskusjonen om statskirkeordningen, og det er i dag vanskeligere å argumentere for at staten skal ha et religiøst grunnlag enn det historisk sett har vært.

Særlig i storbyer har såkalte fremmedkulturelle blitt en stor andel av befolkningen. Oslo kommune har den laveste medlemsprosenten i Den norske kirke - 64,7 % pr. 2008. I kommunen er ca 25 % av innbyggerne fremmedkulturelle. De siste årene har medlemstallene nasjonalt i større grad sunket som følge av befolkningsendringer enn av utmeldelser, slik det var tidligere.

Regjeringspartiet (også ved Kirkeforliket) Sosialistisk Venstrepartis prinsipielle syn er at statskirkeordningen er foreldet fordi Norge har blitt et flerkulturelt samfunn med et religiøst mangfold og Staten derfor må være nøytral i trosspørsmål. Vårt inntrykk er at mange mener en statskirke nærmest er en umulighet i det moderne samfunn. Biskop emeritus Andreas

Aarflot skriver at Kirkeforliket har tatt på alvor endringen i internasjonal rettsforståelse mht. religionsfrihet og likebehandling av religiøse grupper. Dette, mener han, veier tungt i konklusjonen om en fristilling av Den norske kirke.

Andre aktører tar til orde for at en historisk-kulturell religion med spesielle privilegier kan bestå også i et multikulturelt samfunn, hvor både annen tro og 'ikke-tro' er representert. Vi har eksempler på dette i vår oppgave: Sokneprest Einar Gelius mener at statskirkeordningen slett ikke er en trussel mot religionsfriheten, men at andre tros- og livssynssamfunn "blomstrer" ved siden av statskirken. Dette synet representeres også ved høringsinstanser tilknyttet Den norske kirke, hvor enkelte i tillegg mener at statskirken spiller en særlig rolle for dannelsen av fellesverdier – også utover medlemsmassen.

Noen igjen ser på forliket og at ordet *folkekirke* erstatter *statskirke* i Grunnloven som en tilfredsstillende måte å imøtegå kritikken mot en statlig styrt kirke på.

Hans Morten Haugen henviser til Kirkemøtets vedtak fra 2006 om integrering og religionsdialog. Dette innebærer at religion ikke skal brukes som et redskap for ekskludering, men et redskap for integrering. Majoriteten – de som er kulturelt 'på hjemmebane' – skal ikke kunne avgjøre om minoriteten kjenner seg ivaretatt. Haugen peker imidlertid på Kirkemøtets inkonsekvens, bl.a. fordi det anerkjente den nye grunnlovsformuleringen "*Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv*" (vår utheving), selv om Kirkemøtets forslag var "*den kristne og humanistiske Arv*" (vår utheving).

Menneskerettigheter. To viktige traktater har bestemmelser som regulerer tros- og livssynsfrihet: Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen om tanke-, samvittighets- og religionsfrihet samt FN-konvensjonen om tros- og livssynsfrihet. Vi har sett av høringssvarene fra eks. trossamfunn utenfor Den norske kirke og ulike menneskerettighetsinstanser at de mener dagens statskirkeordning er uforenlig med prinsippet om tros- og livssynsfrihet, selv om den nye § 2 i Grunnloven sier at "(...) *Denne Grundlov skal sikre Demokrati, Retsstat og Menneskerettighederne*".

Vi synes det er vanskelig å lese ut fra paragrafene vi har presentert i kap. 5.3 at en stat ikke kan ha en grunnlovsfestet statskirke, i og med at man må foreta en aktiv handling, nemlig døpe sitt barn for at dette skal bli innlemmet i Den norske kirke. Barnet blir riktignok også automatisk medlem så lenge en av foreldrene er medlem, men da er det også nærliggende å anta at foreldrene er medlemmer ut ifra egen overbevisning. I den nevnte FN-konvensjonen

står det bl.a. at ”konvensjonspartene forplikter seg til å respektere foreldrenes (...) frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med deres egen overbevisning”.

Nidaros bispedømmeråd sier i sitt høringssvar at en fortsatt statskirke ikke vil være i strid med menneskerettighetene så lenge forbindelsen mellom stat og kirke er ”legitimt og saklig begrunnet”. Dagbladets Marie Simonsen skriver at våre politikere lener seg på tradisjon og kulturarv når statsreligionen kritiseres ut fra internasjonale konvensjoner ”Norge ellers bekjenner seg til”. Aftenpostens kommentator Dag Kullerud skriver om Kirkeforliket at det er et naturlig resultat av utviklingen de siste tiår, hvor den politiske bevisstheten omkring menneskerettigheter og religionsfrihet har økt betydelig. Den norske kirkes ønske om selvstendighet, og den innad forståelse av kirken som et trossamfunn likestilt med andre, støttes av alle andre tros- og livssynssamfunn, skriver Kullerud. Bl.a. henviser han til Human-Etisk Forbund, som gleder seg over at Den norske kirke snart kan velge sine biskoper.

Menneskerettighetsbegrepet brukes altså ikke bare om hensynet til andre kulturer og religioner i Norge – men også om hensynet til Den norske kirkes (tros)frihet og selvstendighet. Biskop Olav Skjevesland uttalte til Aftenposten i mars 2008 at så lenge Den norske kirke ikke selv kan utpeke sine øverste ledere er den et ”ufritt trossamfunn” uten samme rettigheter som andre. Han henviser til at Den europeiske menneskerettighetskonvensjon fastslår at trosfrihet også innebærer en rett til selv å utnevne egne åndelige ledere. Denne retten har Den norske kirke ikke i dag, sier biskopen.

Globalisering. Globalisering er et ord for mange ulike endringer - fra teknologi og kapitalisme til språk og kultur. Et spørsmål er hvilke konsekvenser den har for identitet, levekår og maktforhold. Den overnasjonale rettsliggjøringen gir enkeltpersoner økt adgang til å fremme sine interesser gjennom rettsapparatet, mens det representative demokratiets lovgivningsmyndighet (Stortinget) blir svekket. Velgerne oppnår mindre gjennom stemmeseddelen. Globaliseringen innebærer også økte valgmuligheter mht. livsstil og forbruk. Men begrepet innebærer ikke bare at endringer ’presses på’ utenfra: Det skjer også endringer innenfor det norske samfunnet, endringer i kulturelle mønstre og individets identifisering med grupper. Globalisering og individualisering har altså konsekvenser for Statens handlingsrom og folkestyrets vilkår. Globalisering og individualisering er nært knyttet. I Maktutredningen (NOU 2003:19) leser vi: ”Viktige sider ved individualiseringen er

knyttet til kulturell globalisering, med et utvidet register for tegn og symboler hentet fra mange land og verdensdeler.”

Fairclough bruker ordet 'reskalering' om etablering av nye relasjoner mellom forskjellige nivåer i samfunnet: Mellom det globale og det regionale, mellom det nasjonale og det lokale. Globalisering er ikke bare en endring fra nasjonale til globale prosesser og organiseringsmåter. Det handler iflg. ham i større grad om at det oppstår nye relasjoner mellom nivåer. Fairclough ønsker med sin kritiske diskursanalyse bl.a. å ”få styr på forandringene” i dagens samfunn: Via språklige analyser får vi frem historier om samfunnets utvikling. Den måte vi snakker/skriver på er en del av måten vi er sammen på og lever på. I en særuttalelse i Maktutredningen fra 2003 skriver Siri Meyer: ”Markedets språk erobrer nye samfunnsfelt. I den globaliserte kapitalismen er det ikke bare et språk som har gyldighet for produksjonssfæren; det er blitt et språk vi bruker for å tale om og realisere oss selv. Dermed blir 'menneskespråket' snevret inn. Det blir vanskeligere å fastholde eksistensielle og sosiale erfaringer i språket.”

Det er kanskje slik i vår dagens verden at det nasjonale blir mindre viktig. Om dette er en konsekvens av folkeforflytning, felles overnasjonale politiske og økonomiske arenaer, individualisering m.v., eller om det er fordi statene slipper taket i sin kulturelle og religiøse historie vet vi ikke nok om. Mest sannsynlig er det en blanding av disse faktorene.

Til slutt i dette avsnittet som omhandler globalisering refererer vi fra Hans Morten Haugen, ansatt ved Diakonhjemmets Høgskole sin kronikk: ”Grunnleggende sett handler det om å være tro mot Jesus, som ikke ville at hans etterfølgere skulle erobre politisk makt, eller tenke i nasjonale kategorier, men være hans vitner like til jordens ende (Apg. 1,8)”.

ENGASJEMENT

Politisk engasjement omfatter m.a. valgdeltakelse, partiarbeid, aksjonsvirksomhet og avisinnlegg. I Norge har valgdeltakelsen og den politiske interessen generelt sunket de siste tiårene. Derimot har deltakelsen i opprop, demonstrasjoner og ulike former for direkte påvirkning økt, iflg. Maktutredningen. I utredningens medborgerundersøkelse svarer bare 1/5 at politikk er viktig for dem. Undersøkelsen viste også at avstanden mellom representanter og velgere er større i partienes prinsippaker enn i andre spørsmål, og at det ikke er sammenfall mellom velgernes og representantes syn på sentrale samfunnsspørsmål.

Vi har sett at B. Lund og Holst mener den prinsipielle og allmene debatt har veket for 'den lille politikk'. Borgerne overlater til andre å ta seg av 'den store politikk' og reduseres dermed til applauderende eller protesterende tilskuere; det forhandlende fellesstyret blir dermed fortrent til fordel for et forbruksdemokrati. Dette kan vi knytte til Faircloughs tese om at diskurs er en viktig form for sosial praksis, som bl.a. forandrer viten, identiteter og sosiale relasjoner. I så måte kan vi si at folkets manglende engasjement og oppslutning omkring de store spørsmål gjør at vi ikke får en sunn diskurs, ikke får en ideologisk praksis som eventuelt kan *"forandre betydningsfastlæggelser af verden"*.

Når en debattant snakker ut ifra en brukersynsvinkel kan argumentene i stor grad være knyttet til kriterier som handler om eks. service. Men når hun uttaler seg som borger/velger må hun forholde seg til et problem ut ifra politiske kriterier som ikke nødvendigvis er sammenfallende med hennes særinteresser. Mht. særinteresser kan vi dra dette videre og henviser til en enquete i forbindelse med Aftenpostens kommentar til kirkeforliket sier en av de spurte at så lenge kirken ligger under Staten unngår man at man får *"mange små grupperinger som kan minne om sekter"*. Ser vi på våre funn i denne oppgaven kan det da også tyde på at det er mindre allmenreligiøsitet i Norge i dag enn tidligere.

B. Lund og Holst hevder at borgerne i dagens samfunn foretrekker å ta stilling til saker som berører oss eller våre nærmest, eller å kreve sin rett. Når et problem ikke er akutt overlater vi imidlertid til parlamentariske institusjoner å ta beslutninger. Vi har tidligere i drøftingen henvist til Fairclough og den delen av diskursiv praksis som går på den enkeltes konsumpsjon av tekster. Leserens ressurser har betydning for hvor ideologisk effektiv teksten er. I vårt tilfelle gjelder dette både den offisielle formidlingen av Kirkeforliket og sentrale aktørers reaksjoner og innspill på dette.

DEMOKRATI

Som vi har pekt på tidligere har det i Norge skjedd en dreining fra det kollektivt orienterte til det individorienterte. Mennesker engasjerer seg ikke på samme måte i politikk eller organisasjonsarbeid knyttet til frivillige lag og organisasjoner. Gjennom folkestyret har vi en formell beslutningsform og arena som en garantist for et fungerende demokrati. Men ved overgang fra folkestyre til tilleggsdemokrati i ulike former, eks. forbruker- eller aksjonsdemokrati, kan vi oppleve en forvitring av folkestyret - en utvikling som etter hvert gir et utydelig skille mellom de ulike formene for demokrati.

Diskursen rundt Kirkeforliket, som både synliggjør de ulike partenes oppfatning av forliket og partenes bidrag for å forme virkeligheten rundt dette temaet, viser at synet på demokratisk uttrykk og praksis er mangfoldig. Likeså ser vi ulike oppfatninger på hvorvidt kirken bør styres etter demokratiske prinsipper.

Vår narrative framstilling viser at statens rolle i forhold til kirken har vært garantisten for et demokratisk styre av Den norske kirke. Gjennom Kirkeforliket er det enighet om å reformere kirken, øke den demokratiske legitimiteten, som et grunnlag for å endre på ledelsesstrukturen. Men vil dette gi tilstrekkelig demokratisk forankring?

Forbrukerdemokratiet har gitt oss bevisste borgere som engasjerer seg i saker de selv er opptatt av, men som også bruker sin passivitet som makt ved ikke å delta i debatt eller avstemninger dersom de ikke finner sakene som interessante. Ved å eventuelt gi slipp på det demokratiske folkestyret gjennom Stortinget, for så å overføre makt til kirken selv, står vi etter vår mening i fare for at det representative demokratiet forvitres – til fordel for ulike former for tilleggsdemokrati.

Tendenser til dette kan etter vår mening se i forbindelse med framdriftsplanen Kirkerådet arbeider etter i forhold til utvikling av kirkens organisering. Kirkerådsdirektøren er en aktiv bidragsyter i diskursen om kirkens framtidige ordning, og har blant annet tatt til orde for en sterkere vektlegging kirkens konfesjonelle særpreg, og gjennom dette tone ned den folkekirkelige profileringen. Uten noen form for demokratisk prosess har kirkerådsdirektøren satt sammen en ekspertgruppe som i løpet av våren 2011 skal reise rundt i alle bispedømmene og gjennomføre seminarer, hvor målet er å ”stimulere til en kvalifisert og åpen debatt” (KR 29/11). I følge saksbehandlingen i Kirkerådsmøtet i mars 2011 vil dette ”(...) danne utgangspunkt for videre prosesser og demokratisk behandling i kirkelige organer”. Men så lenge arbeidsgruppen er satt sammen av en aktør som har en nokså klar agenda, vil hele forarbeidet og gjennomføringen mangle demokratisk legitimitet.

Einar Gelius hevder i sin kronikk at Stortinget som styrende organ for kirka er en garantist for mangfoldet, og at det er særinteresser innad i kirken som ikke ønsker samfunnets demokratiske kontroll. Espen Ottosen, som representerer en stor misjonsorganisasjon, synes at Gelius sin bekymring er berettiget. Han mener at en politikerstyrt kirke eller en folkestyrt kirke representerer henholdsvis ”pest eller kolera”.

7.4 Svar på forskningsspørsmålene

Vi introduserte to forskningsspørsmål i starten av denne avhandlingen, og via den narrative framstillingen, tekstanalysen og drøftingen kommet fram til følgende svar på disse spørsmålene:

A. Hvilke argumenter benytter aktørene som er for eller imot en fullstendig autonom kirke?

Flere av de som argumenterer imot en fullstendig autonom kirke legger vekt på hensynet til allmennhetens interesser knyttet til folkekirka: Norge har behov for en betingelsesløs, kulturbyggende institusjon, hvor det brede lag av befolkningen får dekket sine behov for en seremonikirke, og hvor Stortinget gjennom sin kontroll med kirken er en garantist for denne åpenheten. Enkelte aktører forsvarer dagens ordning, hvor de folkevalgte sitter med bl.a. ansvaret for ansettelse av biskoper, med at dette sikrer en representativ-demokratisk kirke. Andre igjen sier at Den norske kirke representerer *en sammenhengskraft i landet, og vektlegger* dens historiske og aktuelle betydning for kultur og samfunnsliv,

Tilhengerne av en fullstendig autonom kirke kan deles i tre undergrupper:

- De som av politiske og/eller ideologiske grunner mener at stat og kirke ikke hører sammen i et moderne, flerkulturelt og inkluderende samfunn. Disse argumenterer med hensynet til religionsfrihet og likhet for alle trossamfunn i Norge, uten favorisering av Den norske kirke.
- De som mener at kirken selv, i henhold til menneskerettighetskonvensjoner, skal ha rett til å utnevne egne åndelige ledere.
- De som av teologiske grunner ønsker å utvikle Den norske kirke som et trossamfunn, styrt av og tilrettelagt for en aktiv menighetskjerne.

B. Hvordan tolkes Kirkeforliket?

Etter vår oppfatning tolker de fleste aktørene Kirkeforliket dithen at dette er første skritt i retning av kirkens løsrivelse fra staten. Men graden av løsrivelse, og en eventuell tidshorisont for dette, oppleves ulikt. Både tilhengere og motstandere av et brudd mellom stat og kirke mener at de bebudede Grunnlovsendringene vil legge grunnlaget for en prosess som ender med at Den norske kirke får en mer eller mindre fri og selvstendig rolle i forhold til staten. Men Kirkeforliket setter også som forutsetning for at prosessen skal kunne fortsette at det gjennomføres en tilfredsstillende demokratireform for Den norske kirke. Dette forbeholdet gir

rom for å tolke forliket i retning av at avtalen sikrer staten fortsatt kontroll over kirken, og at avtalen bare fører til små og ubetydelige justeringer av de formelle bindingene mellom stat og kirke.

8. AVSLUTNING

Reformkrav. Gjønnnesutvalgets hovedbegrunnelse for å gå for endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen, var at det ikke er rom for ytterligere reformer innenfor lovens rammer slik de fremstår i dag. Og reformer er det krav om, både fra storting og regjering og fra kirken selv. Spørsmålet er om reformkravene stilner når endringene etter Kirkeforliket inntreffer. Toneangivende aktører på hver sin side i diskursen står i alle fall et godt stykke unna hverandre. Og selv om det er folkevalgte representanter på Stortinget som har inngått dette kompromisset, vil det fortsatt være et spørsmål om *folket* kan enes om og godta følgene av dette.

Hvis vi skal følge hovedbegrunnelsens logikk, kan vi kanskje komme i den situasjonen at heller ikke de *nye* grunnlovsparagrafene gir mye å gå på i forhold til *ytterligere* reformer/endringer. I så fall kan den eneste muligheten bli å fristille kirken helt.

Språk er makt. Det former oppfatninger av virkeligheten og påkaller følelser. Språkmakten kan vise seg eks. gjennom etablering av dagsorden eller tildekking av årsaksforhold.

I en interessekamp kan man få et overtak gjennom bruk av språket og begreper i språket. Eller som Fairclough sier: Ulike diskursive framstillinger av virkeligheten gir sosiale konsekvenser. Forfatterne bak Maktutredningen mener at språket har en viktig funksjon på nasjonalt nivå – som det viktigste mediet for den nasjonale bevissthet. Vi skal se noen eksempler på språkbruk fra offentlige instanser og som derfor har autoritativ tyngde og påvirkningsmakt.

I St. meld. 17 Staten og Den norske kirke, som fulgte av Kirkeforliket, skriver Kultur- og kirkedepartementet at en statskirkeordning i seg selv *ikke* er menneskerettsstridig. Dette er en ganske bastant uttalelse, som står i motsetning til argumentene fra motstandere av statskirken. Flere av disse er også i en viss grad toneangivende og opinionsdannende, og tegner med sine argumenter et bilde av at enhver form for statlig styrt kirke nærmest er uforenlig med et moderne, flerkulturelt samfunn, og i strid med den europeiske menneskerettskonvensjonen.

Departementet mener at det er ”*saklig grunnlag*” for at Den norske kirke fortsatt skal være gjenstand for særlig rettslig regulering. Videre at kirken har en spesiell stilling både i norsk historie og i dag, og at dette ”*må tillegges særlig vekt*”. Kirkeforliket er ”*en saklig begrunnet avveining*” mellom hensynet til likebehandling og mangfold – og hensynet til tradisjon og kontinuitet. Ut ifra disse formuleringene blir det klart at Regjeringen mener Kirkeforliket i større grad sikrer en fortsatt statskirke, enn det innebærer et skritt på veien mot skille mellom stat og kirke.

Tolkningsstrid. Vi har sett at partiene på Stortinget i utgangspunktet representerer ulike syn på statskirkeordningen. Enkelte kommentatorer brukte da også ord som ’mirakel’ om det at alle kunne enes om et kompromiss i saken. At de kom til en enighet betyr imidlertid ikke at partene *tolker* Kirkeavtalen likt. Flere av partiene som ønsker en autonom kirke anser avtalen som et stort skritt på veien dit. Partier *for* en fortsatt statlig styring ser på endringene utledet av kompromisset som en garanti for at Norge viderefører en form for statskirkeordning.

Kirkeforliket har iflg. Regjeringen et godt grunnlag i høringsmaterialet. Vi har i kap. 5.4 vist at flertallet av høringsinstansene var *for* en fortsatt grunnlovsforankret kirke. Av dette kan utledes at det ikke i nær fremtid ligger an til et skille – forutsatt at prosessen frem til avgjørelser i saken foregår på samme måte som i dag. En avgjørelse via f.eks en folkeavstemning ville imidlertid kunne gi et annet resultat.

Fordi partienes prinsipielle holdninger er så ulike, kan endringer i maktstrukturer og/eller press fra ulike instanser medføre at spørsmålet kommer opp atter en gang. Eksempelvis kan Norge allerede etter stortingsvalget i 2013 oppleve et skifte av regjering. Slik det ser ut i dag er alternativet til dagens koalisjonsregjering en regjering bestående av Høyre og Fremskrittspartiet. Disse to har, i motsetning til partiene i dagens regjering, samme prinsipielle standpunkt, nemlig et ønske om fullt skille mellom kirke og stat. Derfor kan det bli enklere for en eventuelt slik (flertalls)regjering å ’ta skrittet fullt ut’ når det allerede har skjedd grunnlovsendringer som gir kirken større autonomi.

Kirken som pådriver for egen autonomi. Quo vadis – hvor går vi? Både staten, kirken og folket har behov for å få avklart dette spørsmålet om kirkens posisjon og rolle i forhold til staten. Det går an å forstå at kirken selv føler behov for større selvstendighet for å ivareta sin egenart, og for å fylle sine oppgaver som kirkesamfunn. Derfor er det også naturlig, og

nødvendig, at kirken er en pådriver i denne prosessen. Kirkeforliket åpner for en prinsippdebatt om Den norske kirkes rolle i samfunnet vårt. Vi mener at denne debatten så langt har gått svært stille for seg, og at det folkelige engasjementet har vært fraværende.

Kirken får mulighet til å etablere en ny kirkeordning som følge av grunnlovsendingene. Kirkeadministrasjonens arbeid med denne nye ordningen kritiseres av det valgte Kirkerådet. Bakgrunnen for kritikken er at kirkerådsdirektøren (administrasjonen) har oppnevnt en ekspertgruppe med mandat til å lage en modell for fremtidig kirkeordning. Prosessen frem til gruppas kommende forslag har etter Kirkerådets mening ikke grunnlag i en demokratisk behandling innenfor kirken. Lederen for presteforeningen, Gunnar Mindestrømmen, sier til Vårt Land 14.03.11 om ekspertgruppa at *”det er høyst uklart hvem de opptrer på vegne av, og hvilket mandat de har for å presentere fasitløsninger”*.

Det kan se ut som at leder for ekspertgruppa Trond Bakkevig, som også ledet utvalget som la grunnlaget for Kirkeforliket, prøver å legge lokk på en eventuell debatt rundt tematikken, ved å gi uttrykk for frykt for at debatten kan spore av. Han oppfordrer kirkefolk og politikere til å *”velge sine ord med omhu”*, og sier at fasen for Den norske kirkes overgang fra statsreligion til selvstendig trossamfunn er *”en balansegang mellom teologi, kirkepolitikk og politikk, som krever atskillig fintfølelse”* (Vårt Land, 12.03.11).

Den nye kirkeordningen det jobbes med kan enten sikre Den norske kirke som ei folkekirke, eller åpne for utvikling av kirken som et trossamfunn tilrettelagt for kjernemenigheten, hvor uavhengighet av staten både er en forutsetning og et resultat av utviklingen.

Dersom krefter innen Den norske kirke klarer å styre prosessen bort fra en åpen, demokratisk og folkeinkluderende debatt og over på en lukket arena, kan resultatet bli en framtidig kirke som blir mer innadvendt og mindre åpen for det brede lag av det norske folk. Eksempelvis ønsker kirkerådsdirektør Johnsen seg en kirke som han beskriver som *”mer konfesjonell bevisst og mindre opptatt av det folkekirkelige”*.

Slik vi oppfatter det tolker imidlertid ikke hverken det valgte Kirkerådet eller kirkeadministrasjonen Kirkeforliket som et åpenbart forstadium til en fullstendig brudd mellom stat og kirke.

Problemstillingen vår lyder som følger: ”Er forliket et skritt i retning Den norske kirkes fullstendige løsriving fra Staten?”. Vi har gjennom å se på den historiske utviklingen,

offentlige dokumenter/uttalelser, det politiske forliket og ulike argumenter i diskursen funnet ulike tolkninger av hvordan Kirkeforliket staker ut kursen videre. Konklusjonen må bli at hverken aktørene eller vi kan svare et klart ja eller nei på dette spørsmålet.

I tusen år har det utspilt seg en maktkamp og et samspill mellom kirken og staten i Norge, og graden av kirkas selvstendighet har variert i hele denne perioden. Disse historiske realitetene gjør at vi ikke helt kan se bort fra at pendelen igjen kan svinge tilbake til en sterkt statlig styrt kirke. Et argument for at det denne gangen *ikke* er noen vei tilbake i utviklingen mot en autonom Den norske kirke, er at dagens Norge i mye større grad er globalt og flerkulturelt påvirket enn noen gang i historien.

Interessekamp, ulike tolkninger av folkets ønsker og folkets oppslutning, kompromisser og både/og-politikk; måten statskirkespørsmålet hittil er blitt behandlet og avgjort på har altså ikke gitt klare svar på om staten Norge skal 'oppgi' sin historiske religion. Kanskje må det til en folkeavstemning allikevel?

9. LITTERATURLISTE

Aschim, Per K. (2007): "*Hvordan bedre den demokratiske deltakelsen i kirken?*". Foredrag ved konferanse om kirkelig demokrati og valgordninger 2007.

Andersen, Per S. og Norseng, Per G.: "*Kongssamling og kristning*". www.snl.no.

Bagge, Sverre: "*Statsmakt og kirke*". Universitetet i Bergen.
<http://www.hist.uib.no/norskhistorie/studieboka/emne2.htm>

B. Holst, Anker og Lund, Maja (1999): "*Den offentlige debat: Mål, middel eller mantra?*". København. Forlaget Fremad.

Dietrich, Stephanie; Dokka, Trond Skard; Hegstad, Harald (red.) (2011): "*Kirke nå*". Trondheim. Tapir Akademiske Forlag.

Fairclough, Norman (2008): "*Kritisk diskursanalyse*". København. Hans Reitzels Forlag.

Fornyings-, adm.- og kirke departementet: "*Historikk om forholdet stat-kirke*". www.regjeringen.no.

Grønmo, Sigmund (2004): *"Samfunnsvitenskapelige metoder"*. Oslo. Fagbokforlaget.

Jacobsen, Dag Ingvar (2005): *"Hvordan gjennomføre undersøkelser?"*. Kristiansand. Høyskoleforlaget.

Jensen, Leif Christian (2010): *"Norsk oljeboring for å hjelpe miljøet: Diskurskoptering som nytt analytisk begrep"*. Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift, Vol 26, Nr. 3.

KIFO, Tilstandsrapport for Den norske kirke, 2009
<http://www.kifo.no/doc//KIFOnotat/Tilstandsrapport%20for%20Dnk%202009.pdf>

KR 15/11: Saksdokument fra Kirkerådet
<http://www.kirken.no/?event=DoLink&famID=160381>

KR 29/11: Saksdokument fra Kirkerådet
<http://www.kirken.no/?event=showMeetingPlan&famID=8465>

Kultur- og kirke departementet (2008): *"Styrket demokrati i Den norske kirke"*.

Langeland, Ragnhild (2007): Masteroppgave i medievitenskap. Universitetet i Bergen.
bora.uib.no/bitstream/1956/2872/1/42443124.pdf

LOV-1814-05-17 (Grunnloven). www.lovdatabasen.no

Lønning, Inge, (1980): Forord i artikkelsamling ved Olsokseminaret, Stiklestad Skole, 25.-26. juli 1980.

Neumann, Iver B. (2001): *"Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse"*. Bergen. Fagbokforlaget.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste: *"Spørreundersøkelse om religion, 2008"*.
www.nsd.uib.no/data/kirke.

NOU 2003:19: *"Makt og demokrati: Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen"*.

NOU 2006:2: *"Staten og Den norske kirke"*.

Nyeng, Frode (2004): *"Vitenskapsteori for økonomer"*. Oslo. Abstrakt forlag.

Repstad, Pål (2000): *"Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag"*. Oslo. Universitetsforlaget.

Schmidt, Ulla og Mogstad, Sverre D. (2010): ”Når alle stemmer teller... Evaluering av demokratireformen i Den norske kirke: Kirkevalget 2009”. Oslo. KIFO Stiftelsen Kirkeforskning og Det teologiske Menighetsfakultet.

St.meld. nr. 17 (2007-2008): ”Staten og Den norske kirke”.

Stortingets administrasjon. www.tinget.no

Stålsett, Gunnar (2007): ”Kontinuitet og fornyelse”. Innlegg på Senterpartiets landsmøte 2007. www.senterpartiet.no/taler-under-landsmoetet/gunnar-staalsetts-innlegg-paa-landsmoetet-article39824-10095.html

www.aftenbladet.no

www.dagbladet.no

www.human.no, 05.01.2006

www.kirken.no

www.mediebedriftene.no

www.nrk.no 28.11.2006

www.regjeringen.no

www.ssb.no

www.vg.no, 26.11.2006

DE ANALYSERTE ARTIKLENE:

<http://www.vl.no/kristenliv/article7609.zrm>

<http://www.vl.no/samfunn/article18606.zrm>

<http://www.vl.no/samfunn/article18481.zrm>

<https://vpn.hint.no/services/,DanaInfo=web.retriever-info.com,SSL+archive.html?method=displayDocument&documentId=05502420090921634581&serviceId=2>

<https://vpn.hint.no/services/,DanaInfo=web.retriever-info.com,SSL+archive.html?method=displayPDF&documentId=05502420080529680454&serviceId=2>

<https://vpn.hint.no/services/,DanaInfo=web.retriever-info.com,SSL+archive.html?method=displayPDF&documentId=05502420081008695533&serviceId=2>

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/04/12/532308.html>

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/04/11/532196.html>

<http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001080051113&tag=item&words=sviket%3Bmot%3Bfolkekirken>

<http://eavis.aftenposten.no/aftenposten/85999/archive/demo/?page=1>

• erlingr@vl.no
• tlf: 22 310 428

kronikk

Hans Morten Haugen, dr. juris, er førstemanuensis ved Diakonhjemmet Høgskole.

GRUNNLOVSPARAGRAF

Kompromiss og overgrep

Når den kristne arv i Grunnloven omtales som «vår» arv, virker det unødige ekskluderende.

De sju Stortingepartiene foreslår som ny paragraf 2 i Grunnloven følgende formulering: «Verdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokrati, Retsstat og Mennesskerettighetene.» Denne formuleringen i punkt 3 av Kirkeavtalen inngått 10. april 2008 er gjentatt i Stortingsmeldingen om Staten og Den norske kirke (St.meld. nr. 17 (2007-2008)). Denne ble lagt fram én dag etter Kirkeavtalen.

Mitt utgangspunkt er at det er majoritetsreligionen som må påse at religion ikke blir brukt i et politisk spill for å opprettholde visse privilegier som det ikke er naturlig at et trossamfunn faktisk sitter på.

Oppmerksomhet. Det er den første av de to setningene i forslaget til ny paragraf 2 i Grunnloven jeg da vil gi oppmerksomhet. Mer spesifikt er det ett ord som skal fokuseres, nemlig «vår». Som representant for majoritetsreligionen i Norge, og som aktiv i Den norske kirke på ulike vis, finner jeg uttrykket «vår» både overraskende og uheldig.

En slik formulering ekskluderer eksempelvis jøder, som tross alt ble gitt adgang til riket i 1851. Jeg vil først finne forklaringen til at denne formuleringen ble brukt. Deretter vil jeg spørre om kristendommens stilling i Norge er avhengig av hvordan staten formulerer sitt verdigrundlag i Grunnloven.

Et flertall i det såkalte Gjønnest-utvalget (NOU 2006:2) foreslo følgende formulering: «Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse. Den kristne og humanistiske Arv forbliver Statens Værdigrundlag.» Her er det altså staten som er subjekt, ikke «vi». Det er uomtvist at staten historisk sett har hatt bygd på kristendommen, og i nyere tid også på humanismen. Formuleringen fra flertallet i Gjønnest-utvalget kan derfor sies å være en bekreftelse av en historisk kjensgjerning.

Formuleringen i Kirkeavtalen kommer derfor ikke fra Gjønnest-utvalget. Er formuleringen basert på Den norske kirkes forslag?

Kirkemøtet har behandlet forholdet mellom stat og kirke både i 2006,

2007 og 2008. I de to første vedtakene ble formuleringen til flertallet i Gjønnest-utvalget gitt støtte. Med andre ord støttes en «Grunnlovsfesting av statens verdigrundlag». Den formuleringen som ble brukt av Kirkemøtet var imidlertid ikke «vår kristne og humanistiske arv», men «den kristne og humanistiske arv». Selv om dette kan synes som småpåk, er det ikke uvesentlig. Uttrykket «den» viser til historiske og samtidsmessige forhold. Uttrykket «vår», på den andre siden, er egnet til å ekskludere. Det er derfor ikke Den norske kirke som står bak formuleringen i Kirkeavtalen og Stortingsmeldingen.

Vedtaket fra Kirkemøtet 2007 kan riktignok sies å ha en formulering som kan tolkes ekskluderende, og denne kommer helt til slutt i vedtaket: «Kirkemøtet vil understreke betydningen av å få med en grunnlovsbestemmelse om nasjonens verdiforankring.» Begrepet «nasjonens» kan forstås som majoritetsbefolkningens verdiforankring.

Kritikk. Samtidig kan det være nyttig å minne om at Kirkemøtet i 2006 fattet vedtak både om integrering og om religionsdialog. Begge disse var tydelige på at religion ikke skal brukes som redskap for ekskludering, men snarere må være redskap til å fremme integrering. I vedtaket om religionsdialog heter det: «Det er ikke opp til majoriteten eller de som er på kulturell hjemmebane å avgjøre om minoriteten kjenner seg ivarett.»

Spørsmålet er om Kirkemøtet faktisk bidro til en slik ivaretagelse i 2008 når et enstemmig Kirkemøte i 2008 pekte på punkt 3 i Kirkeavtalen som et «avgjørende gjennombrudd.» Som vi har sett, bruker Kirkeavtalen det mer ekskluderende uttrykket «vår».

En av de tydeligste (men ikke eneste) kritikerne av denne holdningen som Kirkemøtet 2008 uttrykker, er menneskerettighetsforsker Tore Lindholm. Han har i mange år vært medlem av Mennesskerettighetsutvalget i Den norske kirke. Under et seminar 3. oktober 2008, arrangert av Bispemøtet, sammen med Kirkerådet og Norges kristne råd, fremmet han kritikk av formuleringene i Kirkeavtalen. Dette seminaret ble altså holdt en god måned

for Kirkemøtets enstemmige vedtak om forslaget til ny paragraf 2 som et avgjørende gjennombrudd.

Kirkemøtet 2008 hadde muligheten til å utfordre Kirkeavtalen, men gjorde det altså ikke. Kirkemøtet fortjener kritikk for at de ikke forsøkte å utfordre denne ekskluderende formuleringen. Det kan kanskje ikke forventes at det øverste organet i Den norske kirke skulle ha støttet en verdiparagraf som ikke viste til religion i det hele tatt. Kirkemøtet kunne likevel ha maktet å støtte en mer beskrivende og mindre ekskluderende formulering.

Religionsfrihet. Det er samtidig viktig å påpeke at saksorienteringen til Kirkemøtet 2008 var opptatt av hvilke signaler som ble sendt gjennom Kirkeavtalen og Stortingsmeldingens forslag til formuleringer i Grunnloven. I saksorienteringen som er godkjent av Kirkerådet heter det om forslaget til ny paragraf 16 i Grunnloven

«Dersom Den norske kirke må lene seg på staten for å opprettholde sin posisjon, tjener ikke dette kirkene»

ven, der uttrykket «Norges folkekirkene» blir brukt: «På den annen side kan uttrykk som «Norges folkekirkene» leses som en unødvendig eksklusivitetsmarkør, særlig av mennesker som ikke tilhører Den norske kirke. Hensynet til religionsfriheten og til større likebehandling av tros- og livssynssamfunn har vært et sterkt motiv – også i kirken – for endring i forholdet mellom stat og kirke.» I vedtaket fra Kirkemøtet er formuleringen mindre eksplisitt, men Kirkemøtet sier om Kirkeavtalen at den går i retning av «større likebehandling av tros- og livssynssamfunn i Norge, og større respekt for tros- og livssynssamfunns egenart.»

To forslag til endring av Grunnloven er fremmet, og disse kommer begge til å bli stett over i neste stortingsperiode.

Et religionsfritt forslag til ny paragraf 2 i Grunnloven er foreslått i Dokument nr. 12:2 (2007-2008), fremmet av SV-parlamentarikerne sommeren 2008. Jeg mener dette forslaget sikrer mot en eksklusiv språkbruk. Det er samtidig vanskelig å støtte dette forslaget. En bestemmelse

om statens verdiforankring kunne vise til religion uten å være ekskluderende.

I september 2008 ble det andre forslaget om en ny paragraf 2 fremmet av parlamentarikerne fra alle partier gjennom Dokument nr. 12:10 (2007-2008). Dette forslaget har et identisk forslag til ny paragraf 2 som Kirkeavtalen og Stortingsmeldingen. Etter min mening er dette forslaget problematisk, blant annet som følge av bruken av «vor», og ikke «den». Et alternativt endringsforslag sendt fra Lindholm og ni andre akademikere og representanter for tros- og livssynssamfunn, for Stortingepolitikernes forslag ble avgitt, ble ikke tatt til følge.

Det er altså ingen tvil om at formuleringen «vår kristne og humanistiske arv» er fra regjeringen selv, og verken kommer fra Gjønnest-utvalget eller Den norske kirke. Punktene i Kirkeavtalen ble tatt inn i Stortingsmelding 17 (2007-08) før den samme dag ble ferdigstilt og sendt til trykking. Dette ville ikke vært mulig i tid dersom Kirkeavtalen hadde vært basert på en helt annen tilnærming enn Stortingsmeldingen. Sluttforingen av disse to dokumentene ble derfor samkjørt.

Utfordre. Dersom Den norske kirke må lene seg på staten for å opprettholde sin posisjon, tjener ikke dette kirken. Som trosfelleskap er vi ikke er kalt til å være en maktkirke, men en etterfølgerkirke. En nasjonalkirke gir en praktisk ramme for organisering og samhandling, men bør verken være konstituerende for kirken – eller staten.

Dette handler ikke om å utfordre betydningen av kirken for folk flest, eller arbeide for å oppheve kristendommens sentrale plass i det norske samfunnet. Det er heller ikke snakk om at man som trosfelleskap og troende ikke kan hevde at sin religion er den rette – og den eneste rette – religion.

Derimot handler det om at staten ikke skal gi en religion særlige privilegier, men søke å likebehandle alle legitime trossamfunn innenfor de rammer som er praktisk mulige og slik anerkjenne legitim religionsutøvelse.

Grunnleggende sett handler det om å være tro mot Jesus, som ikke ville at hans etterfølgere skulle erobre politisk makt, eller tenke i nasjonale kategorier, men være hans vitner like til jordens ender (Apg 1,8).

Tom Roger Berg
(38), IT-konsulent, Drammen

– Bindingen mellom stat og kirke burde ikke være så tett. Dessuten burde det være slik at man aktivt måtte melde seg i stedet for at det skjer automatisk.

Håvard Øyrehagen
(27), biolog, Oslo

– Jeg synes det er greit at kirken ligger under staten. Da unngår man at vi får mange små grupperinger som kan minne om sekter.

Magne Bentzen
(53), prosjektleder, Oslo

– Tro og religion er en individuell sak. Kirken burde derfor være privat og organisere og finansiere seg selv.

Anne Sigrud Nordby
(44), arkitekt, Trondheim

– I prinsippet er jeg imot en statskirke, men ser likevel mange fordeler ved dagens ordning.

Les hele avtalen

Hele forliket om kirke/stat ligger ute på regjeringen.no – følg linkene fra forsiden.

bak kirkeforliket

HISTORISK. En århundrelang prosess endte i et historisk kirkekompromiss i Stortinget.

Fornuftig kompromiss

Kommentar

DAG KULLERUD, journalist

GÅRSDAGENS kirkepolitiske forlik er et naturlig resultat av de siste tårenes utvikling. Politisk er bevisstheten omkring menneske rettigheter generelt og religion sfrihet spesielt blitt vesentlig styrket. Innad i kirken har ikke minst reformprosessen med eget Kirkemøte og eget Kirkeråd ført til et forsterket ønske om selvstendighet og en fornyet forståelse av kirken som et trossamfunn på linje med andre. Kirken får støtte fra dette fra alle de andre livssyns- og trossamfunnene i landet, og det er derfor ingen overraskelse når styreleder i Human-Etisk Forbund, Åse Kleveland, sier at hun gleder seg over at Den norske kirke snart kan velge sine egne biskoper.

Statsministerens ja. Det var imidlertid nære på at det endte i ingen ting. Det er blitt arbeidet intenst i kullissene, men undres på om ikke et møte i januar der

kirkeledelse og regjeringsledelse møttes, fikk betydning. Etter det vi erfarer, fikk statsminister Jens Stoltenberg direkte spørsmål om regjeringen ønsket en løsning, det virket nemlig ikke slik. Med kultur- og kirkeminister Trond Giske tilstedet svarte statsministeren ja i et tonelegg som understreket alvor. Senere på våren ble det også bedre dialog med Stortinget. Selv om prosessen, kanskje særlig sett med Senterpartiets øyne, har virket utryddig, har Giske lyktes. Som statsråd er han sikret plass i historiebøkene.

Bispevalg. For kirken innebærer forliket at arbeidet med en ny kirkeordning kan starte. Det har vært hovedønsket. Fører prosessen frem, kan kirken selv velge proster og biskoper i 2014. Både Arbeiderpartiet og Senterpartiet har satt som klare vilkår at det kirkelige demokratiet må styrkes. Et utvalg som ledes av prost Trond Bakkevig har frist til 1. mai for å legge frem forslag om dette. Utvalget skal blant annet se på hvordan biskoper kan utnevnes. Her kan det tenkes flere modeller. Kirkelederne er imidlertid neppe så glade for det punkt i avtalen som sier at det er Stortinget som skal bestemme valgordningene til bispedømmene og Kirkemøtet.

Det er ikke tilfeldig at Trond Bakkevig er leder for demokrati-

utvalget. I 2002 skrev han konklusjonen til et kirkeoppnevnt utvalg og den er på flere punkter i samsvar med gårdsagens resultat.

På lik linje. For staten innebærer kompromisset at en bestemt religion ikke lenger skal være den domgivende og bestemmende religion. Demokrati og menneskerettigheter sikres i Grunnloven. Samtidig understrekes det at alle tros- og livssynssamfunn skal under støttes på lik linje med «Norges Folkekirke». Her nærmest politikerne seg holdningen til tros- og livssynssamfunnene. Når selv motstandere av statskirken var fornøyd i går, kommer det av at forliket går et skritt lenger enn det mange trodde på forhånd. Velen mot fullt skille mellom stat og kirke er staket ut.

Et mirakel. Begrepet folkekirke er problematisk, men en underliggende grunn til at politikerne kom til enighet, kan nettopp være at de er seg bevisst hvor mye Den norske kirke tross alt betyr for mange mennesker og for det vi kan kalle en sammenhengskraft i landet.

Det er ikke uten videre lett for en kommentator å gi hele politikerkorpsen ros. Dette er imidlertid en slik anledning. Forliket er fornuftig. At alle ble enige er i seg selv et lite mirakel.

Ålesund: Droppet raseekspert

Byggeleder og aksjonær i selskapet som var utbygger for huset som raste i Ålesund, utførte selv jobben med å vurdere rasfare og sikringsbehov da tomta var sprengt ut.

Utbyggerne var på dette tidspunktet presset på økonomien, skriver Dagens Næringsliv.

Prosjektet til 30 millioner kroner kan ha spart rundt 100 000 kroner på å gjøre vurderingene av sikringsbehov selv fremfor å la en ingeniørgеolog gjøre jobben.

Geolog **Gelr Bertelsen** i Geo Bergen skrev den første rapporten om fjellforholdene på tomta. Der anbefalte han en ny kvalifisert vurdering etter at sprengningsarbeidene var ferdige. (NTB)

Siste savnede ikke funnet

Den siste savnede etter raset i Ålesund, 35 år gamle **Ronny Boger Vike**, er fremdeles ikke funnet. Av hensyn til letemannskapenes sikkerhet og behov for hvile, ble søket stanset i går ettermiddag. Det er uklart når letearbeidet vil starte opp igjen.

Det er redningsgruppen NORSAR, som er et samarbeid mellom Oslo brann- og redningsetat, Norsk Luftambulans og Norske redningshunder som fortar det krevende søket i ruine. Gruppen er en del av et FN-samarbeid, og ble opprettet for å sendes til katastrofer ut i utlandet. (NTB)

42-åringen varetektsfengslet i Engla-saken

Den 42-årige mannen som er mistenkt for å ha bortført ti år gamle **Engla Juncosa-Höglund** fra Stjarnsund i Dalarna ble i går varetektsfengslet. Engla forsvant lørdag ettermiddag og ingen har sett henne siden. 42-åringen er tidligere dømt for vold og voldtektsforsøk og ble pågrepet på mandag. Fotografier tatt av en tilfeldig forbipasserende ledet politiet til mannen. Bildene viste mannens bil kun 55 sekunder etter den syklende Engla og like før hun ble bortet.

Omfattende søk etter jenta har så langt vært resultatløse, men i går ble det bestemt at søkeområdet skulle utvides.

– Vi søker videre etter Engla med hundepatruljer, sier Dalapoliets **Sven-Ake Petters** til Expressen.se.

Om lag 30 etterforskere jobber med saken, men politiet har liten tro på at hun fremdeles er i live, spesielt dersom hun befinner seg utendørs. Det har strømmet inn med tips, politiet har nå over 1000 tips å sjekke ut. (NTB)

Engla Juncosa-Höglund forsvant lørdag.

Forrige uke ble Lil-leskagveien 94 på Hvasser lagt ut for salg for 20 millioner kroner. Til tross for at boplikten er i behold, ble den kun presentert for mulige kjøpere under «Fritidsboliger til salg»... Ved å markedsføre helårsboliger med boplikt på denne måten, viser man ikke bare liten respekt for regelverket som gjelder på Tjøme, man fører også folk bak lyset og inviterer på en måte til brudd på bopliktbestemmelsene.

ØYENE

Øyene

Vi har aldri hatt det bedre materielt i Norge enn akkurat nå. Men samtidig er minoritetskulturene under et hardere press enn noensinne, fordi man ikke tar seg råd til å ha den nødvendige infrastrukturen i distriktene. For det er slik, i alle fall nord for polarsirkelen, at det er et stort innslag av både samisk og kvænsk befolkning ute i bygde- ne. Men det er for lite fokus på å opprettholde bosettingen og samfunnsmessige servicetilbud i distriktene. Man synes å ha glemt at dette er svært sentralt når det gjelder minoritetsvern.

Sågat

Sågat

Jeg deltok i 40-års- feiringa for Sør-Koreas leder Kim Il Sung. Det var en selsom opplevelse.

Fylkesmann Inger Lise Gjølvi til Trønder-Avisa

Med den politiske avtalen mellom partiene på Stortinget 10. april er det ringt for siste runde i statskirkens historie i Norge, skriver *Andreas Aarflot*.

Et paradigmeskifte

I disse dager legger Kirke- og undervisningskomiteen siste hånd på innstillingen om forholdet mellom stat og kirke. Saken drøftes fredag i Stortinget.

Avtalen om det fremtidige forhold mellom stat og kirke innebærer en prinsipiell endring i forhold til den tradisjonelle politiske holdning i spørsmålet om Den norske kirkes fremtid. Dette kommer klart til syne om en sammenligner den nylig fremlagte Stortingsmeldingen «Staten og Den norske kirke» Stmeld. nr. 17 (2007-2008) med den Stortingsmeldingen som dannet grunnlaget for reformene i kirkeorganisasjonen i 1984: Stmeld., nr. 40 (1980-81) «Om stat og kirke».

I 1980 var hovedargumentet dette: «Hvis det blir vedtatt noen reformer, bør statskirken bestå i overskuelig fremtid innenfor den konstitusjonelle ramme som Grunnloven gir. Det stadige kirkestyre må betraktes som den beste ordning for ivaretagelse av både kirkelige og politiske hensyn».

I en kommentar til meldingen formet jeg overskriften «Sement eller dynamitt til statskirken?» I ettertid er det grunn til å si at det var mer sement enn dynamitt i vedtakene.

I den foreliggende stortingsmelding synes argumentet å være:

«Hvis det blir foretatt noen reformer, bør statskirkesystemet kunne utvikles. Den norske kirke trenger ikke lenger å være bundet til en grunnlovsfestet politisk styring, men bør kunne etableres som et selvorganisert og selvstyrt trossamfunn med sine egne valgte organer». Det kan neppe være tvil om at dette er det egentlige innhold i den avtalen partiene på Stortinget nylig har inngått, selv om begreper som «opphevelse», «videreføring» eller «avvikling» av statskirken i noen grad er avhengig av øyene som ser.

Arbeiderpartiregjeringens Stortingsmelding i 1980 var preget av en til dels polemisk tone i forhold til den kirkelige reformbevegelse, og øvet sterk kritikk mot begrepet

«den kirkelige selvforståelse», som uttrykk for det den kalte «en elitestyrt kirke», mens den nylig avgitte meldingen er preget av større respekt for kirkens markeringer av egen identitet. Samtidig har den siste meldingen tatt på alvor den endring som er skjedd i internasjonal rettsforståelse når det gjelder religionsfrihet og likebehandling mellom religiøse grupper. Dette hensyn veier tungt i konklusjonen om en fristilling av Den norske kirke.

Det konstitusjonelt avgjørende punkt i avtalen er ikke de symbolpregede endringer i grunnlovens bestemmelser om den lutherske religion som statens offentlige religion (§2). Markeringen av statens

INNLEGG

verdigrunnlag har vært et viktig punkt i diskusjonen.

Men det helt grensesprengende punkt er enighet om å endre grunnlovens §16, som har vært den konstitusjonelle bærebjelke i det statlige kirkestyre.

Slik paragrafen nå er foreslått utformet, forsvinner i virkeligheten grunnlaget for en politisk utøvelse av kirkestyret gjennom et «kirkelig statsråd». Dermed avlyses og

«Skal det gi noen reell mening at kirken fristilles fra staten, bør en slik lov ha vesentlig formell karakter og fremstå som en rammelov»

så mannevrningen om hvem som i virkeligheten representerer det mest kompetente kirkestyre – enten regjeringen i kirkelig statsråd, basert på folkets valg, eller de kirkelig valgte organer med basis i den dype medlemsmasse i kirken. Med denne endring er det lagt en dynamittladning under statskirkestyret som peker på en reell overgang til en selvstyrt folkekirkelike, slik den blant annet er beskrevet i boken «Mot en selvstendig folkekirkelike»,

som jeg utga i fjor, sammen med John Egil Bergem.

Det må ha vært en krevende oppgave å skrive meldingen parallelt med at det foregikk forhandlinger mellom partiene i Stortinget, hvor konklusjonene synes å ha vært åpne like til det siste. Men selve avtalen har fortsatt noen uavklarte punkter.

Det første gjelder arbeidet med demokrati og valgordninger i kirken, som kirken selv har sett som vesentlig. Det er nå viktig å se hva som kommer ut av de fremlagte forslag fra Bakkevig II-utvalget, som nettopp er blitt presentert. Avtalen selv forutsetter at dette punkt skal drøftes og gjennomføres i samarbeid med Den norske kirke. Det må ikke oppfattes slik at utvalgets innstilling fremkommer som et diktat, hvor hele avtalen blir avhengig av om en godtar alle detaljer i et fremlagt forslag.

Derrest blir det viktig hvordan den foreslåtte kirkelov, som skal vedtas av Stortinget, blir utformet. Stortingsmeldingen selv peker på at denne nærmest må avgrense seg til spørsmålet om kirkens ordning. Skal det gi noen reell mening at kirken fristilles fra staten, bør en slik lov ha vesentlig formell karakter og fremstå som en rammelov.

Et dilemma oppstår likevel ved at avtalen synes å forutsette at Den norske kirke ikke skal defineres som et eget rettssubjekt. Dette blir en nett for den juridiske ekspertise. Når rettsgrunnlaget for kirken ikke lenger er forankret i grunnlovens § 16, forekommer det å bli et juridisk vakuum hvis ikke kirken tilkjennes rettslig handlevne som egen korporasjon. Skal Den norske kirke fremstå fullt ut som et eget trossamfunn også i rettslig forstand, kan det neppe skje på annen måte enn at kirkens organer i alle fall sentralt får en egen rettsstiftende kompetanse, slik tilfellet er i alle andre trossamfunn eller kirker som vi kan sammenligne oss med.

Andreas Aarflot, biskop emeritus

Ingen slankekur

Skal vi tro fremtidsvisjonen til Jesaja, så skal det hverken være slankeprofeter eller avholdsasketer i himmelen. Vi kan sakens trenge både det ene og det andre her på jorden hvor fett og fyll både forkorter livet og skaper uønskede lidelser og problemer. Men en dag skal døden opplukes for evig. En dag skal Gud selv tørke bort tårene fra hvert ansikt, skriver Jesaja. Og når det skjer skal det innbys til et gjestebud der ingen lenger trenger å tenke på dagen derpå: «På dette fjell skal Herren, Allhers Gud, gjøre et gjestebud for alle folk, et gjestebud med fete retter, et gjestebud med gammel vin, med fete, margfulle retter og gammel, klart vin.»

ETTERTANKE
Per Eriksen

Det folket Jesaja første gang ga denne fremtidsvisjonen levde ikke i en sammenhengende fest- og overflødskultur, slik som vi i den rike del av verden i stor grad gjør. Det var et folk vel kjent med sult, krig og undertrykkelse. De store gjestebudene, med ubegrenset tilgang på mat og drikke, hørte hjemme i en liten overklasse i folket. De fattige kunne bare drømme om det.

Jesaja forteller at en dag skal Herren snu opp ned på denne urettferdigheten. Han sier at Gud skal være et vern for fattige og vergeløse, og at de en gang skal inviteres inn til det store gjestebudet, sammen med mennesker fra alle folkeslag.

En dag skal Gud nyskape jorden. All den urettferdigheten og ondskaper vi ser i dag, skal fjernes. På den nye jorda er det ingen tårer, ingen sult, ingen krig og ingen sykdom. Det som stjeler vår glede er borte. Her og nå må vi sluss med mye som vil ødelegge livet vårt. For noen er det underernæring, for andre fedme. Men i himmelen blir det fest for alle.

Jesaja 25 G-8

Per Eriksen er pastor i Fredrikstad Frikirke

Daglig bibelvers på SMS: Send BIBEL til 1933
Tjenesten er levert av bonnervag media og koster kr. 1,50 per rettsatt melding

I DAG BER VI FOR

- Psykisk syke
- De som har kreft
- Fred og forsoning i det sørlige Afrika

LEDER

Godt begynt, halvt nyskilt

Kirken er et gammelt hus, og vi kunne ikke regne med at politikere av alle farger og med sterkt motstridende syn ville endre dens forhold til staten slik Dagbladet ønsker, nemlig et fullstendig skille. Ei heller at politikere som representanter statsmakten ville slippe helt taket i styringen av kirken. Men gårdsdagens kompromiss mellom partiene på Stortinget er et langt og viktig skritt i riktig retning.

Partiene er enige om målene. Det skal settes i gang en prosess som ender med at utnevning av biskoper og proster overføres fra kirkelig statsråd til kirkemøte eller bispedømmeråd. Det vil i større grad gjøre kirken til herre i eget hus, og samtidig kutte båndene mellom framtidige regjeringer for kirkens høyeste embeter. Det er prinsipielt riktig for dem som søker til kirken og for oss som til sammen utgjør staten. Vi er ikke i samme hus.

Dessuten skal det gjennomføres en demokratireform slik at kirkens organer får en sterkere demokratisk legitimitet og forankring hos kirkemedlemmene. I dag er et stort flertall av norske borgere medlemmer av statskirken, mens bare 2-3 prosent deltar i kirkens demokrati. Denne reformen skal ta utgangspunkt i Bakkevigutvalgets innstilling. Det innebærer at kirkevalg i framtida skal arrangeres samtidig med offentlige valg og formodentlig gi større oppslutning.

Men fortsatt skal kirken ha en særskilt forankring i Grunnloven. Virksomheten skal reguleres gjennom en egen kirkelov. Og ikke minst skal staten lønne og ivareta arbeidsgiveransvaret for kirkens personell. Kommunene skal ha lovbestemt plikt til å finansiere den lokale kirkes virksomhet. Kirken er de facto fortsatt en statskirke, og vi vil imøtøse en permanent frigjøringskamp til også dette trossamfunnet står på egne bein. Men gårdsdagens avtale er historisk og en god begynnelse på en skilsmisseprosess.

Roboters omsorg

Det er nesten så vi føler behov for å omformulere et munnhell: «Intet umenneskelig er oss fremmed». Tanken på at roboter i framtida skal erstatte pleiere og omsorgsarbeidere virker umiddelbart frastøtende. Men illustrasjonene fra utprøving av slike michelin-liknende mænemenn ved Waseda-universitetet i Tokyo viser at roboter virker tiltrekkende på samfunnsøkonomer og teknologer. De vil nemlig løse et problem som politikere tilsynelatende verken kan eller vil løse. Det vil ikke være menneskelig arbeidskraft nok til å utføre alle nødvendige omsorgsoppgaver når eldrebølgen setter inn for fullt. I Japan skyller den allerede inn over stredene. Forskere har der utviklet robotteknologi som årlig kan spare landet for 100 milliarder kroner i helse- og omsorgsutgifter, skriver Aftenposten.

Det er selvsagt de mest groteske robotvariantene som får oppmerksomhet. Det er utvilsomt mulig å utnytte teknologi til å gjøre hverdagen lettere for pleiepasienter og ansatte. Men i en verden full av arbeidssøkende mennesker av kjøtt og blod, virker robotsporet kaldt og menneskefiendtlig.

Utgitt av AS Dagbladet, Pb. 1184 Sentrum, 0107 Oslo. Sentralbord: 24 00 10 00. Trykkes i Lørenskog, Harstad, Trondheim, Bergen og Stavanger. Fotografering av Dagbladets stoff og annonser for videreproduksjon er ikke tillatt uten etter avtale.

Harald Flor
h@dagbla.no

Grunnlagt 1869 av Hagbard Emanuel Berner

«Uavhengig og riksdekkende organ for frisinn og framskrittvennlig politikk i nasjonalt, sosialt og økonomisk henseende.»

Stallmesteren

SIGNALER

Harald Flor
h@dagbla.no

Haaken A. Christensen er død.

GALLERISTEN HAAKEN A. CHRISTENSEN har gått bort, og dermed avsluttes et egenartet kapittel i norsk kunsthv. Gjennom sitt galleri på ulike hovedsadsadresser fra 1961 ble Haaken tidlig et fornavn i miljøet. Likevel var han ingen dus-figur med nedslagsfelt i kjendisspalte. De fleste kom ikke lenger enn på fornavn avstand med Haaken. Hans blussende, dobbeltsente pondus – slik billedkunstnerne Boge Berg og Ludvig Eikaas så frapperende fanget ham inn i bronse, farge og srek – synliggjorde fysisk en mann med nese for kunst. Siden Picasso løse opp Ambroise Vollards kjøttfulle ansikt i et spill av av faseter, fins det neppe noen gallerist som har vært gjennom en dristigere visuell behandling.

HAAKENS SOSIALE BAKGRUNN var med egne ord i et legendarisk lørdagsintervju her i avisa: «Fredsriksad – topp plankede». Men selv om han var født med sølskje i munnen jobbet den seinere galleristen seg fram. Etter aktiv krigsdeltakelse dro unge Haaken til Paris og studier i litteratur. Det sisse skulle man se nedslag av i hans tre bøker fra 1986, 1991 og 1997. Den første er en erindringsbok, mens den andre – som også kom i fransk språkdrakt på det kjente Flammarion-forlaget – var en kunsthistorisk og personlig hyllest til den kjente Paris-maleren Olivier Debré. Den siste er viet essays om en kvartert franske og tyske kunstnere.

Møtet med museene og galleriene i den franske hovedstaden på 50-tallet, fikk den norske studenten til å skrive fagfelt. Den seinere så kommersiell vellykkede Frogner-galleristen gjorde den radikale realisten Gustave Courbet til hovedtema for sin kunsthistoriske hovedoppgave. Men Haaken så nok også hvilken viktig rolle

TO UTGAVER: Haaken i egen person og i Ludvig Eikaas' versjon. Foto: Harald Flor

Courbet fikk som foregangsskikkelse for modernismens tidlige mestere Manet og Cezanne. Selv om han skreift raske forbi sin kunsthistoriske bakgrunn i erindringsboka, lyse det til i øynene hans da jeg under vår siste, korte samtale i galleriet foralte om den storslagne Courbet-utstillingen i Paris i fjor.

HAAKEN BEGYNTE TIDLIG å bruke studiepengene på grafikk av Picasso. Framsyntheten her skulle seinere legge grunnlaget for den lukrative galleridriften i Oslo. På 60-tallet ble galleriet med sin modernistiske, fransknorske profil et pustehull her hjemme. Derfor var det så beklemmende å se den trangsynthet han ble møt med fra hovedstadens politikere, som stoppet hans planer for et skikkelig utstillingsenter den gang. Denne smålatheten fra øvrighetene satte nok varige spor, og innsnevret

kanskje lysen til å sette utenfor de økonomisk mest sikre kornene i det galleristens så selvbevisst omtalte som «Stall Haaken».

HVEM STO så på denne «stallen»? I 60-åra var Galleri Haaken en fast utstillingsplass for etablerte, norske modernister som Johs. Rian, Ludvig Eikaas, Gunnar S. Gundersen, Jakob Weidemann, Jens Johannessen, Knut Rose og Ørnulf Opdahl. Dessuten kunne galleriet jevnlig by på internasjonale scortere som Poliakoff, Kumi Sugai, Corneille og Vasarely. Haakens mest generøse utstillingsgest var likevel et vitale kammerspill med Picasso-verker for noen år siden. Dessverre skar det seg også mellom Haaken og Henie Onstad Kunstsenter, etter at han donerte et eget tilbygg og seilte i utsikt deler av sin samling til senteret. En lykkelig løsning på denne konflikten vil bli det beste ettermæle for Haaken.

3. LEDER

Internasjonalt

● Det fortsatte fallet i dollarkursen kan tvinge fram nye nedskrivninger av egenkapitalen i det kriserammede Norske Skog, skriver Aftenposten, under tittelen «Norske Skog i dollartørrelse».

● Hvilket viser at konsernet har et aldeles misvisende navn.

FOR 25 ÅR SIDEN

Dagbladet 11. april 1983: Femeres krigen som kan gi streik. – Du har selv kastet kortene. Bare du kan plukke dem opp igjen. Riksmeklingsmann Bjørn Haug får klar beskjed fra LO i lønnskampen som i det ytre dreier seg om en forskjell på fem øre. I realiteten er det en kamp om den tradisjonsrike meklingsinstitusjonen, hvor Haug har pådratt seg LOs vrede. – Det var aldri reell mekling, sier Tor Halvorsen før møtet.

Inger Enger (Sp) Foto: Kai-Otto Melau

?

Sps talskvinne, Inger Enger, presiserte flere ganger torsdag at statskirken ikke blir avskaffet.

Publisert: 10. april 2008

Erlend Friestad @t

– Det skjer ingen fundamentale endringer. Det har vært en utvikling på gang lenge og vi har gått med på å føre denne utviklingen videre, sier hun.

Hun mener at avtalen vil føre til en bred og inkluderende folkekirke, men innrømmer at båndene mellom staten og Kirken blir løsere.

– Det avgjørende for oss har vært å opprettholde grunnlovsfestingen, at Kirken skal ha en særstilling sammenlignet med andre trossamfunn og at den skal understøttes av staten. På disse områdene har Sp fått satt sine fotavtrykk på avtalen, sier Enger.

Arbeiderpartiet og Sp understreker også at partiene kan stemme nei til at Kirken kan få utnevne biskoper og proster dersom den ikke innfrir kravene til demokratisering.

– Statskirkeordningen føres videre. Verken Ap eller Sp hadde mandat til å gå med på å skille stat og kirke, sa kirkeminister Trond Giske (Ap) da han presenterte forliket.

<http://www.vl.no/samfunn/article18481.zrm>

Espen Ottosen i Norsk Luthersk Misjonssamband mener det er å velge mellom pest eller kolera å velge mellom en kirkeordning der regjeringen bestemmer og der «folket» bestemmer. Foto: Trygve W. Jordheim

NLM: – Pest eller kolera

Dagens forlik er minst like ille som dagens kirkeordning, mener informasjonssjef Espen Ottosen i Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM).

Publisert: 10. april 2008 Oppdatert: 18. mars 2010
Jarle Kallestad jarle.kallestad@vl.no

Informasjonssjef Espen Ottosen i Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) frykter «svenske tilstander» og en kirke der politiske partier stiller med lister til kirkevalg.

– Dette er minst like ille som dagens kirkeordning, kanskje enda verre fordi politiseringen får enda sterkere lokalt preg, framholder Ottosen i en kommentar til gårdsdagens kirke/stat-avtale i Stortinget.

Pest eller kolera. Ottosen er informasjonssjef i Norges største misjonsorganisasjon. De fleste av organisasjonens medlemmer står tilsluttet Den norske kirke.

– Etter min mening er det å velge mellom pest eller kolera å velge mellom en kirkeordning der regjeringen bestemmer og der «folket» bestemmer. Det har faktisk vært et synspunkt NLM har stått for ganske lenge, og jeg mener dagens forlik understreker problemet, mener Ottosen.

Absurd retning. Etter NLMs vurdering er statskirkens største svakhet at flertallet av kirkens medlemmer ikke deler kristen tro.

– Så hvis premisset nå er at flest mulig skal få mest mulig innflytelse over kirken, vil kirken gå i en gal og delvis absurd retning, mener Ottosen.

<http://www.vl.no/samfunn/article18606.zrm>

SIDE 3

Marie Simonsen
msi@dagbladet.no

ANSVARLIG REDAKTØR:
Anne Aasheim ana@dagbladet.no
NYHETSREDAKTØR: Peter Raam pra@dagbladet.no
KULTUR- OG MAGASINREDAKTØR: Jane Thronsdon jth@dagbladet.no
POLITISK REDAKTØR: Marie Simonsen msi@dagbladet.no
ETIKKREDAKTØR: Lars Helle lhae@dagbladet.no
ADM. DIREKTØR: Tore Stangebye (konst.) tss@dagbladet.no

« Mannen syntes å mene at hele livet er en fradragspost.

John Olav Egeland kommenterer en fleigmatisk finansmann fra Kristiansand som vitner i Bhatti-saken

Giskekirken

Folkekirke? Hvilken folkekirke? Spør Marie Simonsen.

OSLO-FOLK KLAGER som aldri før på kirkenes klokkeklang, leser jeg i lokalavisen *Aften*. Sognepresten i Oppsal menighet, Kåre Skramstad, sier at det er først i de ti siste årene han har fått klager, og han mener derfor at det er folks holdning til kirkeklarer som har endret seg. Mens klokkeklang før var en naturlig del av lydbildet, oppfattes den mer og mer som støy.

Det er vel snarere folks holdning til kirken som har endret seg. Folk mener ikke lenger det er en selvfølge at kirken skal ha særbehandling og være unntatt allmenne lover og regler, i dette tilfelle støyforskriften. Særlig ikke når den høylytte innkallingen til gudstjeneste bare angår et fåtall i nabolaget. En nabo på Kampen sier hun kan påta seg å sende en SMS til alle kirkesjengere, så andre slipper å bli plaget hver søndag. Hun tviler på at tjenesten vil spreke husholdningsbudsjettet.

DET ER DENNE FOLKETOMME kirken Trond Giske og Stortinget ufattelig nok har besmet på depe Folketirkeren. Ikke på folkemønne. Ikke som et gjennomskuelig salgstriks. Men i fulle alvor i landets grunnlov. I lovens nye paragraf 16 vil det blant annet stå: «Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.»

Forsavelsen «folke» er blitt misbrukt politisk i flere sammenhenger opp gjennom historien og har derfor antatt et ironisk skjær. Sommer-OL skal for eksempel avholdes i folkerpublikken Kina. Riktignok er det folksomt i Kina i motsetning til i statskirken, men ellers synes navnet å være noe misvisende.

KIRKEMINISTER TROND GISKE og hans medspillere i Arbeiderpartiet har likevel satset på at i Norge forbindes ordet med noe positivt. Frp har jo stor suksess med «folk fleste», og som det heter, kan du ikke slå dem, slå deg sammen med dem. Det var helt avgjørende for Giskes strategi å skape et bilde av at han representerte folkeviljen. Derfor gikk han tidlig ut med hørsingsall som tilsynel-

tende viste et overveldende flertall for videreføring av statskirken. Han gikk til og med til det uvanlige skritt å ta med seg den imponerende hørsingsbunken i «Holmgang» og lenet seg så å si bare på den. Men ved nærmere ettersyn representerer uttalelsene langt ifra et folkelig flertall. Det er også tvisomt å vektlegge et menighetsråd like tungt som for eksempel likesillings- og diskrimineringsombudet.

Partisekretær Martin Kolberg støttet opp om sratsegen ved å påstå at «grasroa slo ring om statskirken». Det var på et tidspunkt da bare en liten andel av partilagene hadde uttalt seg og Arbeiderpartiet var midt i en prosess mot fjorårets landsmøte, hvor partiet skulle ta stilling til spørsmålet og dermed i praksis avgjøre det, siden skillelinjen gikk tvers gjennom partiet. Tidligere LO-leder Gerd-Liv Valla sluttet også opp om Giske-linjen ved overraskende å gi sin støtte til statskirken uten at saken hadde vært diskutert i LOs organer.

I GÅR SLO DE FLESTE kommentatorer fast at Trond Giske hadde gjort et «godt sykket politisk håndverk», som det heter når en politiker får gjennom et kompromiss hvor ingen får det som de vil. Dette var det beste man kunne få til, og det er tross alt et godt sykket på vei mot et skille, var den velvillig oppfatningen. Til og med Human-Etisk Forbund roste utfallet for å være bedre enn frykter.

Det hadde for så vidt vært på sin plass med en hyllest, hvis det hadde vært større rom for en bred, engasjert og prinsipiell debatt i forkant. Hvis ambisjonene i utgangspunktet hadde vært større enn et dvaskt og pragmatisk kompromiss, kunne man tilgi at det var det man landet på. Men i stedet for å diskutere hva slags stat Norge skal være, snakket selv godløse radikaler om hva slags kirke vi skal ha. I stedet for å lede an i et viktig politisk spørsmål og utfordre opinionen, skjøv man folket foran seg.

ANTAKELIG HAR politikerne rett i at et flertall vil videreføre statskirken, men det er mer uvisst på

hvilket grunnlag. Ved å legge opp til en debatt som stort sett kretset rundt livets seremonielle høydepunkter, er oppslutningen ikke overraskende. Statskirken er trygg å ha når det ikke gis klare alternativer.

Det samme synes presteestyrer i andre land om sine statsreligioner. Som våre politikere, lener

de seg på tradisjon og kulturarv når statsreligionen kriseres ut ifra internasjonale konvensjoner Norge ellers bekjenner seg til.

TROND GISKE krever at kirken demokratiseres innen den får mer selvstyre, blant annet til å utnevne egne biskoper. Men hvor er folket som skal engasjere seg i folke-

kirken og gjøre døra høy og porten vid?

Står de bare og tripper på kirke-trappa og venter på å få slippe inn? Eller trekker de dyna over hodet når kirkeklokkene ringer? Alle tall sier det sisse.

En demokratisk statskirke er en selvmoesigelse. Det er også en tom folkekirke.

PÅ KORNET

Teater og tragedie

Fredrik Wandrup
fw@dagbladet.no

– William Nygaard er mannen. Endelig en som tør å si ifra!

Kraftfyrikeren Hagbar Smergel kommer ansigende, i dag med alpelue, støvfrakk og et skjært slengt over skuldra.

– Han har helt rett! Norske teatre i gir blanke med fett på når det gjelder ny, norsk dramatik.

– Hva vet du om det?

– Jeg har alltid skrevet for scenen. Men jeg er blitt refusert, refusert og atter refusert. Har ikke engang fått svarbrev. Jeg er enig med han som skrev i *Aften-*

posen at det er lettere å få ansett filmmanus. Jeg står for eksempel bak filmer som «Full fyr i sengelhalmen», «Sciv kuling i larvikens» og den danske «Få den så ind, for fanden».

– Jeg synes du sa scenekunst? – Det begynner med dokketeater. Et stykke om krigen. «Dokkene på skauen». Siden har det gått slag i slag. Og jeg har vært tidlig ute! Kjønnsdebatten for eksempel, med stykket «Ifjols til køys». Eller jappeidias fall, med «Den kundeløse». Siden har det gått

slag i slag. «Et gnukkehjem», om kjernefamilien opplysning. «Mens vi venter med å gå» handler om livet på restauranter etter stengeid. «En gentleman fra Beltona», om miljøutfordringene. «Vår blære og vår praksis», et stykke om mannsjævinisme. «Hudlege- ne fra Haukeland», rykende aktuelt om sykehuskrisen. «En storkefiende», om barnløshet. «En lang, halt nerd mot skatt», et flengende oppgjør med kemneren. Eller «Mer grynt», om vanskelighetene i svineavlbransjen. Men hva gjør

norske teatre? Kjører «Reisen til julesjermene». Skal jeg fortelle deg hva min harselas over det stykket heter. Dere er ikke redde for sterke ord i *Dagbladet*?

– Jo, Smergel. Det er vi. Mer?

– Jeg kan jo nevne «Gengnagerne», dierende kontroversielt om kynisk forskning. Eller «Brann», der Fotball-Norge får svidd seg.

– Har du ikke noe tidløse?

– Jeg har lagd en opera. Til det nye bygget. «Barberer i Savalens». Klippet og klart. Men refusert igjen. For stusslig, lod svaret.

hvordan folkelighetene skal defineres og trekkes ned over hva som helse i dette landet. Den kvalmende «feel-good» FRP-folkeligheten er like trøende for mange av oss som «finkulturen» er for Siv Jensen. La kulturen leve på sine egne premisser og ikke

kludres til av misforstått OL på Lillehammer-sammen for livets-piss. Opera for Opera og danskebåten på danskebåten, takk. **Anders** « Forskjellen er at Siv Jensen ikke krever, og forsvarer, bruk av 4 milliarder på noe «folkelig». Sist jeg sjekket var danskebå-

ten betalt av danskebåter, og ikke norske skattebetalere? **George** « Jeg synes at ordet operahus ikke skulle vært brukt, heller statlig kulturhus eller noe slikt. Da kunne alle fløyler av norsk kulturliv kunne brukt bygget og samtidig følt at de hørte

hjemme der. Med et slikt bygg til en slik kostnad på og med en slik plassering er opera i Norge blitt så til de grader opprioritert i forhold til andre kulturgenrer at man med rette bør kunne kritisere dette uten å bli kalt for sytekopp og uten å bli kritisert for å være tjuakk i huet. **Stikkedåsa**

« Operaen er eit tilbod som alle kan nyte. Billestane er ikkje dyre, men det er heller ikkje obligatorisk å dra dit. Det er for øvrig mange andre kulturtilbod som er betalte av skattepengane våre, så kvifor ikkje operaen? **Mannj**

STAT OG KIRKE: Trond Giske har ikke hatt baller nok til å stå opp for dagens kirkeordning - det er utrolig skuffende, skriver Einar Gelius.

Sviket mot folkekirken

Einar Gelius
Sokneprest Vålerenga

DEBATTEN OG DEN POLITISKE taurekkingen om statskirken fikk fredag 10. april sin foreløpige konklusjon. I følge mange kommentatorer hadde kirkeminister Trond Giske gjort et godt stykke politisk håndverk med sitt kompromiss om forholdet mellom stat og kirke. Dagbladets politiske redaktør, Marie Simonsen, kaller imidlertid kompromisset «dvaske og pragmatisk» (Dagbladet 12.04.) og etterlyser folket i den folketomme «Giskekirken».

NÅ KAN DET HENDE det er lenge siden Marie Simonsen har vært i kirka, men hvert år er det i underkant av 7 millioner mennesker som deltar på de ca 70000 gudstjenestene som blir avholdt i landet vårt, så helt folketomme i kirken er det så absolutt ikke. Men Simonsen har rett i én ting - kirkekompromisset som Stortinget tvang igjennom fredag 10. april er både «dvaske og pragmatisk». Og ikke mange timene etter kompromisset ble inngått, ble det strid om tolkningen av grunnlovsforliket om statskirken. Senterpartiet mener statskirka består, Arbeiderpartiet sier at statskirka forsvinner (Dagbladet 12.04.). I tillegg aner vi at Kong Harald, som er kirkenes øverste leder, har hatt sterke innvendinger mot enkelte av grunnlovsendringene (Dagbladet 11.04.).

SLIK JEG SER DET, er kirkekompromisset et eneste stort svik mot dagens stat- og folkekirke. Jeg tror de har rett, de som mener at kirkeforliket mellom partiene på Stortinget er en seier for de konservative krefene i kirken. Det er uforståelig at Arbeiderpartiet og Senterpartiet har latt seg trolle av de krefene som ikke ønsker samfunnets demokratiske kontroll med kirken. I denne saken har Trond Giske oppført seg som en politisk vernehans og mangler i dag all troverdighet som en forsvarer av en åpen og raus folkekirke. Alt det han tidligere har sagt med henvisning til de mange høringsuttalelser fra både kommune-Norge og menighetsrådene i landet vårt, har plutselig ingen verdi. Giske vet at det er ikke noe folkeferrall for å endre dagens statskirke-ordning. Likevel tramfer han igjennom et kompromiss som er verken fugl eller fisk, og som allerede har skapt tolkningsstrid inne i regjeringen. Giske har ikke hatt baller nok til å stå opp for dagens kirkeordning - det er utrolig skuffende.

DEN DEMOKRATISKE, folkelige kontrollen med kirken har sikret både mangfold og romslighet. Det er denne rause og åpne folkekirken

VIL HA FOLKEAVSTEMNING: Et skille av kirke og stat som medfører endringer i vår Grunnlov, er en så viktig sak at det norske folk må få si sin mening om den, skriver Einar Gelius. Foto: Arne V. Hoem

« Den demokratiske, folkelige kontrollen med kirken har sikret både mangfold og romslighet.

som nå står på spill. Argumentasjonen mot dagens kirkeordning har i hovedsak dreid seg om to spørsmål: nemlig spørsmålet om religionsfrihet og spørsmålet om kirken som trossamfunn med rett til å utnevne sine egne ledere. Jens Brun-Pedersen i Human-Etisk Forbund har en rørende omsorg for kirken, når han mener at kirken vil få flere aktive og ansvarsbevisste menighetsmedlemmer etter et skille med staten og at hvert trossamfunn i Norge skal ha full rett og frihet til selv å bestemme over seg selv - så lenge det ikke bryter norsk lov (Dagbladet 09.04.).

Også Kirkerådets direktør, Jens-Petter Johnsen, sier at det er «først og fremst hensynet til religionsfriheten som gjør endringer av Grunnloven nødvendige» (Aftenposten 09.04.).

Men en slik argumentasjon må jo bunne i en oppfatning av at religionsfriheten ikke råder i Norge i dag, og det som verne er, at dagens kirke er ufri siden den ikke kan utnevne sine egne ledere.

DETTE ER, MILDT SAGT, både oppsiktsvekkende og søvte utta-

lelser. Dagens statskirkeordning er selvsagt ingen trussel mot religionsfriheten i vårt land. Tvert imot! Faktum er at livssynsmangfoldet i Norge aldri har vært større og rikere enn det er i dag. Nye menigheter og trossamfunn vokser opp i rekordfart. Dette mangfold av tros- og livssynssamfunn blomstrer ved siden av statskirken. Vi skal i demokratiet og menneskerettighetenes navn gi rom for mangfold og minoritetenes religiøse tradisjoner. Det gjør vi da også på en utmerket måte! Men vi skal også ivareta de 80 prosentene av det norske folk som tilhører vår statskirke og som ønsker å være der.

NOEN MENER ÅPENBART at kirken er ufri så lenge den ikke selv kan utnevne sine biskoper. Men dette forsøk på å sette kirke og stat opp mot hverandre, er forunderlig. Når regjering og Storting i dag vedtar lover for kirken og utnevner biskoper, så gjør de det som en legitim del av vårt kirkesyre. Uten evig er dagens ordning med på å styrke mangfoldet i kirken. Når eksempelvis regjeringen utnevner biskoper er det langt mer

representative for kirkenes medlemmer, enn Kirkerådet er, som bare har 2-3% av kirkenes medlemmer bak seg.

SELVSAGT TRENGER VI fortsatt reformer i statskirken. Allerede for 17-18 år siden foreslo jeg mer åpne og demokratiske valg på alle nivå i kirken. Hvorfor har ikke Kirkerådet vært sterkere pådrivere for mer demokratisering av kirken? Det virker som om kirkenes ledelse må presses til å være mer åpne og demokratiske.

Eit annet konkret forslag vil være å huse bispestillingene ut og gjøre dem om til åremålsstillinger. Det vil sikre et langt bredere utvalg av kandidater til disse stillingene. Når søkerlisten er klar, bør den ut til høring til alle menighetene i det aktuelle bispedømmet - og utnevnelsen skjer, som i dag, i regjeringen.

HELT TIL SLUTT Et kirkekompromiss som er et svakt forlik, som allerede gir grunn til tolkningsstrid, som er «dvaske og pragmatisk» og som ikke minner

igår.

et svik mot folkekirken - må ut til det norske folk i en folkeavstemning. Et skille av kirke og stat som medfører endringer i vår Grunnlov, er en så viktig sak at det norske folk må få si sin mening om den. Marie Simonsen etterlyser folket i den folketomme kirken. Jeg er sikker på at hvis kirkekompromisset kommer ut til folkeavstemning - så vil Simonsen få se at båndene mellom folk og kirke er solide og sterke. I mellomtiden kan hun jo ta seg en kirketur til Vålerenga - den er i hvert fall ikke folketom.

>>> FORTSETT DEBATTEN PÅ db.no/debatt

- debatt@vl.no
- ring: 22 310 430 mellom klokken 09.30 og 11.30
- post: Vårt Land, pb.1180, sentrum, 0107 Oslo
- SMS: send VLDEBATT til 2005 (kr 1)
- For mer debatt, se www.vl.no/debatt

debatt

Skriv inn, skriv kort

Et innlegg skal være på maks 3.500 tegn. En replikk har maks 1.800 tegn. Legg gjerne ved bilde av deg selv. Vi foretrekker ditt innlegg på e-post. Konvolutter som postlegges må merkes med: «debatt».

Espen Utaker, debattleder
debatt@vl.no

barneboka Kurtby

Kynisk Kurt?

Er det ikke ganske kynisk å omskape det medieskapte universet fra Knutby og spinne videre på dette inn i det surrealistiske?

Vårt Lands Marianne Lystrup har anmeldt boken om Kurt, Kurtby og Kirsti Brud. Hun synes det er en god bok.

Etter å ha hørt forfatteren Erlend Loe i et langt radiointervju i forrige uke og lest diverse omtaler må det være tillatt å melde noen reaksjoner uten å ha lest boken.

Navnene Kurtby, Kirsti Brud og handlingen for øvrig refererer til Knutby i Sveitige, og miljøet rundt pinsmenigheten, som i januar 2004 opplevde drapet på pastorens kone. Pastoren selv og barnepiken Sara Svensson ble senere dømt for drapet.

Marianne Lystrup skriver at Loes bok ikke er blasfemi. Greit nok. Hadde det bare vært blasfemi. Gud takker sikkert blasfemi. Mennesker derimot, er av kjøtt og blod, følelser og sjel. Jeg er ikke sikker på om vi tåler like mye som Gud, eller om noen har rett til å kreve at mennesker skal tåle enhver form for tøys og tull.

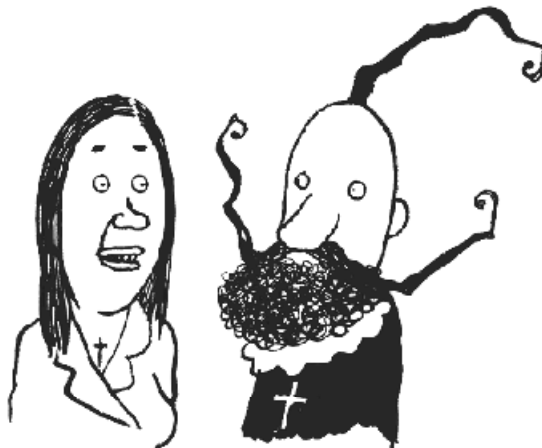
Marianne Lystrup viser til en passasje i boken hvor Bud samtaler med sin far

Kurt om himmel og helvete. Lystrup synes vi altfor lenge har hatt aksept for barnebøker som formidler kristen tro om vanskelige teologiske spørsmål. Derfor er det bra at det kommer bøker med en mer kritisk innfallsvinkel for å styrke barns bevissthet omkring slike spørsmål. Helt enig. Men gir dette rett til å bruke en konkret tragedie med traumatiserte mennesker som ramme for noe som av mediene og Loe selv fremstår som en suspekt blanding av Da Vinci koden og Twin Peaks?

Er det ikke tvert imot ganske kynisk å omskape det tabloidiserte og medieskapte universet fra Knutby og spinne videre på dette inn i det surrealistiske? Er dette grepet nødvendig for å skape en ny dialog med barn om viktige temaer? Finnes det lenger kristen integritet, eller er det en prektig kristen egenskap å smile og være positiv til enhver mobbing av kristen tro og kristne miljøer, uansett hvor vulgær og flåsete angrepet er?

Skal Åse Waldau for alltid være en rettsløs person i Skandinavia? Skal barna til Helge Fossmo, som mistet sin første mor i 1999 og deretter sin fars andre kone ved drap i 2004, være helt uten skjerming? Bare fordi de inngår i en story som Erlend Loe og en del medier ikke klarer å beskrive objektivt, men bare forstår i en utødet dramaturgi som har mistet den objektive og tragiske bakkekontakten?

Ja da, Vårt Land har rett i overskriften

I Erlend Loes bok Kurtby blir Kurt pastor i pingpongmenigheten i Kurtby. Kvinnen som overtaler han til å bli pastor, kalles Kirsti Brud. Illustrasjon: Fra boka

om at det er sunt med søkelys og latter. Men det er ikke hva dette handler om. Det er gjennomført drap. Pårørende er merket for livet. Rettsapparatet har dømt de skyldige. Ingen beskyldninger mot menigheten ble bekreftet eller vurdert som relevante av retten.

Skal de skadelidte i denne drapssaken aldri møte virkelig omsorg? Aldri bli tatt på alvor med sitt tap og sin tragedie?

Alltid bli oppfattet som rollefigurer i et slags postmoderne show?

Forhåpentligvis har menigheten i Knutby et fellesskap som bekrefter og kompenserer for mobbing og marginalisering i snart fem år. For den skandinaviske offentligheten ser jeg mindre håp.

Jan Halvor Hørslem, Asker

grunnlovsforslag

Utnevning av biskoper

Forslaget til ny organisering av forholdet mellom Staten og Den norske kirke skaper debatt. I Senterpartiet har vi vært varme forsvarene av folkekirken med en statskirkeordning. Den norske kirke skal være åpen, inkluderende og møte enkeltmennesket uansett liten tro eller stor tvil. Samtidig skal den være et samlingsmerke ved nasjonale begivenheter eller ulykker og fylle de religiøse behov til alle som ønsker det i sin hverdag eller ved milepæler i livet. Det er programfestet, og Senterpartiet har landsmøtevedtak på at vi ønsker å bevare statskirkeordningen vår.

10. april ble det inngått et bredt forlik i form av en politisk avtale blant alle partiene på Stortinget om forholdet

mellom staten og Den norske kirke. Avtalen går ut på at det igangsettes en demokratiseringsprosess i Den norske kirke med formål om at utnevning av biskoper og proster skal overføres fra kirkelig statsråd til kirkelige organ. Dette vil medføre endring og fjerning av de relevante grunnlovsbestemmelser dersom en tilfredsstillende demokratireform er gjennomført innen 2011. Avtalen åpner videre for at «representanter fremmer primære grunnlovsforslag», og vi er fem stortingsrepresentanter fra Senterpartiet som har benyttet oss av denne retten. Vi registrerer at flere trekker stat-kirkeforliket i tvil. Det gjør vi ikke. Dersom det var tilfelle, ville også grunnlovsforslagene fra SV og Venstre vært en omkamp og

en diskreditt av kirkens organer.

Senterpartiet har fra inngåelsen av avtalen stått for at det ikke skal være noen automatikk i at kirken skal få utnevne biskoper. Selv om det nå pågår en demokratiproess i kirken, som skal ende opp med økt legitimitet for Kirkens organer, er det mye ugjørt. Det kan for eksempel nevnes at i gjennomsnitt stemmer 3 prosent av befolkningen ved menighetsrådsvalg. Resultatene fra kirkelige valg i 2009 og 2011 vil være avgjørende for vårt syn ved neste korsvei. Vi har ikke løpt fra avtalen, men sørget for en helt nødvendig «sikkerhetsventil».

Forslaget ivaretar demokratiske hensyn i Den norske kirke ved at kirkelig statsråd skal velge en av tre bispekandidater

som kirken selv har nominert. Videre vil de statsrådene som er medlemmer av Den norske kirke, utgjøre det kirkelige statsråd. Vi er opptatt av at folket skal fremdeles ha en hånd på rattet under utnevning av landets biskoper. På denne måten kan vi best bevare ei åpen folkekirke. En slik bestemmelse balanserer hensynet til trosfrihet og færre bindinger på sammensetningen av Regjeringen enn dagens bestemmelser.

Inger S. Enger,
Thyge Magnus S. Vedum,
Per Olaf Lundberg,
Anna Cecilie Brustad Moe
og Kari Mette Prestrud

Agderbiskop og preses i bispekollegiet Olav Skjevesland mener dagens statskirkeordning bryter med menneskerettighetene. Foto: Scanpix

Agderbiskop og preses i bispekollegiet Olav Skjevesland mener dagens statskirkeordning bryter med menneskerettighetene.

Publisert: 17. mars 2008 Oppdatert: 18. mars 2010

Ingrid Erøy Fagervik @t

– Så lenge Den norske kirke selv ikke kan utpeke sine øverste ledere, er kirken et ufritt trossamfunn, og har ikke de samme rettighetene som andre, sier Skjevesland til [Aftenposten](#).

I den kommende stortingsmeldingen om statskirken går regjeringen trolig inn for et kompromiss der statskirken består samtidig som den får større selvstyre på enkelte områder. Men preses i bispekollegiet, biskop Olav Skjevesland, sender klare signaler om hva meldingen bør inneholde:

For biskopene er det svært viktig at hensynet til trosfrihet blir ivarettatt.

– Vi har først og fremst tenkt på hensynet til andre tros- og livssynssamfunn slik at trosfriheten er reell. Det betyr at Den norske kirke ikke bør ha ekstra gunstige vilkår i forhold til disse. Ut fra et trosfrihetsperspektiv må alle stå på like fot og være underlagt den samme politikken. På den annen side bør Den norske kirke ha den samme rett som alle andre til å utnevne sine egne ledere, altså biskopene, sier Skjevesland.

– Den europeiske menneskerettighetskonvensjon slår fast at trosfrihet også innebærer en rett til selv å utnevne egne åndelige ledere. Det har ikke Den norske kirke i dag, slår biskopen fast.

<http://www.vl.no/kristenliv/article7609.zm>